

**BİLGİ EDİNME HAKKI ULUSAL
SEMPOZYUMU**

06 OCAK 2022

ANKARA

Not: Bildirilerin sorumluluğu yazarlarına aittir;
Kurulumuz bildirilerin sorumluluğunu kabul etmez.

BİLGİ EDİNME HAKKI ULUSAL SEMPOZYUMU

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU / Bilgi Edinme
Değerlendirme Kurulu Başkanı

Abdulhamit GÜL / Adalet Bakanı

BİRİNCİ OTURUM

Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları

OTURUM BAŞKANI

İsmail KURUL / Cumhurbaşkanlığı Devlet
Denetleme Kurulu Üyesi / Bilgi Edinme Değerlendirme
Kurulu Üyesi

KONUŞMACILAR

Doç. Dr. Mehmet Emin AKGÜL / Başkent
Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı
Dekan Yardımcısı

***“Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararlarına
İdarenin Uymaması Durumunda Uygulanacak
Yaptırım”***

Dr. Öğr. Üyesi Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI /
JSGA İdare Hukuku Anabilim Dalı

***“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları
Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı”***

Dr. Öğr. Üyesi Merve ÜNAL AÇIKGÖZ / Tokat
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa
Hukuku Anabilim Dalı

***“Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Kapsamında
İtiraz Usulü”***

Dr. Abdülsamet GÜLLER / Hacettepe Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

“Bilgi Edinme Hakkı & Demokrasi İlişkisi”

Ar. Gör. Mustafa Fatih SARI / Hacettepe
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim
Dalı

“Uluslararası Hukukta Bilgi Edinme Hakkı”

İKİNCİ OTURUM

Bilgi Edinme Hakkı'nın Geleceği

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ / Başkent Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Kamu
Hukuku Bölüm Başkanı

KONUŞMACILAR

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ / Başkent Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Kamu
Hukuku Bölüm Başkanı

***"Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun
Ölkemizde İnsan Hakları Alanında Çalışan Diğer
Kurumlarla Karşılaştırılması"***

Dr. Hayrettin KURT / MASAK Başkanı Bilgi
Edinme Değerlendirme Kurulu Üyesi

***"Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Bilgi
Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü"***

Dr. Öğr. Üyesi İsmail YAZICIOĞLU / Ankara
Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa
Hukuku Anabilim Dalı

***“Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru
Kararlarında Bilgi Edinme Hakkı”***

Ar. Gör. İrem ALPÖZEN / Hacettepe Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

***“İfade Özgürlüğü Bağlamında Bilgi Edinme
Hakkı”***

DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU / Bilgi Edinme
Değerlendirme Kurulu Başkanı

SONUÇ BİLDİRİSİ VE KAPANIŞ

ÖNSÖZ

Demokratik hukuk devletinde şeffaf yönetimin gereği olan, eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesinde büyük önem taşıyan bilgi edinme hakkı, 22/10/2003 tarihli ve 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile tanınmış; 07/05/2010 yılında gerçekleşen 5982 sayılı Kanunun 8 inci maddesi ile Anayasa’nın 74 üncü maddesi değiştirilmiş ve bilgi edinme hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Böylece herkesin bilgi edinme hakkını kullanabilmesi ilk defa anayasal ve yasal güvence altına alınmıştır.

4982 sayılı Kanunun 14 üncü maddesi uyarınca, bilgi edinme başvurularıyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine 4982 sayılı Kanunda öngörülen sebeplere dayanılarak verilen kararları incelemek, kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin kararlar vermek üzere Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) oluşturulmuştur.

09/07/2018 tarihli ve 30473/3 üncü mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 218 inci maddesi ile Başbakanlığın kapatılması ve Kurulumuz sekretaryasının Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirileceğinin düzenlenmesinin ardından, Kurulumuz üyeleri, 12/11/2019 tarihli ve 30946 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 11/11/2019 tarihli Cumhurbaşkanlığı kararı ile Sayın Cumhurbaşkanımız

Recep Tayyip ERDOĞAN'ın takdir ve tensipleri ile seçilmiş; Başkan seçiminin akabinde Kurulumuz, ilk toplantısını 04/12/2019 tarihinde gerçekleştirmiştir. Yeni dönemde Kurulumuz 31/12/2021 tarihi itibarıyla 3.831 başvuruyu karara bağlamıştır.

Yine yeni dönemde demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak Kurulumuzun web sitesi yenilenmiş ve zenginleştirilmiş; evrak akış şeması neşredilmiş, Kurulun ilke kararları ile emsal karar örnekleri ve diğer dijital materyal web sitemizde yayımlanmaya başlanmıştır.

BEDK, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, adalet ve tarafsızlık, çözüm odaklılık, güvenilirlik, saydamlık ve sorumluluk bilincine bağlı olarak verilen görevleri özveriyle yerine getirmenin heyecanı içerisinde, kamu kurum ve kuruluşlarının kararlarını inceleyerek, vatandaşlarımızın haklarını gözeterek, vatandaşlarımızın bilgi edinme haklarına ulaşmada, her zaman, itirazları incelemek üzere hakkın ve hukukun yanında olmaya devam etmektedir.

Kurulumuz, 20 yıla yaklaşan tecrübesi ışığında vermiş olduğu kararlar ile bilgi edinme hakkının kapsamını ve hakkın somut uygulamasını ortaya koymaktadır. 6 Ocak 2022 tarihinde Ankara'da düzenlediğimiz bu Sempozyum ile bilgi edinme hakkının mahiyeti, AYM ve AİHM'nin konuya yaklaşımı ve mahkeme kararları incelenmiştir.

Bu çalışmada emeği geçen herkese teşekkür borcumuz bulunmaktadır. Bilgi Edinme Hakkı Ulusal Sempozyumu'na katılan, bir açılış konuşması gerçekleştiren ve konuşmacılara plaket veren Adalet Bakanımız Sayın Abdülhamit GL'e ve katkı sunan değerli ekibine çok teşekkür ederiz.

BEDK yelerimiz, uzmanlarımız ve idari personelimiz, Sempozyum'un başarısı için elinden gelen tüm gayreti gösterdi. Uzmanlarımız Burcu DOK, Melike KUTER KUNDUR ile Grafik Tasarım Uzmanı zgl EMEKÇİ ÖZBUDAK ayrıca emek verdi.

Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları Oturumunda Oturum başkanlığı yapan BEDK yesi ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (DDK) yesi Sayın İsmail KURUL'a, bildiri sunan Sayın Doç. Dr. Mehmet Emin AKGL'e, Sayın Dr. Melike zge ÇEBİ BUĞDAYCI'ya, Sayın Dr. Merve NAL AÇIKGÖZ'e Sayın Dr. Abdülsamet GLLER'e ve Sayın Arş. Gör. Mustafa Fatih SARI'ya teşekkürler. Bilgi Edinme Hakkının Geleceği oturumuna başkanlık yapan ve ayrıca bildiri sunan Sayın Prof. Dr. Ali AKYILDIZ'a, Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) Başkanı ve BEDK yesi Sayın Dr. Hayrettin KURT'a, Dr. İsmail YAZICIOĞLU'na, Arş. Gör. İrem ALPÖZEN'e, katılım sağlayan değerli konuklara ve öğrencilerimize teşekkürler.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun temel esasını oluşturan demokratik ve şeffaf yönetim anlayışının gereği; eşitlik, tarafsızlık, açıklık ve hesap

verilebilirlik ilkelerinin kamu yönetiminde yaygınlaşması ve yerleşmesine katkıda bulunmak vizyonu ve Bilgi Edinme Hakkının etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması misyonu ile Kurulumuz çalışmalarını sürdürmektedir. 6 Ocak 2022 tarihinde Ankara’da düzenlediğimiz Bilgi Edinme Hakkı Ulusal Sempozyumu’nu kitaplaştıran bu çalışmanın diğer yayınlarımız gibi faydalı olmasını umut eder, hayırlara vesile olmasını dilerim.

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOğLU
BEDK Başkanı

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşması

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU 11

Adalet Bakanı Sayın Abdulhamit GÜL 17

1. Oturum 25

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Kararlarına İdarenin Uymaması Durumunda

Uygulanacak Yaptırım

Doç. Dr. M. Emin AKGÜL 27

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin

Bilgi Edinme Hakkı - İfade Özgürlüğü İlişkisine

Güncel Yaklaşımı

Dr. Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI 41

Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Kapsamında

İtiraz Usulü

Dr. Merve ÜNAL AÇIKGÖZ 79

Bilgi Edinme Hakkı ve Demokrasi

Dr. Abdülsamet GÜLLER 123

Uluslararası Hukukta Bilgi Edinme Hakkı

Ar. Gör. Mustafa Fatih SARI 141

2. Oturum 153

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun
Ülkemizde İnsan Hakları Alanında Çalışan Diğer
Kurumlarla Karşılaştırılması
Prof. Dr. Ali AKYILDIZ 155

Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü
Dr. Hayrettin KURT 213

Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru
Kararlarında Bilgi Edinme Hakkı
Dr. İsmail YAZICIOĞLU 223

İfade Özgürlüğü Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı
İrem ALPÖZEN 245

Kapanış Konuşması
Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU 255

AÇILIŞ KONUŞMASI

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU*

Çok değerli Adalet Bakanım, Bakan Yardımcılarım, bürokratlar, BEDK üyeleri, Ankara’da bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme yetkilileri, değerli hocalarım, değerli öğrenciler, değerli konuklar;

Hepinizi şahsım ve BEDK adına saygıyla selamlarım.

Adalet Bakanımız Sayın Abdülhamit Gül’e ve değerli ekibine Sempozyumun düzenlenmesindeki katkıları nedeniyle çok teşekkür ederim.

Bugün 06 Ocak 2022. Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumuna hoş geldiniz.

Açılış konuşmasında bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanımı üzerinde durmak istiyorum.

Bilgi demokrasinin oksijenidir. Bilgi edinme hakkı ile Devlet, kapısını halkına açmış olmaktadır. Bilginin dolaşımının çok hızlandığı günümüzde, bilgi edinme hakkı ifade özgürlüğünün de kaynağı durumuna gelebilmektedir. Üçüncü nesil haklardan yani temiz hava, temiz su, çevre hakkı gibi haklardan biri olan bilgi edinme hakkı temel hak ve özgürlüklerden biridir.

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 1 inci maddesi, bu kanunun amacının 3 ilke ve 2 amaca

* Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Başkanı

yönelik olduğunu belirtmiştir. Bu 3 ilke eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkeleridir. Bu ilkelere uygun düzenleme ve uygulama yapılması kanunun gayesidir. Kanun, bu 3 ilkeye uygun davranmakla 2 hedefe ulaşmak istemektedir; bu 2 hedef, demokratik ve şeffaf yönetimdir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun, 21 sayfa tutan TBMM zabıtları incelendiğinde, Kanunun çıkarılma gerekçesi şöyle belirtilebilir;

Bilgi edinme hakkı:

Birey ile Devlet arasında bir güven köprüsü görevi yapacaktır.

Birey ile Devletin kaynaşmasını, arada sevginin oluşmasını sağlayacaktır.

İdare böylece denetlenecektir.

İdare ile birey arasındaki sorunlar çözülmüş olacaktır.

Yargının ağır olan iş yükü azalmış olacaktır.

İnsan odaklı Devlet anlayışının güçlenmesi gerçekleşecektir.

Hukuk devletinin ve hukukun üstünlüğü iyice yerleşecektir.

Makul gerekçe anlayışı idareye hâkim olacaktır.

Gelişmiş adalet ve gelişmiş demokrasiye geçilebilecektir.

Gün ışığında yönetim icra edilebilecektir.

Kişinin yönetime katılabilmesi gerçekleşebilecektir.

Bilgi edinme hakkı, Anayasamızın 74 üncü maddesine 2010 tarihinde yapılan ek ile anayasal bir hak haline gelmiştir. Böylece 4982 sayılı kanunun “**hak**” olarak nitelediği bilgi edinme hakkı, “**temel hak**” mesabesine yükselmiştir. 2004 ve 2006 tarihlerinde çıkarılan ve halen Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri bölümünde mütalaa edilen Yönetmeliklerle, bilgi edinme hakkı ve kullanımı konusunda ayrıntılar düzenlenmiş, 2 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde yapılan İnsan Hakları Eylem Planı toplantısında bu hakkın kullanımının daha da güçlendirileceği belirtilmiştir.

Bugün yaptığımız hizmet içi eğitim toplantımız, 2004 tarihli Yönetmeliğimizin 43 üncü maddesinin gereğidir.

Bilgi edinme hakkının kullanımının, ülkemizde, 5 kademe halinde icra edildiğini belirtebiliriz. Bunlar, kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, BEDK, idare mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay’dır. İdareyi organik idare olarak değil de, fonksiyonel anlamda idare olarak anlamaktayız. Siyasi fonksiyon dışındaki tasarruflar, BEDK’nın görev alanına girebilmektedir.

Bilgi edinme hakkı belirli süreler içerisinde kullanılabilen bir haktır. Bu süreleri web sitemizde ayrıntılı olarak yayımladığımızdan başvuruçular sitemizden yararlanabilir. Hukuki ve fiili bir engel

bulunmadığında (eksik evrak, eksik vekâletname, kamu kurum ve kuruluşuna yapılan başvuru ile buna verilen cevap gibi), BEDK 30 iş günü içerisinde kararını vermektedir. BEDK, ihtiyaç hissettiğinde kamu kurum ve kuruluşlarından temsilci çağırma veya dosyayı incelemeye alarak taraflardan ayrıca bilgi alma hakkına sahiptir.

Ülkemizde bulunan diğer hak arama kurum ve kuruluşları incelendiğinde BEDK'nın kararlarının bağlayıcı olduğu ve kamu kurum ve kuruluşlarını bağlayabilecek nitelikte ilke kararı alabildiğini belirtebiliriz. 2006 tarihli Yönetmeliğimizin 12/4 maddesine göre, BEDK, verdiği kararı gözden geçirebilir.

Dünya'da 100 üzerindeki Devletin bilgi edinme hakkını kabul ettiğini görmekteyiz. Dışişleri Bakanlığımızın Resmi Gazetede yayımladığı tebliğe göre, ülkemizde bulunan 73 ülke vatandaşı, bilgi edinme hakkından yararlanabilir. Bunun için başvurunun Türkçe yapılması, Dışişleri Tebliğinde yer alan bir ülke vatandaşı olması (mütekabiliyet ilkesi) gerekir. Bu tebliğ www.bedk.adalet.gov.tr isimli web sitemizin mevzuat bölümünde yayımlanmıştır.

2023'de 20 yaşına basacak olan BEDK'ya başvuru, ıslak imza ile yapılabilirdi gibi, CİMER üzerinden de yapılabilmektedir. Yakında e-devlet üzerinden de başvuru yapılabilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

BEDK'ya yapılan bir itiraz dilekçesi 14 aşama

geçirmektedir. İtiraz dilekçesinin aldığı 14 aşama, www.bedk.adalet.gov.tr isimli web sitemizde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Kurulumuz yaklaşık iki buçuk sene içerisinde dört bin üçyüz seksene yakın dosyayı karara çıkarmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan birinci kademe başvuruların tamamı Ocak ve Şubat aylarında BEDK'ya gönderilmektedir. BEDK, Mart-Nisan aylarında **Türkiye Raporu**'nu düzenlemekte ve TBMM'ye göndermektedir. TBMM bilgi edinme raporlarını Mayıs-Haziran aylarında yayımlamaktadır. 2004'den itibaren tüm Türkiye Raporlarını www.tbmm.gov.tr adresinden inceleyebilirsiniz.

BEDK'ya yapılan başvuruların konuları çok çeşitlidir, sınavlar, soruşturmalar, jüri raporları, HSK'ya yapılan itirazlar gibi. Emsal kararlarımızı www.bedk.adalet.gov.tr adresimizde yayımlamaktayız. Ayrıca 4982 sayılı bilgi edinme hakkı kanununu kararlarımızla şerh eden **BEDK Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu** isimli kitabımızın 2 nci Baskısı yayımlanmış olup, web sitemizde mevcuttur. Diğer yayınlarımız web sitemizin mevzuat bölümünde mevcuttur.

Yapılan başvuru istisna kapsamında ise bu konuda hassas davranılmaktadır. Özel hayatın gizliliği, Devlet sırrı, ticari sır, bilgi kaynağının ortaya çıkabilmesi riski, kişisel veriler, kişinin hayatını tehlike altına sokabilecek veya güvenliğini tehlike altına atabilecek bilgiler, Kanun gereği verilememektedir.

Sonuç olarak bölgesel alanda güç olan, diplomasi ve birçok alanda küresel adımlar atan Türkiye, demokrasi alanında da önemli çalışmalara imza atmaktadır. Bunun güzel bir rneği BEDK’dır. Bürokrasinin şeffaşlaşmasında, eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşmesinde BEDK’nın önemli katkıları bulunmaktadır.

Adalet Bakanımız Sayın Abdülhamit Gl’e ve değerli ekibine Sempozyumun düzenlenmesindeki katkıları nedeniyle çok teşekkür ederim.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Adalet Bakanı Sayın Abdulhamit GÜL

Çok Değerli Kurul başkanım, Değerli Danıştay Önceki Başkanım, Kamu Etik Kurulu Başkanım, Değerli Hanımefendi, Değerli Bakan Yardımcısı arkadaşlarım, çalışma arkadaşlarım, çok değerli kurul üyesi arkadaşlarımız, değerli hocalarımız, değerli meslektaşlarım, kamu kurumlarından gelen çok değerli temsilciler, sevgili öğrenci arkadaşlarım, değerli basın mensupları, hepinizi sevgiyle, saygıyla, muhabbetle selamlıyorum.

Bilgi Edinme Hakkı Ulusal Sempozyumu, burada sarf edilen görüşlerin bilgi edinme hakkının gelişmesine çok önemli katkılar sağlayacağına olan inancımla başarılı, verimli geçmesini diliyorum. Emeği geçenleri de tebrik ediyorum.

Çok değerli katılımcılar, günümüz demokratik yönetim anlayışının en temel prensiplerinden biri bilgi edinme hakkıdır ve bu hak esas itibarıyla bir hukuk devletinin temel niteliğinden biridir, bir gereğidir. Çünkü hukuk devleti şeffaflık demektir, hukuk devleti hesap verebilirlik demektir. Hukuk devleti demek; ülkedeki bütün vatandaşlara yarınından, geleceğinden emin olması demektir. Kendisini güvende hissettiği bir devlet demektir hukuk devleti. Bu güven sadece bir grubun, belli bir çevrenin değil; herkesin hakkıdır. 84 milyon, o ülkede yaşayan her bireyin, her vatandaşın en

temel hakkıdır ve duyması, hissetmesi gereken en temel değerdir ve insan hakları milletimize tepeden bahşedilen, verilmiş bir haklar bütünü de değildir. Milletimiz hukukun asıl sahibidir ve insanımız hakkın yegâne sahibidir, bunun birileri tarafından bahşedilmesine ihtiyacı yoktur. İnsan hakları bir lütuf olmadığına göre, kişinin doğuştan getirmiş olduğu haklar olduğuna göre, bunu uygulamaya dökmenin en temel güçlü göstergesi de bilgi edinme hakkıdır.

Bir tarafta tüm bilgiye sahip devlet, diğer tarafta bu bilgiye ihtiyaç duyan, daha zayıf konumda olan bir vatandaş. Bunu dengeleyerek vatandaşın zamanında, doğru ve doyurucu bilgiyle aydınlatılmasıyla bu güveni sağlama, bu dengeyi sağlama imkânına sahibiz. Hukuk devleti demek en basit tanımıyla; devletin rutininin her şartta, âmâsız fakatsız, gerçekleşmesi demektir ve hukuk devleti demek devletin rutininin hukuk olduğu, demokrasi olduğu bir devlettir. Devlet rutin dışına çıkmaz, devletin olağan zemini hukukun kendisidir. Hepimizin bildiği gibi eski Türkiye’de rutin dışına çıkalmıyordu sıradanlaşmıştı. Daha da kötüsü, bu durum kanıksanmıştı. Oysa devletin rutini hukuktur, demokrasidir, âmâsız fakatsız bunu her zaman göstermesi temel görevidir. Kimini kılık kıyafetinden dolayı, kimini inancından dolayı, kimini etnik kökeninden dolayı, kimini siyasi görüşünden dolayı ama herkesi bir şekilde suçlayan araçsal bir hukuk anlayışı vardı. Öyle bir dünyada bilgi edinme hakkı lükstü, hak kelimesi bile lükstü. Kafka’nın dava romanındaki gibi:

Sistemin karanlık dehlizlerine girmiş biri, sorularına cevap bulamayan, aradığı soruları cevaplayamayan, sorsa da cevaplarını bulamayan bir insan prototipi vardır. Bugün ise insanımızın önünü hukuk aydınlatıyor.

Kamunun bütün faaliyetlerinde vatandaşlarımızın, faaliyetlerimizin teminatı hukuktur. Yeni Türkiye’de başka mülahazalara, başka arayışlara asla yer yoktur. Artık Türkiye’de hiç kimse inancından dolayı ötekileştirilmemektedir. Böyle bir şeye asla izin verilemez. Kimse ötekileştirilemez, kimliğinden dolayı hor görülemez, yaşam tarzından dolayı ayrımcılığa maruz bırakılamaz ama görüyoruz ki bazıları hala eski Türkiye’nin özlemi içerisinde. Eski Türkiye’nin adetlerini, alışkanlıklarını hortlatmak isteyenler; Kuran Kurslarına ortaçağ zihniyeti diyerek bunu hortlatmak isteyen bu çağdışı zihniyet, bu anlayış iyi bilmelidir ki; o köprülerin altından çok sular aktı, artık Türkiye eski Türkiye değil. Gerek kimliğiyle, gerek yaşam tarzıyla, gerek kılık kıyafetiyle ötekileştiren, dilinden dolayı ötekileştiren, inancından dolayı ötekileştiren, yaşam tarzından dolayı ötekileştiren korku siyaseti ve jakoben bağnazlık maziye gömüldü. Türkiye’yi hiç kimse artık eski Türkiye’ye dönüştüremeyecek. İnsan haklarını bu anlamda, bu yaklaşımla eskiye götürmeye kimsenin gücü yetmeyecektir. Türkiye’de kim neye inanırsa ya da inanmazsa, kim ne şekilde yaşarsa ya da giyinirse giyinsin bu özgürlükleri koruyacak ülkemizde demokratik mekanizmalara sahibiz. Hiç kimse bu konudaki vesayet ve eski alışkanlıklara dönme hayalini

kendinde görmesin. Milletimiz diyor ki; sen benim çocuğumun gideceği okula, kursa, kılık kıyafetine, inancına karışamazsın. Sen benim adıma karar veremezsin. Hele hele bunları, bu tercihlerimi asla hor ve hakir asla göremezsin. Milletimizin yaklaşımı budur ve Sayın Cumhurbaşkanımız liderliğindeki, son 20 yıldaki devlet anlayışımız da hep bu yönde olmuştur ve bu liderlikle, Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde Türkiye’de yaşanan bu köklü zihniyet değişiminden de taviz vermeye asla tahammül edemeyiz, buna asla izin vermeyiz. Biz bu noktadan daha fazla nasıl ileriye gideriz; anlayışımız budur, inandığımız siyaset anlayışı budur. Bu bizim milletimize bu yola çıkarken de verdiğimiz bir sözdür. Bunun dışındaki bir anlayışın milletimizin ve demokrasimizin özünde hiçbir karşılığı yoktur. Biz insanımızın özgürlüğünü geliştirmek, haklarını daha da geliştirmek ve teminatını arttırmak için ortak akılla yine hep birlikte çalışmaya devam ediyoruz. O yüzden insanı incelemeye devam edeceğiz, insanımıza kulak vereceğiz. Sadece insanımızın ne dediği ile ilgileneceğiz. İşte bu nedenle reform diyoruz, bu nedenle insan hakları eylem planı diyoruz, hukukun üstünlüğü diyoruz, güçlü demokrasi diyoruz. Türkiye’nin referansları hukuktur, demokrasidir, özgürlüktür. Türkiye’nin değişimci ruhunu daha da ileriye taşımaktır, statükoya asla teslim olmamaktır. Türkiye’yi, ya bir gün bile rutin dışına çıksa ne olur anlayışıyla ülkemizi nereye getirdikleri geçmişte hepimizin yaşadığı bir tarihtir. Ama değil bir gün bir

saniye bile olsa rutin dışına çıkmayan, hukuk neyi emrediyorsa bunu gerçekleştiren ve daha fazla reformları hayata geçirmeye inanan bir siyaset anlayışımızla yolumuza devam ediyoruz. Bunun dışındaki hiçbir siyaset anlayışı kabul edeceğimiz bir siyaset anlayışı değildir ve bu anlayışla da sonuna kadar nerede ve kimden gelirse gelsin mücadele etmeye devam edeceğiz. Sayın Cumhurbaşkanımız liderliğinde bu reformları adım adım hayata geçiriyoruz ve kalanları da bu anlayışla geçirmeye devam edeceğiz.

Çok değerli katılımcılar, bu anlayışla yine Mart ayında Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından kamuoyuna açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda yine Bilgi Edinme Kurulu'nun etkinliğinin arttırılması da bir hedef olarak karşımızdaydı. Bu husus ile ilgili de çalışmalarımızı sürdürüyoruz ve bu toplantı bu anlamda bizim için çok önemli bir referans olacaktır, ışık tutacaktır. Burada serdedilen görüşler bu konudaki hedefimizi gerçekleştirmeye çok önemli katkı sağlayacaktır.

Değerli Arkadaşlar, açıklık ve şeffaflık devletin özgüven göstergeleridir ve esas itibarıyla vatandaşların idarenin işlemlerini de denetlenmesine çok önemli katkı sağlayacaktır. Aramızda başta Danıştay Başkanlığı yapmış çok değerli, yine Yargıtay, Danıştay, yüksek yargıdan ve yine değerli yargı mensuplarımız var ve esas itibarıyla denetlenebilmenin de ön şartı bu anlamda yine bilgi edinme, bilgiye ulaşmaktır. Bu şekilde ancak yargı yoluna ulaşma imkânı var. Aynı zamanda

vatandaşların, kamunun neler yaptığına ilişkin de haberdar olmasına yönelik önemli işlevi bulunmaktadır. Dolayısıyla şeffaflığın sağlanması bakımından bilgi edinme hakkı önemli bir misyona sahiptir.

Kıymetli Katılımcılar, özellikle çok önemli neticeleri vardır bilgi edinme hakkının. Kısaca ondan da bahsetmek isterim. Bu hak vatandaş ile devletin kaynaşmasına önemli katkı sağlamaktadır. Vatandaş kendisi hakkında uygulanan bir tesis edilen işlemi, sebebini, arkasında yatan gerekçeyi bildiği takdirde çoğu zaman da idareye hak vermektedir ve hak vermiyorsa da yine bağımsız tarafsız yargıya müracaat edebilmektedir. Evet, benim hakkımda şöyle bir işlem yapıldı ama bu sebeple yapılmış, bu gerekçeyle yapılmış ben bunu anlayışla karşıladım gibi bir yaklaşım ya da bu çerçevede değerlendirme yoksa yargı yoluna gitme imkanı vardır. Ve bu gerekçeyi bilmeden yine yargı denetimine de ayrıca bu işlemin gitme imkânı yok. Yargı denetimi bakımından da önemli bir işlevi vardır ve esas itibarıyla idarenin işlemleri de bu çerçevede milletimizin denetimine yine sunulmuş olmaktadır.

Hukuki öngörülebilirlik ilkesinin yansımalarını da yine bu anlamda görüyoruz. Hukuk devletinin en önemli önceliklerinden, özelliklerinden birisi hukuki öngörülebilirliktir. Bugün böyle, yarın kalktığımda hukuk ya dün öyleydi; öngöremediğimiz bir hukuk anlayışı bir hukuk devletinde asla kabul edilemez. Hukuk bugün de yarın da aynı şekilde herkese amasız fakatsız ve tüm herkese uygulanan temel kavramlardır.

Bu çerçevede de hukuki öngörülebilirliğe de önemli katkısı bulunmaktadır bilgi edinme hakkının. Yine özellikle 4. Yargı Paketi'nde bu çerçevede çok önemli bir düzenleme yaptık: Vatandaş idareye başvurduğunda, kamu kurumuna başvurduğunda, resmi daireye başvurduğunda idare 60 güne kadar cevap verebiliyordu. Biz bunu işte reform çalışmaları kapsamında hedeflerimizden biriydi bunu gerçekleştirdik. Vatandaşımız idareye başvurduğunda kardeşim sen bunu 30 gün içerisinde cevapla diye bir düzenleme ortaya çıktı. Sen vatandaş 60 gün değil, 30 gün içerisinde bu cevabı alacak ondan sonra da dava açacaksa ya da bilgilenecekse buna kavuşmuş olacak. Vatandaş idareyi, vatandaş devleti, vatandaş resmi daireyi değil; resmi daire, idare vatandaş beklesin anlayışıyla değişikliğin özünde bu anlayış yatmaktadır.

Bir başka yönü bilgi edinmenin ifade hürriyetidir. Demokrasinin özü ve temel unsuru ifade hürriyetidir. Doğru şekilde bilgilenen vatandaş tercihlerini, eleştirilerini görüşlerini gerçek ve doğru bilgi ile temellendirme fırsatı da yine görebilmektedir, kavuşabilmektedir. Ve bu anlamda da bilgiye erişim yine fikri açıklama ve bunu yayma bildiğiniz gibi özgürlüğü kullanmanın üç temel aşaması. Bunun için de bilgiye erişim elbette şarttır. Bu da ancak bilgi edinme hakkı ile olur. Bilgi edinmenin bu yönüyle de yine kattığı önemli bir değer vardır.

Çok değerler katılımcılar, görüldüğü gibi bilgi edinme hakkı tali ve ikincil bir hak değildir, esas temel

bir haktır ve bu bir zihniyet, perspektif meselesidir. Bu konuda hükümetimizin yaklaşımı; işte bilgi edinme hakkını kanunu çıkartarak, anayasada bu anayasal bir dayanağı oluşturarak bu perspektifi ortaya koymuştur. Bu özgüvenle adımlarını atmıştır Bilgi Edinme Değerlendirme Kurumunu da kurmuştur. Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonrada kurulumuzun şeffaf, tarafsız, objektif bir şekilde çalışmalarını sürdüreceğine inancım tamdır.

Bu vesile ile sempozyuma katılımlarıyla, görüş ve düşünceleriyle katkı sunan tüm katılımcıları en kalbi şükranlarımla sevgiyle saygıyla selamlıyorum. Toplantımız hayırlı olsun diyorum.

1. OTURUM

Oturum Başkanı

İsmail KURUL

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Üyesi

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Üyesi

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU KARARLARINA İDARENİN UYMAMASI DURUMUNDA UYGULANACAK YAPTIRIM

Doç. Dr. M. Emin AKGÜL *

I. BİLGİ EDİNME HAKKININ POZİTİF HUKUKTAKİ YERİ

Bilgi edinme hakkı, uluslararası hukukta ilk olarak 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 19. maddesinde “*Madde 19- Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.*” şeklinde somutlaşmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı kararıyla kabul edilen ve 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe giren BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi¹ madde 19/2’de; “*Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülke sınırları söz konusu olmaksızın her çeşit bilgi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde aramak, almak ve yaymak*

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Dekan Yardımcısı

¹ <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/116-her-turlu-irk-ayrilmegn-ortadan-kaldrlmasna-iliskin-uluslararası-sozlesme/>
Erişim Tarihi:02.01.2022

özgürlüğünü içerir.” düzenlemesiyle bilgi edinme hakkı yer almaktadır. Bu hakkın kullanımının sınırlanma esasları da yine 19 madde.’nin 3.fikrasında; *“Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlar bazı sınırlamalara tabi tutulabilir; fakat, bu sınırlamaların ancak kanun tarafından öngörülmüş olması ve: a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve; b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımından gerekli olması zorunlu olmalıdır.”* gösterilmiştir. Bilgi edinme hakkı bu sözleşmede de ifade özgürlüğü içinde geçmektedir. Ancak ilk kez bir sözleşmede bu hakkın sınırları tanımlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde bilgi edinme hakkı, diğer birçok uluslararası düzenlemede de olduğu gibi, ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmiştir. Sözleşmenin 10’uncu maddesi; *“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.*

Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu

düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir”². Avrupa Birliği mevzuatında bilgi edinme hakkı, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 8. maddesinde; “Kişisel verilerin korunması 1. Herkes, kendisini ilgilendiren kişisel verilerin korunması hakkına sahiptir. 2. Bu veriler, adil bir şekilde, belirli amaçlar için ve ilgili kişinin rızasına veya yasa ile öngörülmüş diğer meşru bir temele dayanarak tutulur. Herkes, kendisi hakkında toplanmış verilere erişme ve bunları düzelttirme hakkına sahiptir. 3. Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasamızda ise bilgi edinme hakkı doğrudan 74. maddede; “*Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. 27 Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.*” şeklinde yer almaktadır.

² https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf,
Tarihi:02.01.2022.

Erişim

II. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurul kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Kurulun, başvuru sahibinin itirazını ret kararı üzerine başvuru idari yargıda ilgili idarenin başvurunun reddi kararının iptali davasını açabilir. Kurulun itirazı kabulü durumunda ise ilgili idare, Kurul kararına karşı idari yargıda iptal davası açabilir. Bu tespitler yanında 4982 sayılı Kanunun 13. Maddesinde, bilgi edinme istemi ilgili idarece reddedilen başvuru sahibinin, Kurula yaptığı itiraz, idari yargıya başvuru süresinin durdurur, düzenlemesinden hareketle Kurul kararlarının bağlayıcı olmadığı değerlendirilmesi doktrinde savunulmaktadır³. Ancak Kurulun görevi, üyelerin seçimi gibi hususlar dikkate alındığında Kurulun vereceği kararların idare ve bireyler için bağlayıcı olduğu görüşü de ileri sürülmektedir. Kurulun kendisine yapılan başvuruları ret kararının icrailiği konusunda bir tartışmanın olmaması, buna karşılık Kurulun yapılan itirazı kabul etmesinin idare için bağlayıcılığının tartışma konusu olması da Kurul kararlarının ve Kurulun varlığının bir anlamının olup olmadığı sorusunu gündeme getirecektir⁴.

³ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, Türk İdare Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021, s.534

⁴ M. Emin Aydemir, Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 343,344. Can Azer,

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurul (BEDK) kararlarının bağlayıcı olup olmadığıyla ilgili olarak doktrindeki tartışmalar ve 4982 sayılı Kanunda konu ile ilgili açık hükmün bulunmaması sabit olmakla birlikte, Anayasa ve kanunlardaki düzenlemeye bakarak konu ile ilgili bir çıkarım yapılabilir mi? Bu sorunun cevabı için Anayasamızdan başlayarak ilgili hükümlere bakıldığında; T.C. Anayasası madde 2’ de Cumhuriyetin nitelikleri; *“Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”* olarak belirlenmiştir. Madde 5’te Devletin temel amaç ve görevleri; *“Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”* şeklinde tespit edilmiştir. Yürütme yetkisi ve görevinin kim tarafından ve nasıl kullanılacağı Anayasa madde 8’de; *“Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı*

Bilgi Edinme Hakkı, (Yayımlanmış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sos. Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s.172,173.

tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” olarak belirlenmiştir.

Temel hak ve hürriyetlerin korunmasıyla ilgili Anayasa madde 40 ise “*Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.*” İdari işlemler karşısında bireylerin sahip olduğu haklar ve idarenin sorumluluğu düzenlenmiştir. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı ise Anayasa madde 74’de “*Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.*” şeklinde açıkça düzenlenmiştir.

İdarenin esasları, idarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği ise Anayasa madde 123’te “*İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve*

yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzeliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.” Madde 129/1’de ise “Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.” Bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin esas ve usullerin düzenlendiği 4982 sayılı Kanun madde 2’de “Bu Kanun; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır.”, madde 29’da ise “Bu Kanunun uygulanmasında ihmâli, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.. ” düzenlemesi mevcuttur.

Yukarıda ifade edilen anayasal ve kanuni düzenlemeler birlikte ele alındığında; Anayasamızda Cumhuriyetin niteliklerinden birisinin hukuk devleti olduğu vurgulanmıştır. Hukuk devletinin tanımı, AYM’nin yerleşik içtihatlarında; “eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı tutum ve davranışlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlet” olarak yapılmıştır. Anayasanın 5. maddesi, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları

hazırlama görevini devlete vermektedir. Devlet bu görevi Anayasada belirlenen esaslar çerçevesinde yasama, yürütme ve yargı organlarının işlevleriyle yerine getirecektir. Yürütme organı faaliyetlerinde Anayasa ve kanun hükümleriyle bağlıdır. Anayasa madde 11 gereği Anayasa hükümlerinin bağlayıcılığı ve üstünlüğü açıktır. Bilgi edinme bir hak olarak Anayasa madde 73'te kabul edilmiştir. Anayasa madde 123 kanuni idare ilkesi ile idarenin faaliyetlerinin kanuna dayalı ve kanuna uygun olması hukuk devleti olmanın en temel gereklerinden birisidir. İdarenin işlevlerini somutlaştıran memurlar ve kamu görevlilerinin Anayasa ve kanuna bağlı faaliyette bulunmaları ise madde 129 ile Anayasal bir hüküm olarak esastır. Anayasa madde 129'da ise memurlar ve diğer kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlü oldukları belirtilmektedir. Bilgi edinmenin Anayasa madde 74'te bir hak olarak kabul edilmesinin ardından 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile bu hakkın kullanımı düzenlenmiş ve kanunun kapsama alanıda belirlenmiştir. Kapsamına aldığı kamu kurum ve kuruluşları için bağlayıcıdır.

Yukarıda Anayasa ve kanun bazında kısaca ifade edilen süreç dikkate alındığında idarenin bilgi edinme değerlendirme kurulunun kararlarına uymaması şeklinde bir durumun hukuk devletinde olmaması gerekir. Bilgi edinme hakkı, Anayasada tanınmış ve yasa koyucu bu hakkın kullanımıyla ilgili 4982 sayılı Kanunla konuyu düzenlemiş ise kanuni idare ilkesinden

hareketle bilgi edinme hakkının kullanımını etkin hale getirmek için belirli niteliklere sahip kişilerden oluşan Kurulun kararlarının da idare açısından bağlayıcı olması gerekir. Aksi söz konusu olduğunda Kurulun ağırlığı ve bu Kurul kararları ile sağlanmak istenen hukuk devleti ülküsü de eksik kalacaktır. Kurul kararları idari bir karar olduğu için idare açısından bağlayıcı olsa da yine idare tarafından gereğinde idari yargı yoluna götürülmesi konusunda anayasal ve yasal bir engel de yoktur. Bu nedenlerle Kurul kararlarının bağlayıcılığı, hukuk devleti niteliğinin somutlaşması için bir gerekliliktir.

III. BEDK KARARLARINA İDARENİN UYMAMASI DURUMUNDA UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR

BEDK kararlarına idarenin uymaması durumunda sorumluluk idare hukuku açısından disiplin hukuku başlığı altında kamu görevlileri için somutlaşmakta bunun yanında tüzel kişilik olarak idarenin sorumluluğu gündeme gelmektedir. Bilgi edinme hakkı çerçevesinde istenen bilgi veya belgenin ilgili kurum ya da kuruluş tarafından verilmemesi durumunda talep sahibinin bir zarara uğraması söz konusu ise bilgi belgenin verilmemesi kararının iptali ve bundan kaynaklı oluşan zararın tazminini başvuru talep edebileceği gibi sadece zararın tazminini de idareden talep edebilir. İdarenin sorumluluğunun yaptırımını tazmin şeklinde olacağı için bu durumda açılacak dava tam yargı davası olacaktır. Tam yargı davası sonucunda idarenin

sorumluluğuna karar verilirse, idare tazminle yükümlü olacaktır. AY madde 129/5 gereği idare kusurlu memura rücu edebilir.

Bilgi edinme hakkının kötüye kullanılması halini bir kenara bırakarak⁵ BEDK kararlarının uygulanmamasıyla ilgili süreci ayrıca değerlendirmek gerekir. Talep sahibi tarafından idareye yapılan şikayet başvurusu sonucu ya da idare içindeki hiyerarşik amirin yapacağı yerindelik ve hukuka uygunluk denetimi de BEDK kararını uygulamayan kamu görevlileri açısından idari yaptırımla karşı karşıya kalma sorumluluğunu ortaya çıkarabilir. İdare içindeki yetkili amirin, re'sen ya da şikayet üzerine bilgi edinme hakkının kullanımıyla ilgili idarenin işleyişinde kusuru (hizmetin geç, kötü ya da hiç işlememesi) veya kamu görevlilerinin tutum ve davranışlarında hukuka aykırı davranışları tespit etmesi, idare içinde gerekli düzeltici tedbirlerin alınmasını ya da disiplin soruşturmalarının açılmasını gerektirir. Böyle bir süreci başlatmak ve devam ettirmek, amirin Anayasa ve kanunlardan kaynaklı yetki ve sorumluluğudur. Bu durum, genel

⁵ 4982 sayılı Kanunda düzenlenmemiş olsa da BEDK, başvuru sahiplerinin bilgi edinme hakkının kötüye kullanılması durumunu, bilgi edinme hakkının sınırı olarak kabul etmiştir. Konuyla ilgili olarak BEDK Karar No.: 2010/989, hakkın kötüye kullanılmasıyla ilgili olarak her başvuru ve kurum için geçerli somut bir ölçünün önceden belirlenemeyeceğini bu nedenle her kurumun bu değerlendirmeyi kendisinin yapabileceğini bildiren kararıyla bu konudaki takdir ilgili idareye bırakmıştır. Ramazan Çağlayan, İdare Hukuku Dersleri, 9. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s.783-784.

olarak idarenin işleyişini düzenleyen kanunlarda düzenlendiği gibi 4982 sayılı Kanunun 29’uncu maddesinde de ayrıca ve açık olarak düzenlenmiştir. BEDK kararlarına uymayan idarenin hiyerarşisinin uymama durumuyla ilgili olarak idari soruşturma sürecini başlatması kanunun öngördüğü ve düzenlediği yoldur.

BEDK, 4982 sayılı Kanun dikkate alındığında bir tüzel kişilik olarak kurulmamıştır. Ancak görevlendirildiği alan ile ilgili olarak 4982 sayılı Kanun md. 14 gereği uzman kişilerden oluşmaktadır. BEDK, kararlarının idare tarafından uygulanıp uygulanmadığını takip edecek bir teşkilatlanmaya da sahip değildir. Ancak başvurunun geri dönüşüyle bu konuda bir bilgiye sahip olabilir.

Öğretide, BEDK’nun bağımsız idari otoritelere benzediğini öne süren görüşler mevcuttur⁶. Bağımsız idari otoritelerin kamu tüzel kişiliğine sahip olmaları, düzenleyici ve birel işlem tesis edebilecekleri, faaliyet alanlarında gözetim ve denetim yapabilecekleri, kendi kanunlarında belirlenen idari yaptırımları yetki alanındaki tüzel kişiliklere uygulayabilecekleri ve kararlarının birer idari karar olduğu ve idari yargı denetimine tabi olduğu⁷ düşünüldüğünde, BEDK da 4982 sayılı kanunda mevcut bazı düzenlemeler dikkate alındığında bu yapılara benzetilebilir. Bu benzerlik

⁶ M. Emin Aydemir, s.333-334

⁷ Ender Ethem Atay, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s.392-408.

tezinden hareketle BEDK kararlarının yukarıda yapılan ve varolduğu isbata çalışılan kararlarının bağlayıcılığını takviye etmek açısından yapılacak kanuni bir düzenleme ile BEDK kararlarına uymayan idareye para cezası şeklinde bir idari yaptırım uygulama yetkisi verilebilir. Böyle bir düzenleme bilgi edinme hakkının kullanımını daha etkin bir hale getirebilir ve bir idari kurum olan BEDK’nın idari karar olan itiraz üzerine verilmiş kararlarının idare açısından bağlayıcılığını da kuvvetlendirir.

BEDK kararlarına uyulmaması durumunda ortaya çıkabilecek diğer sorumluluk ise ceza hukuku alanındadır. Ceza hukuku açısından BEDK kararlarının uygulanmaması, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri dikkate alınarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu sorumluluk ise kamu görevlisinin görevi dolayısıyla işlediği suç iddiasını içerdiği için 4483 sayılı kanunun uygulanması ve soruşturma izninin verilmesi durumunda⁸ Türk Ceza Kanunu madde 257’de

⁸ Konuyla ilgili örnek bir Danıştay kararında; Bu durumda, Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulunca şikayetçinin bilgi edinme hakkı kapsamında istediği bilgi ve belgelerin verilmesi gerektiğinin belirtilmesine rağmen bu belgeleri haklı bir gerekçe olmaksızın vermeyerek söz konusu hakkın kullanılmasının nlenmesine yönelik eylemin, ilgili hakkında soruşturma yapılmasını gerektirecek nitelikte bulunduğu anlaşıldığından, itirazın kabulüyle ... Bakanının ... tarih ve ... sayılı soruşturma izni verilmemesine ilişkin kararının kaldırılmasına, dosyanın ... Cumhuriyet Başsavcılığına, kararın birer örneğinin ... Bakanlığı ve itiraz eden şikayetçi vekiline gönderilmesine 10.2.2011

düzenlenen “Görevi Kötüye Kullanma” suçundan kaynaklı cezai sorumluluk olacaktır.

Sonuç yerine kısaca özetlersek; hukuk devletinde yukarıda belirtilen Anayasal ve yasal düzenlemeler dikkate alındığında BEDK’nun itiraz üzerine verdiği kararların idare açısından bağlayıcı olduğuyula ilgili bir şüphenin olmaması gerekir. İdarenin bu kararlara uymaması durumunda, pozitif hukukta idari yaptırım ve cezai yaptırımla sonuçlanacak süreçlerin işletilmesi mümkündür. BEDK kararlarının, idare üzerindeki etkisini arttırmak için 4982 sayılı Kanunda yapılacak bir düzenlemeyle Kurula, kararlarının idare tarafından uygulanmaması durumunda idari para cezası verebilme yetkisinin tanınmasının uygun olacağı da önerilmektedir.

KAYNAKÇA

AKYILMAZ Bahtiyar, SEZGİNER Murat, KAYA Cemil, Türk İdare Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021.

ATAY Ender Ethem, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

AYDEMİR M. Emin, Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

tarhinde oybirliğıyle karar verildi. T.C. Danıştay Birinci Daire 10.02.2011 tarih ve E.: 2011/71, K.: 2011/276 sayılı kararı. Danıştay Dergisi YIL : 41 SAYI : 126, 2011, s.19-21 https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/20_05_2019_042619.pdf Erişim Tarihi: 29.12.2021.

AZER Can, Bilgi Edinme Hakkı, (Yayımlanmış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sos. Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2010.

ÇAĞLAYAN Ramazan, İdare Hukuku Dersleri, 9. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/116-her-turlu-irk-ayrilmclgnn-ortadan-kaldrlmasna-iliskin-uluslararası-sozlesme/> Erişim

Tarihi:02.01.2022

https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf, Erişim Tarihi:02.01.2022.

T.C. Danıştay Birinci Daire 10.02.2011 tarih ve E.: 2011/71, K.: 2011/276 sayılı kararı. Danıştay Dergisi Yıl: 41, Sayı: 126, 2011, s.19-21
https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/20_05_2019_042619.pdf Erişim Tarihi: 29.12.2021.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN BİLGİ EDİNME HAKKI - İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIMI*

THE CURRENT APPROACH OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS TO THE RELATIONSHIP BETWEEN THE RIGHT TO INFORMATION AND FREEDOM OF EXPRESSION

Dr. Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI**

ÖZET

Demokratik devletlerde temel bir insan hakkı kabul edilen bilgi edinme hakkı, pek çok temel hak ve hürriyetin etkin bir şekilde kullanılabilmesine hizmet etmektedir. Bu hak ve hürriyetlerin başında ise ifade özgürlüğü gelmektedir. İfade özgürlüğünün etkin bir biçimde uygulanabilmesi için kişilerin devletin elinde bulunan bilgi ve belgelere erişiminin sağlanması son

* Bu makalenin bir bölümü, 6 Ocak 2022 tarihinde Ulusal Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumu'nda "*AIHM Kararları Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı*" başlığı ile bildiri olarak sunulmuş ve ardından bildirinin genişletilmiş hali, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde hakemli makale olarak yayımlanmıştır. Bu metin, bildirinin hakemli olarak YÜHFD'de yayımlanan son halidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, melikeozge.cebibugdayci@jsga.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-7011-5319.

derece önemlidir. Bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğünü tamamlayan yönüne karşın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesinde bilgi edinme hakkının korunup korunmadığı meselesi tartışılmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise bilgi edinme hakkı-ifade özgürlüğü ilişkisine önceleri daha temkinli yaklaşmaktayken, süreç içinde katı tutumundan vazgeçerek, bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilebilmesi için sağlaması gereken eşik kriterleri açıkça ortaya koymaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Edinme Hakkı, İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

ABSTRACT

The right to information, which is accepted as a fundamental human right in democratic states, serves the effective use of many fundamental rights and freedoms. The freedom of expression comes first among these rights and freedoms. It is extremely important to ensure that individuals have access to information and documents held by the state for the effective implementation of the freedom of expression. Despite the complementary aspect of the right to information to freedom of expression, the issue of whether the right to information is protected in Article 10 of the European Convention on Human Rights, which regulates freedom

of expression, has been discussed. The European Court of Human Rights used to be more cautious about the relationship between the right to information and freedom of expression but the Court abandoned its strict attitude and started to reveal the threshold criteria that the right to information should meet in order to be evaluated in the context of freedom of expression.

Keywords: The Right to Information, The Freedom of Expression, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights

GİRİŞ

24/10/2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile bilgi edinme hakkı yasal olarak güvence altına alınmıştır. Bu hakkın 1982 Anayasası bağlamında güvence altına alınması ise, “Dilekçe Hakkı” başlıklı 74. maddenin, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle “Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde değiştirilmesi ile gerçekleşmiştir.

Gerek Anayasal gerek yasal düzlemde güvence altına alınan bilgi edinme hakkının, herhangi bir pozitif hukuk metninde açıkça zikredilmesine gerek olmaksızın, pek çok hak ve hürriyetin doğal bir sonucu olarak var olduğu kabul edilmelidir. Bir kere bilgi edinme hakkı, Anayasa’da açıkça güvence altına alınan pek çok hak ve hürriyet ile doğrudan bağlantılıdır. Bunların başında düşünce ve kanaat hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, hak arama hürriyeti gibi

temel haklar gelmektedir⁹. Her şeyden önce bilgi edinme hakkının hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucu olduğu¹⁰; bu bağlamda hukuk devletinde korunan düşünce özgürlüğü, dilekçe hakkı, hak arama özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi pek çok temel hak ve hürriyetin gerçekleşebilmesi için neredeyse bir ön koşul olarak var olması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Burada sayılan temel hak ve hürriyetlerden belki de en çok düşünce ve kanaat hürriyeti (Any. m. 25) ile düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti (Any. m. 26) ile bağlantısı kurulabilir. Zira düşünce ve ifade özgürlüğü, ancak bir konu hakkında bilgi sahibi olunursa anlam ifade edebilecek hak ve özgürlüklerdendir. Bu bağlamda dünyadaki gelişmelere bakıldığında, bilgi edinme hakkının temelde düşünce özgürlüğü ve onun türevi olan ifade özgürlüğü perspektifinde gelişim seyri izlediği rahatlıkla ifade edilebilir¹¹.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ise, bilgi edinme hakkını ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirme safhasına gecikmeli olarak erişmiş bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında Mahkemenin

⁹ Ayanoğlu'na göre de, bilgi edinme hakkı, bu gibi hak ve özgürlükler içinde mündemiçtir ve Anayasa'nın ruhunda bilgi edinme hakkının var olduğunu kabul etmek icap eder. AYANOĞLU, Taner, "Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar", LHD, S. 18, Haziran 2004, 1529-1540, s.1531-1532.

¹⁰ Akıllıoğlu, Tekin, "Yönetmeliklerde Gereke İlkesi, Amme İdaresi Dergisi, C. 15, S. 2, Haziran 1982, 7-19, s. 49.

¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. KAYA, Cemil, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin, Ankara, 2005, s. 209-215.

bilgi edinme hakkını ele alış biçiminde yaşanan değişimler, Mahkemenin vermiş olduğu kararlar doğrultusunda ele alınmaya çalışılacaktır. Geline son noktada bilgi edinme hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında ne şekilde koruma altına alındığına veya bilgi edinme hakkının AİHS kapsamında korunabilmesi için sağlaması gereken asgari (eşik) kriterlerin neler olduğuna, AİHM’ in güncel kararları bağlamında değinilecektir.

I. AİHM’İN BİLGİ EDİNME HAKKINA İLİŞKİN GEÇMİŞTEKİ YAKLAŞIMI

AİHM, bilgi edinme hakkını çok uzun bir süre AİHS’ in 8. maddesinde koruma altına alınan, “*Özel ve aile hayatına saygı hakkı*” kapsamında değerlendirmiştir.

Sözleşmenin 8. maddesi uyarınca; “*1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.*”

Mahkemenin bilgi edinme hakkına ilişkin olarak

incelediği ilk dava, *Leander v. İsveç*¹² davasıdır. Bu davada, İsveç'te bir müzede geçici bir kadroda çalışmakta iken hakkında yürütülen soruşturmanın olumsuz sonuçlandığı gerekçesine dayanılarak müzedeki işinden çıkarılan başvuran Leander'in, işten çıkarılmasında kullanılan ve özel yaşamı ile ilgili bilgilerinin bulunduğu gizli kayıtlara erişim isteğinin reddi üzerine Sözleşme'nin 6, 8, 10 ve 13. maddelerinin ihlal edildiği iddiaları değerlendirilmiştir. AIHM, gizli polis kayıtlarında yer alan başvurana ait bilgilerin, başvuranın özel yaşamına ilişkin olduğunu ve söz konusu bilgilerin gerek kaydedilmesinin, gerekse ilgili makamlarla paylaşılmasının AIHS'in 8. maddesine müdahale niteliğinde olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Buna karşın Mahkeme, davada, söz konusu müdahalenin İsveç hukuku da göz önünde bulundurulduğunda hukuka uygun olduğuna ve Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edilmediğine kanaat getirmiştir. Söz konusu davada Mahkeme, bilgi edinme hakkının, ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. madde kapsamında ihlal edildiği iddiasını ise, 10. maddenin bireye, kendisinin kişisel durumu ile ilgili bilginin yer aldığı kayıtlara erişmesine imkân tanımadığı ve devlete de bu tarz bilgileri bireye verme konusunda bir yükümlülük getirmediği gerekçesiyle reddetmiştir¹³.

Bilgi edinme hakkı kapsamında yapılan bir diğer

¹² Başvuru No. 0009248/81, T. 26/03/1987.

¹³ KAYA, s. 140.

başvuru *Gaskin v. Birleşik Krallık*¹⁴ davasıdır. Bu davada Mahkeme, annesinin ölümünden sonra sosyal hizmetler tarafından bakıldığı süre zarfında hakkında tutulan kayıtlara erişmek isteyen başvuranın bu konudaki talebinin reddini, Sözleşmenin 8. maddesi kapsamında ihlal olarak değerlendirmiştir. Mahkemeye göre, kişinin kendi çocukluk dönemi hakkında tutulan bilgileri elde etme yönündeki talebin reddedilmesi, başvuranın özel ve aile yaşamına saygı duyma anlamında devletin başarısız olduğuna işaret etmektedir. Tıpkı *Leander* davasında olduğu gibi, Mahkeme bu başvuru kapsamında da Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiği iddiasını kabul etmemiştir. Buna göre, Sözleşmenin 10. maddesi, kişiye böyle bir bilgiyi verme yükümlülüğünü devlete yüklememektedir.

Mahkeme bu kararların akabinde; *McGinley ve Egan v. İngiltere*¹⁵, *M.G. v. İngiltere*¹⁶, *Rotaru v. Romanya*¹⁷, *Sirbu ve Diğerleri v. Moldova*¹⁸, *Roche v. Birleşik Krallık*¹⁹ gibi pek çok kararında bilgi edinme taleplerini Sözleşmenin özel ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. maddesi kapsamında değerlendirmiştir. Bu davaların çoğunun, gerçekten de kişilerin sağlık, köken bulma ve benzeri konularda

¹⁴ Başvuru No. 00010454/83, T. 7/7/1989.

¹⁵ Başvuru No. 00021825/93 ve 00023414/94, T. 9/6/1998.

¹⁶ Başvuru No. 39393/98, T. 24/12/2002.

¹⁷ Başvuru No. 28341/95, T. 4/5/2000.

¹⁸ Başvuru No. 00073562/01, 00073565/01, 00073712/01, 00073744/01, 00073972/01, 00073973/01, T. 15/6/2004.

¹⁹ Başvuru No. 32555/96, T. 19/10/2005.

kişisel veri taleplerine ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme söz konusu bilgi taleplerinin kişisel durumlara ilişkin olduğundan bahisle 8. madde kapsamında değerlendirme yapmıştır. Peki Mahkeme bu bilgi taleplerini neden ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. madde kapsamında değerlendirmemiştir?

Mahkemenin söz konusu kararlarında kişisel bilgi edinme taleplerinin reddinin Sözleşmenin 10. maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceği, zira 10. maddenin devlete söz konusu bilgileri ilgiliye verme konusunda pozitif yükümlülük getirmediği vurgulanmış; buna karşın mevcut ve erişilebilir bilgilere erişimin engellenmesi ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmiştir²⁰. 10. maddenin lafzına bakıldığında; *“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.”* Görüldüğü üzere 10. maddede gerçekten de açıkça bilgi edinme hakkı yer almamakta; buna karşın *“haber ve görüş alma ve de verme”* ifadelerine yer verilmektedir.

²⁰ SOYKAN, Cavidan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı” AÜHFD, C. 56, S. 2, 2007, 63-74, s. 70; GÜNDÜZ, F. Ebru ve YAZICIOĞLU, İsmail, “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı, C. 38, S. 1, 2021, s. 171-204, s.175.

Buna göre, Mahkemenin geçmiş içtihadına bakıldığında, bilgiyi araştırma hakkını düzenlemeyen AİHS'in Mahkeme tarafından dar yorumlandığı açıktır²¹. Maddenin lafzında yer alan “*haber ve görüş alma*”, kişisel nitelikteki bilgileri değil, devletin elinde hazır ve mevcut halde bulunan bilgilere erişimi kapsamaktadır. Buna göre bilgiye erişim hakkı bağımsız bir hak olmaktan ziyade, AİHS’de tanınan diğer hak ve hürriyetlerin gerektirdiği ölçüde kullanılabilecek bir hak olarak nitelendirilebilecektir²². Dolayısıyla Mahkeme önceki içtihadında bilgi edinme hakkının ne Sözleşme tarafından tanındığını ne de devlete bu konuda pozitif bir yükümlülük getirildiğini kabul etmektedir. *Guerra ve diğerleri*²³ v. *İtalya* ile *McGinley ve Egan v. İngiltere* gibi kararlarda da vurgulandığı üzere, kişilerin maruz kaldıkları sağlık riski gibi konularda bilgilendirilmesi, ifade özgürlüğünden ziyade özel ve aile yaşamının

²¹ DUYMAZ, Erkan, “İfade Özgürlüğünün Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Korunması Üzerine Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, 1367-1403, s. 1390.

²² DUYMAZ, “İfade Özgürlüğü”, s. 1391.

²³ *Guerra ve Diğerleri v. İtalya* başvurusunda, diğer başvurulardan farklı olan şey ise, burada talep edilen bilginin kişisel bir bilgi olmaması, çevre ile ilgili bir konuda o yörede yaşayan insanların yani kamunun bilgilendirilmesi talebinin reddedilmesinin 8. madde kapsamında değerlendirilmiş olmasıdır. Mahkeme kamu yararı taşıyan çevreye ilişkin bir konuda yöre halkının bilgilendirilmemiş olmasını özel ve aile hayatına saygı kapsamında değerlendirmiş ve Mahkemenin bu kararı ile bilgi edinme hakkının kapsamını daraltıcı bir yorum tarzı benimsediği ifade edilmiştir. SOYKAN, s. 71.

korunmasına iliskindir²⁴.

Mahkemenin geçmiş içtihadı değerlendirildiğinde, AİHM’in bilgi edinme hakkını toplumsal bir hak olmaktan ziyade, tamamen bireysel bir hak olarak değerlendirdiği sonucuna varılmakta, bu kapsamda da kişi, ancak Sözleşmedeki haklarından herhangi birine yönelik müdahalenin varlığı halinde bilgiye erişim hakkına sahip olmaktadır²⁵. AİHM’e göre, Sözleşmenin 10. maddesi genel bilgi kaynaklarına erişmeyi kapsamaktaysa da, idari belgelere erişmenin, anılan maddenin kapsamı dışında olduğu deęerlendirilmektedir²⁶. Mahkeme, 10. maddenin ihlaline ilişkin yaptığı değerlendirmelerde, bilgi edinme hakkının bir kimsenin başka kişilerin ona vermesini istediği bilgilere ulaşmasının, devlet tarafından sınırlandırılmasını yasakladığını belirtmektedir. Ayrıca Mahkeme 10. maddenin, kişiye kendisi hakkındaki bilgiye erişme hakkını vermediği gibi, devlete de böyle

²⁴ Örneğin, “*McGinley et Egan kararında nükleer denemelerde görev alan personelin maruz kaldıkları radyasyon düzeyi konusunda bilgilendirilmemesi üzerine Mahkeme, bu tür görevde bulunan kişilerin sağlığı üzerinde gizli ve olumsuz etki yapacak faaliyetlere girişen devlet 8. maddeden kaynaklanan yükümlölükleri gereği bu kişilere “ilgili ve doğru” bilgilere ulaşma imkânı tanıyan etkili ve ulaşılabilir bir prosedür öngörmelidir.*” Aktaran, DUYMAZ, Erkan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Çevrenin Korunmasına Katkısı”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Faköltesi Dergisi, C. 47, Ekim 2012, 121-160, s. 154.

²⁵ DUYMAZ, “İfade Özgürlüğü”, s. 1391.

²⁶ KAYA, s. 147.

bir bilgiyi kişiye verme yükümlülüğü getirmediğini vurgulamaktadır²⁷.

Buna karşın Mahkeme, devletlerin, kamuya açık bilgiye ve genel bilgi kaynaklarına erişilmesini bilinçli tedbirlerle engelleyemeyeceğine de vurgu yapmaktadır²⁸. Bu kapsamda Mahkeme, içtihadında çoğunlukla mevcut ve erişilebilir nitelikteki bilgiye erişimin devlet tarafından engellenmesini 10. madde kapsamında ifade özgürlüğünün ihlali olarak yorumlamıştır²⁹. Hastanede gözetim altında tutulan başvuranın radyo, gazete gibi iletişim araçlarını kullanarak bilgi almasının engellenmesi³⁰, kürtaj yasağı nedeniyle yurt dışındaki kliniklerle ilgili danışmanlık hizmeti veren firmaların kapatılması sonucu ilgililerin bilgi almalarının engellenmesi³¹ örneklerinde olduğu gibi mevcut ve erişilebilir nitelikte bir bilgiye erişimin devlet tarafından engellenmesi, Mahkeme tarafından 10. Maddenin ihlali olarak yorumlanmıştır. Ancak Mahkemenin, devlet tarafından tutulan kişisel nitelikteki bir kayda erişimin engellenmesini 10. maddeden ziyade, özel hayatı ve aile hayatını korumak konusunda devlete pozitif yükümlülük getiren 8. maddenin ihlali bağlamında değerlendirdiği görülmektedir.

²⁷ KAYA, s. 147-148.

²⁸ MACOVEI, s. 34.

²⁹ SOYKAN, s. 70.

³⁰ Herczegfalvy v. Avusturya, Başvuru No. 10533/83, T. 24/09/1992, Aktaran, SOYKAN, s. 70.

³¹ Open Door ve Dublin Well Woman v. İrlanda, Başvuru No. 14234/88, T. 29.10.1992, Aktaran, SOYKAN, s. 70.

II. MAHKEME İÇTİHADINDA DEĞİŞME EĞİLİMİ

AİHM fikir ve düşüncenin açığa vurulması ve yayımlanmasının önüne engeller konulmasını insan haklarının çiğnenmesi olarak değerlendirmekte³² ve Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğini vurgulamaktaysa da, belli bir döneme kadar kararların pek çoğunda doğrudan bilgi edinme hakkı vurgusu bulunmamaktadır. Mahkemenin uzun bir süre bağımsız bir hak olarak nitelendirmediği bilgi edinme hakkına yaklaşımı zaman içinde değişme eğilimine girmiştir. Bu eğilim, önceleri bilgi edinme hakkının temel bir insan hakkı olduğu vurgusuyla kendini göstermeye başlamışsa da, devletin bu hak ile ilgili yalnızca negatif yükümlülüğü bulunduğu vurgusu devam etmiştir. Sonraları Mahkeme devletin bilgi edinme hakkı karşısındaki yükümlülüklerine vurgu yapmaya başlamıştır. Örneğin *Öneryıldız v. Türkiye*³³ kararında Mahkeme, bölge halkının yaşamını riske atan faaliyetler nedeniyle devletin yalnızca “*bilgi edinme hakkına saygı gösterme yükümlülüğü*”ne uymasının yeterli olmayacağı vurgusunu yapmıştır. Ancak bu başvuruda ihlal kararı yaşam hakkına yönelik müdahale nedeniyle verilmiş olup, yaptığı değerlendirmelerden Mahkemenin henüz bilgi edinme hakkı konusunda devletlerin pozitif yükümlülükleri olduğu fikrine tam olarak açık olmadığı anlaşılmaktadır.

³² YAŞAMIŞ, Firuz Demir, Tebliğ, Bilgi Edinme Hakkı Paneli-Mayıs 2004, Türkiye Barolar Birliği, Haziran 2004, 21-76, s.27.

³³ Başvuru No. 48939/99, T. 30/11/2004.

Mahkemenin bilgi edinme hakkına bakış açısındaki en önemli değişim ise 2006 yılında kendini göstermiştir. Mahkeme, uzun soluklu içtihadında değişikliğe giderek, bilgi edinme hakkını ifade özgürlüğünü koruma altına alan 10. madde kapsamında değerlendirme eğilimine girmiştir. Başka bir ifadeyle 10. maddeyi bilgi edinme hakkı bakımından daha geniş bir biçimde yorumlayarak, bilgi edinme taleplerini bu madde kapsamında değerlendirmeye başlamıştır.

*Sdružení Jihočeské Matky v. Česká Republika*³⁴ davası, AİHM’in değişen yaklaşımını yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu dava, çevreci bir sivil toplum kuruluşu olan başvurucunun nükleer bir enerji santraliyle ilgili belge ve planlara erişim talebinin Çek makamları tarafından reddedilmesine ilişkindir. AİHM bu davada, herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğunu belirterek, başvurucunun belgelere erişim talebinin reddedilmesini, 10. madde anlamında bilgi edinme hakkına bir müdahale olarak değerlendirmiş; ancak bu müdahalenin 10. maddenin 2. fıkrasına uygun bir biçimde yapıldığı gerekçesiyle ihlal kararı vermemiştir. AİHM bu kararıyla, kamuoyunu ilgilendiren konularda devlet tarafından tutulan bilginin 10. madde kapsamına gireceğini kabul etmişse de, kararda bilgi edinme hakkının kapsamına yönelik bir belirleme yapılmamıştır³⁵. Ancak yine de bu karar ile Mahkemenin “bilgi edinme hakkı ile ifade özgürlüğü

³⁴ Başvuru No. 19101/03, T. 10/07/2006, Kabul edilebilirlik kararı.

³⁵ DUYMAZ, “İfade Özgürlüğü”, s. 1391.

*arasındaki normatif bağlantıyı tanımamak yönündeki kararlılığının kırıldığı*³⁶” kabul edilmektedir.

Mahkeme, daha sonra verdiği *Társaság A Szabadságjogokért v. Macaristan*³⁷ kararında, kamuoyunu doğrudan ilgilendiren bir konuda bilgi edinme hakkının sınırlarını çizmiş, AİHS’ in 10. maddesinde yer alan bilgi alma özgürlüğünü geniş yorumlayarak, kamu idarelerinin bilgiye erişimi engellememe sorumluluğu olduğunu vurgulamıştır. Olayda, uyuşturucu politikaları konusunda faaliyet gösteren bir derneğin, Macaristan Anayasa Mahkemesi uhdesinde bulunan belgelere erişiminin reddedilmesi üzerine AİHM, başvurunun erişmek istediği dosyadaki bilgilerin kamusal nitelikte olduğunu ve kişisel veri içermediğini tespit ettikten sonra, son dönemde bilgi edinme hakkının AİHM tarafından daha geniş yorumlandığını hatırlatarak Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. AİHM, bu kararında bilgi edinme hakkından ziyade “*bilgiye erişim hakkına yakın bir haktan*” bahsetmekteyse de, bu hakkın devlete yüklediği pozitif yükümlülükler konusuna açıklık getirmemektedir³⁸. Buna karşın söz konusu karar, bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğünü güvence altına alan 10. madde kapsamında değerlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Mahkemenin bilgi edinme hakkına ilişkin

³⁶ SOYKAN, s. 72.

³⁷ Başvuru No. 37374/05, T. 14/4/2009.

³⁸ DUYMAZ, “İfade Özgürlüğü”, s. 1392.

görüşünde geçiş aşaması olarak nitelendirebileceğimiz bu kararları her ne kadar bilgi edinme hakkının 10. madde kapsamında değerlendirilmesi bakımından önemli olsa da, bilgi edinme hakkının devlete yüklediği pozitif yükümlülükler konusunda Mahkemenin sessizliği, gerçek anlamda bir bilgi edinme hakkını henüz tanımadığı şeklinde yorumlanmıştır³⁹. Buna karşın söz konusu kararlar Mahkemenin 10. maddeyi devletlere bu konuda pozitif yükümlülük getirdiği yönünde yorumlanarak, bilgi edinme hakkını açıkça bu kapsamda tanıyacağına ilişkin beklentileri de pekiştirmiştir⁴⁰.

III. BİLGİ EDİNME HAKKININ AİHS 10. MADDE KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

AİHM’in bilgi edinme hakkına dair yorumundaki değişme eğilimi, bilgi edinme hakkının müstakil bir hak olarak tanımlanması yönünde önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Peki, AİHM’in bilgi edinme hakkına ilişkin olarak atıfta bulunduğu AİHS’in 10. maddesi, bilgi edinme hakkını ne şekilde koruma altına almaktadır? Bu

³⁹ DUYMAZ, “İfade Özgürlüğü”, s. 1392.

⁴⁰ Sözleşmenin 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğünün görüş sahibi olma, bilgi ve düşüncüyü edinme ile bilgi ve düşüncüyü yayma özgürlüklerini kapsadığı; buna karşın bilgiye erişim hakkını güvence altına almadığı ifade edilmiş olsa da; Mahkemenin son yıllarda verdiği kararlar kapsamında bilgi edinme hakkının açıkça tanınmasının olası olduğu yönünde, KARAN, Ulaş, İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel başvuru El Kitapları Serisi-2, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Şubat 2019, s. 71-72.

soruya net bir cevap vermeden önce kısaca diğer uluslararası düzenlemelerde bu hakkın ne şekilde düzenlendiğine değinmek gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi bilgi edinme hakkının dayanağını oluşturmaktadır. Buna göre; *“Her ferdin fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir”*. Buna göre bilgi edinme hakkı; *bilgiyi arama, elde etme ve yayma* eylemlerinden oluşmaktadır.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19. maddesinde de bilgi edinme hakkının tanındığı görülmektedir. Maddenin ikinci fıkrasına göre; *“Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.”* Görüldüğü üzere tıpkı BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde olduğu gibi burada da bilgi edinme hakkı; *bilgiyi arama (araştırma), elde etme ve yayma* eylemlerinden oluşmaktadır.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi de “Düşünce ve ifade özgürlüğü” başlıklı 13. maddesinin ilk fıkrasında; *“Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak, sınırlar dikkate alınmaksızın, sözlü, yazılı ya da basılı olarak, yahut sanatsal formda yahut bir kimsenin kendi*

*seçeceği herhangi bir başka yolla, her türlü bilginin ve düşüncenin araştırılması, alınması ve yayılması özgürlüğünü de içerir.*⁴¹” hükmüne yer verilmektedir.

Anılan düzenlemelerin tamamında bilgi edinme hakkının, ifade özgürlüğünü düzenleyen hükümler bağlamında ele alındığı ve *bilgi ve fikirlerin aranması, elde edilmesi ve yayılmasını* kapsayacak şekilde müstakil bir hak olarak düzenlendiği görülmektedir.

Sorumuza dönecek olursak, AIHS kapsamında bilgi edinme hakkı bu açıklıkla kabul edilmekte midir? Sözleşmenin 10. maddesinin ilk paragrafında bilgi edinme hakkı “*haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğü*” bağlamında ele alınmaktadır. Bir görüşe göre bu düzenleme, bilgi edinme hakkına ilişkin diğer uluslararası düzenlemelere çok az farklılıklar dışında benzerdir⁴². AIHS’te “*almak*” (*receive*) ve “*yaymak*” (*impart*) sözcüklerine yer verilmişken; diğer Sözleşmelerdeki “*aramak*” (*seek*) sözcüğüne yer verilmemiştir. AIHS’te “*aramak*” sözcüğünün yer almaması nedeniyle, Sözleşmenin bilgi edinme hakkını koruma altına almadığı şeklinde yorumlanması ise tartışmaları beraberinde getirmiştir. Sözleşmede “*aramak*” ifadesi yer almadığı için AIHS’in bilgi edinme hakkı konusunda devlete pozitif

⁴¹ Hükmün çevirisi için bkz. GEMALMAZ, M. Semih, “Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi-San Jose Paktı”, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri C.I, Bölgesel Sistemler, İstanbul, Legal, 2010, 729-761, <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf> (20/09/2021).

⁴² KAYA, s. 131.

bir sorumluluk yüklediği belirtilmiştir. Zira “arama” eylemi bireylerin talep ettiği bilgiyi temin etme konusunda idareye bir yükümlülük getirmekte ve devleti bilgi edinme hakkının kullanılmasında pozitif anlamda sorumlu tutmaktadır. Oysa AİHS bu sözcüğe yer vermediği için devletin pozitif yükümlülüğünden de bahsetmenin olanaksız olduğu, maddenin lafzi yorumuna göre, yalnızca erişilebilir nitelikteki bilgilere ulaşılmasında devletin herhangi bir müdahalede bulunmamasının yeterli olduğu ifade edilmiştir⁴³.

Oysa bir bilgiyi almak için, öncelikle o bilginin aranması gerekmektedir. Kaldı ki, bir bilginin alınması için, bu bilginin bilgi talep edilen tarafından verilmesi de gerekir. Bu noktada, Sözleşmede yalnızca “*bilginin alınması*”na yer verilmiş olsaydı dahi, bilgi edinme hakkını düzenlediğini ve hatta Sözleşme ile devletlere de bu konuda pozitif yükümlülük getirildiğini kabul etmek gerekecektir.

Doktrinde de bilgi almanın, bilgi edinme anlamına geleceğinden hareketle AİHS’in 10. maddesinin bilgi edinme hakkını güvence altına aldığı ifade edilmektedir⁴⁴. Hatta Sözleşmenin 10. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinin bilgi edinme hakkını açıkça; “*Kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu*

⁴³ Buna karşın diğer uluslararası sözleşmelerde açıkça “aramak” ibaresine yer verildiği için, bahse konu sözleşmelerin devlete bilgiye erişim hakkı konusunda pozitif yükümlülük getirdiği ifade edilmektedir. SOYKAN, s. 67.

⁴⁴ Bu doğrultuda detaylı bilgi için bkz. KAYA s. 131.

olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğü” olarak tanımladığı da ifade edilmektedir⁴⁵. Maddenin mevcut haliyle “devletin pozitif bir edimini gerektiren bilgi edinme hakkından ziyade, “bilgi alma hakkı”nı tanımladığı, devletin bireylerin bu haklarını kullanmaları için herhangi bir edimde bulunması gerekmediği⁴⁶” ifade edilmiş olsa da; bilgi alma hakkının kullanılabilmesi için devletin elindeki bilgileri kişilere vermediği takdirde bu hakkın nasıl etkin olarak kullanılabileceği sorusu akla gelmektedir.

Sözleşmenin 10. maddesinin birinci fıkrası aslında, ifade özgürlüğünün üç bileşenini içermektedir: “*Fikir sahibi olma özgürlüğü, bilgi ve fikir alma özgürlüğü ile bilgi ve fikir verme özgürlüğü*”⁴⁷. Sözleşmenin 10. maddesi ile garanti altına alınan diğer özgürlüklerin ön koşulu olarak değerlendirilen “*fikir sahibi olma özgürlüğü*”, 10. madde kapsamında mutlak olarak korunmaktadır⁴⁸. Bilgi ve fikir verme özgürlüğü ise,

⁴⁵ YAŞAMIŞ, s. 26.

⁴⁶ SOYKAN, s. 66.

⁴⁷ BYCHAWSKA-SINIARSKA, Dominika Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması-Uygulamacılar İçin El Kitabı, (Tuğçe Duygu Köksal Çev.), Avrupa Konseyi Yayını, 2018, s. 15.

⁴⁸ “Devletler vatandaşlarına bir konuda telkinde bulunmayı denememeli; bir fikri ya da başkasını taşıyan bireyler arasında ayırım yapılmasına izin verilmemelidir. Ayrıca, devlet tarafından tek taraflı bilgilerin teşvik edilmesi, fikir sahibi olma özgürlüğü için ciddi ve kabul edilemez bir engel oluşturabilir. Bireyler kamuya açık fikirleri takiben kendilerine belirli bir görüşün atfedildiği durumların yaratacağı olası olumsuz sonuçlara karşı da fikir sahibi olma özgürlüğü kapsamında korunmaktadır. Fikir

daha ziyade ülkelerin demokratik yapısı için önem arz etmekte olup, hükümeti eleştirme, ekonomik konularda fikir alışverişi, sanatsal performans gibi yaratıcı çalışmalar bakımından önemsenmektedir⁴⁹. Bilgi ve fikir alma özgürlüğü ise, daha ziyade basın özgürlüğü ile birlikte değerlendirilerek, tüm yasal kaynaklar aracılığıyla bilgi toplama ve bilgi arama hakkını kapsamaktadır⁵⁰. Bilgiye erişim hakkı ise bilgi ve fikir alma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir⁵¹. Mahkeme, bilgiye erişim hakkını bu bağlamda değerlendirmeye başladığı andan itibaren, doğal olarak bilgi edinme hakkına yönelik müdahalelerin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği sonucuna yaklaşmış olmaktadır. Örneğin *Kenedi v Macaristan*⁵² başvurusunda Mahkeme, meşru tarihsel bir araştırma için devletin gizli belgelerine ulaşmak yönünde mahkeme kararı olmasına rağmen, yerel makamlar tarafından bu bilgilere erişimin on yılı aşkın süre boyunca reddedilmesini, yerel makamların yetkilerini,

sahibi olma özgürlüğü bireyin görüşlerini bildirmeye mecbur bırakılmamayı içeren “negatif özgürlük” alanını da kapsar.” BYCHAWSKA-SINIARSKA, s. 15.

⁴⁹ BYCHAWSKA-SINIARSKA, s. 15-16.

⁵⁰ “...Mahkeme bu özgürlüğü, bu türden bilgi ve düşüncelerin kamuoyuna sunulmasına olanak tanınmasının yanı sıra, özellikle de kamu yararı güden konularda, kamuoyunun uygun şekilde bunlardan haberdar olma hakkıyla birlikte okur.” BYCHAWSKA-SINIARSKA, s. 17.

⁵¹ Youth Initiative for Human Rights v. Sırbistan, Başvuru No. 48135/06, T. 25/09/2013.

⁵² Başvuru No. 31475/05, T. 26/05/2009.

başvurucunun ifade özgürlüğü hakkını kullanmasını geciktirerek 10. maddeyi ihlal eder biçimde kötüye kullandıklarını kabul etmiştir⁵³.

İfade özgürlüğünden bahsedebilmek için düşünce özgürlüğünün olması nasıl şart ise, düşüncenin oluşabilmesi için de bilgi edinme hakkının güvence altına alınmasının o kadar gereklidir⁵⁴. O halde yalnızca lafzi yorum yaparak, Sözleşmenin “*aramak*” ibaresine yer vermediğinden bahisle, devletin elindeki bilgi ve belgeleri kişilerle paylaşmak konusunda 10. madde kapsamında pozitif yükümlülüğü bulunmadığını kabul eden değerlendirmeler de anlamını yitirmiş gözükmektedir.

IV. MAHKEMENİN GÜNCEL KARARLARI BAĞLAMINDA BİLGİ EDİNME HAKKI

AİHM’in bilgi edinme hakkına ilişkin yorumunda yaşanan değişim seyri özellikle 2000’li yıllarda farklı bir boyuta ulaşmış ve bilgi edinme hakkının artık açıkça 10. maddede korunan ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirildiği bir sürece evrilmiştir. Öyle ki Mahkeme, bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilmesi için açıkça bazı kriterler ortaya koymaya ve bu kriterleri sonraki kararlarında da uygulamaya başlamıştır.

⁵³ BYCHAWSKA-SINIARSKA, s. 18.

⁵⁴ YAŞAMIŞ, s. 35.

A. Bilgi Edinme Hakkının İfade Özgürlüğü Kapsamında Değerlendirilmesi için Mahkemenin Aradığı Eşik Kriterler- “Magyar Helsinki Bizottság v. Macaristan”⁵⁵ Kararı

a. Olayın Özeti

Karara konu olayda, bir sivil toplum kuruluşu yürüttüğü bir proje çerçevesinde, emniyet müdürlüklerinin barolar tarafından verilen listelerden yapmış olduğu müdafî atamalarına ilişkin uygulamalarında tutarsızlık olup olmadığını belirlemek amacıyla, Macaristan’daki yirmi sekiz polis teşkilatından, belli bir yılda atanan müdafilerin isimleri ile kendilerine verilen görev sayılarını talep etmiştir. Talepte bulunulan polis departmanlarından çoğu talebe olumlu yanıt vermiş; buna karşın iki ilçenin polis teşkilatı tarafından söz konusu bilgi talebi, müdafilerin adlarının kamu yararına ilişkin bilgilerden olmadığı, müdafî isimlerinin kişisel veri niteliğinde olduğu ve ayrıca bu verilerin paylaşılmasının, ilgili polis departmanlarına orantısız bir yük getireceğinden bahisle reddedilmiştir. Sivil toplum kuruluşu, re’sen atanan müdafilerin, kamu yararına ilişkin bir görev yaptığını ileri sürerek bu iki polis teşkilatına karşı dava açmıştır. Mahkeme, zorunlu savunmanın kamu yararına ilişkin doğası göz önüne alındığında, toplumu bilgilendirmeye yönelik menfaatin, müdafinin mahremiyetini koruma ihtiyacından daha güçlü olduğunu ve her halükarda

⁵⁵ Başvuru No. 18030/11, T. 08/01/2016.

müdafinin rolü kamuya açık olduğu için kişisel verilerin ihlal edilmediğini ifade etmişse de; ilk derece mahkemesinin bu kararına karşı temyiz yoluna başvurulmuş ve karar bozulmuştur. Başvuran STK, müdafilerin isimlerini ve atamalarının sayısını gösteren bilgiler kişisel veri olmasına karşın, bunların kamu yararına ifşa edilebilecek bilgiler olduğunu ileri sürerek temyiz mahkemesi kararının incelenmesini talep etmişse de, sivil toplum kuruluşunun bu talebi Yüksek Mahkeme tarafından reddedilmiştir.

Başvuran sivil toplum kuruluşu, yetkililerin belirli polis departmanlarından istediği bilgilere erişimini reddetmesinin, Sözleşmenin 10. maddesinde belirtilen hakların ihlali anlamına geldiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur. Macaristan hükümeti, ilgili olayda Sözleşmenin 10. maddesinin uygulanabilir olmadığını, zira Sözleşmenin 10. maddesinin yalnızca bilgi alma ve verme özgürlüğünü kapsadığını ve Evrensel Bildiri'nin 19. maddesinin aksine, bilgi edinme özgürlüğüne yapılan herhangi bir atfa da 10. madde kapsamında kasıtlı olarak yer verilmediğini iddia etmiştir. Başvurucu tıpkı bir mahkemeye erişim olmaksızın adil yargılanma hakkının anlamsız olacağı gibi, bilgiye erişimin de ifade özgürlüğü hakkının etkin bir şekilde kullanılması için olmazsa olmaz bir koşul olduğunu ifade etmiştir.

b. Bilgi Edinme Hakkının 10. Madde Kapsamında Değerlendirilmesi İçin Eşik Kriterler

AİHM, söz konusu davada ele alınması gereken temel sorunun, Sözleşme'nin 10. maddesinin, kamu

makamlarının elindeki bilgilere erişim hakkını güvence altına aldığı şeklinde yorumlanıp yorumlanamayacağı olduğunu tespit etmiştir. Bu tespitin ardından Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrasının, bilgiye erişim hakkını içerdiği şeklinde yorumlanmasının engellenmediği kanaatinde olduğunu açıkça vurgulamıştır⁵⁶.

Mahkeme bilgiye erişimin engellenmesinin, başvuranın ifade özgürlüğü hakkına bir müdahale oluşturup oluşturmadığının her bir davada ve kendi özel koşulları ışığında değerlendirilmesi gerektiğini vurguladıktan sonra, devletin elindeki bilgilere erişim hakkı için dört eşik kriter belirlemiştir. Bunlar; bilgi talebinin amacı, aranan bilginin niteliği, başvuranın rolü ve bilgilerin hazır ve mevcut olmasıdır. Mahkeme tüm bu şartları kümülatif olarak değerlendirmektedir⁵⁷.

Bilgi Talebinin Amacı: Bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilebilmesinde bilgi edinmeye yönelik talebin amacı bir ön koşul olarak kabul edilmiştir. Mahkemeye göre, bir kamu makamının elinde bulunan bilgilere erişim talebinde bulunmak, kişinin “bilgi ve fikirleri alma ve başkalarına verme” özgürlüğünü kullanmasını sağlamaktadır. AIHM,

⁵⁶ Prg. 149.

⁵⁷ Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights-Freedom of Expression, Council of Europe, European Court of Human Rights, 2021, s.71, https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf (10/09/2021).

Sözleşmenin 10. maddesinin uygulanabilmesi için, bir kamu makamının elinde bulunan bilgilere erişim talebinde bulunan kişinin, kendisinin veya başkalarının bilgi ve fikir alma ve verme özgürlüğünü kullanması amacını taşımasını aramaktadır⁵⁸. Bu nedenle Mahkeme, bilgi toplamanın gazetecilik faaliyetlerinde veya kamusal tartışmaya zemin oluşturan diğer faaliyetlerde bir hazırlık adımı olup olmadığına vurgu yapmıştır⁵⁹. Bu bağlamda, Mahkemenin basın özgürlüğü alanında, ifade özgürlüğünün kullanılmasının doğasında bulunan 'görev ve sorumluluklar' nedeniyle, Sözleşmenin 10. maddesinin gazetecilere sağladığı güvencenin, “*sosyal bekçilik*” işlevi üstlenen bir STK için de geçerli olacağını belirtmektedir. Bu nedenle, 10. maddenin uygulanabilmesi için, talep edilen bilgilerin ifade özgürlüğünün kullanılması için gerçekten gerekli olup olmadığının tespit edilmesi zorunludur. Mahkemeye göre, bilgi erişiminin engellenmesi, bireyin ifade özgürlüğünü kullanmasını engelleyecek veya bozacaksa, bilgiye erişimin sağlanması gerekli kabul edilecektir⁶⁰.

Aranan Bilginin Niteliği: Mahkeme, kamusal öneme sahip bir konuda, aranan verilere erişimin engellenmesinin bilgi alma ve verme hakkına yönelik bir müdahaleyi oluşturduğunu ifade etmektedir⁶¹.

⁵⁸ Guide, s. 71.

⁵⁹ Prg. 158.

⁶⁰ Prg. 159.

⁶¹ Prg. 160.

AIHM, erişimi istenen bilgi, veri veya belgelerin, Sözleşme kapsamında paylaşılabilmesi için ortaya çıkan ihtiyacın “*kamu yararı testini*” karşılaması gerektiğini vurgulamaktadır⁶². Mahkemeye göre kamu yararı ise, kamuoyunu meşru bir şekilde ilgilendirebilecek ölçüde etkileyen, kamuoyunun dikkatini çeken veya önemli ölçüde ilgilendiren, özellikle de vatandaşların veya toplumun refahını etkileyen konularla ilgilidir ve her bir davanın koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir⁶³. Kamu yararına olduğu düşünülen bilgi kategorilerine; elektronik gözetim önlemlerinin kullanımına ilişkin bilgiler, kamuyu ilgilendiren bir konu hakkında yapılan anayasa şikâyeti hakkında bilgiler, meşru tarihsel araştırmalar için orijinal belgesel kaynaklar örnek olarak gösterilebilir⁶⁴.

Başvuranın Rolü: Yukarıda belirtilen iki kriterin- bir bilgi talebinin amacı ile ilgili ve talep edilen bilginin niteliği- doğal bir sonucu olarak Mahkeme, bilgiyi arayan kişinin de, bilgiyi “alma ve kamuya iletme” konusunda özel bir rolünün bulunması gerektiğini kabul etmektedir. Dolayısıyla Mahkeme, Devletin belirli

⁶² Prg. 161.

⁶³ Guide, s. 72.

⁶⁴ Bu kararlara örnek olarak, Youth Initiative for Human Rights v. Sırbistan; Társaság a Szabadságjogokért v. Macaristan; Kenedi v. Macaristan, Başvuru No. 31475/05, T. 26/05/2009; Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Avusturya, Başvuru No. 39534/07, T. 28/11/2013; Yuriy Chumak v. Ukrayna, Başvuru No.23897/10, T. 18/06/2021 gösterilebilir. Aktaran, Guide, s. 72.

belgelere erişimi engelleyerek başvuranların 10. maddede güvence altına alınan hakkına müdahale edip etmediğini değerlendirirken, başvuranın, faaliyetleri kamu yararına olan konularla ilgili olarak bir sosyal “bekçi köpeği” veya “sivil toplum kuruluşu” rolü üstlenip üstlenmediğine odaklanmaktadır⁶⁵. Mahkeme bu konuda toplumda üstlendiği önemli rolden yola çıkarak, demokratik toplumlarda gazetecilere sağlanacak güvencelerle basının, halkın bilgi alma ve verme hakkını kullanabilmesinde, “bekçi köpeği” rolünü üstlendiğini vurgulamaktadır⁶⁶.

Mahkemeye göre basının, kamuoyunu ilgilendiren konularda bilgi vermede hayati önem taşıyan “bekçi köpeği” rolünü yerine getirmesini sağlamak ne kadar demokratik toplumun çıkarına ise, sivil toplum kuruluşlarının da kamu bekçisi rolünü yerine getirmesini sağlamak, demokratik bir toplumda o kadar gereklidir. Toplumda bekçilik işlevlerini yerine getiren kişi ve kuruluşların, kamuyu ilgilendiren konularda

⁶⁵ Prg. 164-165. Ayrıca bkz. Roşianu v. Romanya, Başvuru No. 27329/06, T. 24706/2014; Társaság a Szabadságjogokért v. Macaristan, Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Avusturya, Youth Initiative for Human Rights v. Sırbistan, Aktaran, Guide, s. 73.

⁶⁶ “Basının görevi, kamu yararını ilgilendiren tüm konularda - yükümlülükleri ve sorumlulukları ile tutarlı bir şekilde- bilgi ve fikir vermektir. Sadece bu tür bilgi ve fikirleri yaymakla kalmaz, aynı zamanda halkın da bunları alma hakkı vardır. Aksi takdirde, basın hayati önem taşıyan “kamu bekçisi” rolünü oynayamazdı.” Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway, Başvuru No. 21980/93, T. 20/05/1999, prg. 59.

raporlama rollerini yerine getirmeleri için bilgiye erişimlerinin sağlanması gereklidir. Bilgiye erişimin engellenmesi amacıyla oluşturulan engeller, “*bekçilik*” rolünün etkin bir şekilde yerine getirilememesine neden olabileceği gibi, topluma doğru ve güvenilir bilgi sunulmasını da olumsuz yönde etkileyebilir⁶⁷.

Bu nedenle Mahkeme, bilgilere erişmek isteyen kişinin, bunu kamuoyunu bir “*bekçi köpeği*” sıfatıyla bilgilendirmek amacıyla yapıp yapmadığının önemli olduğu kanaatindedir. Ancak bu durum, bilgiye erişim hakkının yalnızca sivil toplum kuruluşlarına ve basına uygulanması gerektiği anlamına da gelmemektedir. Mahkeme ayrıca, kamuyu ilgilendiren konularda akademik araştırmacıların, yazarların yüksek düzeyde koruma altına alındığını ifade etmekte ve buna ek olarak, internetin halkın bilgiye erişimindeki rolünü de dikkate alarak blog yazarları ile sosyal medyadaki popüler kullanıcıların da işlevini, 10. maddenin sağladığı koruma söz konusu olduğunda, “*kamu bekçileri*” işlevine benzeterek koruma alanını geniş tutma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır⁶⁸.

Bilgilerin Hazır ve Mevcut Olması: Mahkeme talep edilen bilgi ve belgelerin hazır ve ulaşılabilir olup olmadığını, hükümet tarafından bilginin toplanması için ayrı bir çabaya gerek olup olmadığını ve bu nedenle devlete bir yük getirilip getirilmediğini

⁶⁷ Prg. 167.

⁶⁸ Prg. 168.

değerlendirmektedir. Eğer talep edilen bilgi ve belgeler hazır ve mevcut durumda ise, bilgi edinme talebinin karşılanması gerekmektedir. Bunun yanında, bilgi edinme talebinin reddedilme gerekçesi, idari makamlarca bilgi toplanmasının zor olduğuna dayandırılmasına karşın, bilgi toplamanın zorlaşması idarenin uygulamalarından kaynaklanmaktaysa, Mahkeme bu durumun kabul edilemeyeceğini de vurgulamaktadır⁶⁹. Mahkeme ayrıca, yetkililerin bilgileri bir araya getirmesinin idareye orantısız bir yük getirip getirmediği yönünde değerlendirme yapmaktadır⁷⁰.

Mahkeme tüm bu kriterleri ortaya koyduktan sonra somut olay bakımından başvuran STK'nin talep ettiği bilgilerin, açıkça kamu yararına olan bir konudaki tartışmaya katkıda bulunmak amacıyla, bir sivil toplum kuruluşu olarak insan hakları örgütü sıfatıyla yürüttüğü bir anketin tamamlanması için gerekli olduğu sonucuna varıp, yerel makamlar nezdinde hazır ve mevcut olan bilgilere erişimin engellenmesinin, 10. maddede korunan bilgi alma ve verme özgürlüğüne açık bir şekilde müdahale teşkil ettiğine kanaat etmiştir⁷¹.

⁶⁹ Prg. 169.

⁷⁰ Yuriy Chumak v. Ukrayna, Aktaran, Guide, s. 73. Mahkeme, başvuranın aradığı bilginin "hazır ve ulaşılabilir" olmadığı veya başvuranın aradığı biçimde bulunmadığı sürece, bilgi talebinin reddinin Sözleşmenin 10. maddesindeki haklarına müdahalede bulunmadığına karar vermiştir. Bubon v. Rusya, Başvuru No. 63898/09, T. 07/02/2017, Aktaran, Guide, s. 73.

⁷¹ Prg. 180.

Mahkeme son olarak söz konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını değerlendirdiği kısımda ise, istenen bilgilerin avukatların mesleki faaliyetlerine ilişkin olmadığı, yapılan anketin kamu avukatlarına yönelik sisteminin etkinliğine dair olduğu ve adil yargılanma hakkıyla doğrudan bağlantılı bir hizmete yönelik herhangi bir eleştiri veya önerilen iyileştirmenin, meşru bir kamu kaygısı konusu olarak görülmesi gerektiğini, bilgi talebi kişisel verilerle ilgili olmakla birlikte, kamuya açık olmayan bilgileri içermediği, Hükümet tarafından öne sürülen argümanların, konuyla ilgili olmasına rağmen, söz konusu müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” olduğunu göstermek için yeterli olmadığı kanaatine vararak Sözleşmenin 10. maddesi yönünden ihlal kararı vermiştir⁷².

B. Güncel Bir Karar Olarak “Cangı v. Türkiye” Kararı⁷³

AİHM’in, Türkiye’de bilgi edinme hakkının uygulanmasına ilişkin olarak verdiği ve bu hakkın ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilmesi için taşınması gereken eşik kriterleri uyguladığı *Cangı v. Türkiye* kararına kısaca değinmek, Mahkemenin bu kriterleri uygulama konusundaki istikrarını ortaya

⁷² Prg. 194, 197, 200.

⁷³ Başvuru No. 24973/15, T. 29/01/2019, Kararın Türkçe çevirisi için bkz.
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-192935%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-192935%22]}) (18/10/2021).

koymak bakımından önem arz etmektedir.

Cangı v. Türkiye kararında başvuran, baraj yapımı projesiyle tehdit altında olan bir antik kentin sular altına kalarak yok olmasına karşı mücadele eden sivil toplum kuruluşlarından birinin üyesidir. Başvuran, antik kentin sular altına kalmasına izin veren Kültürel ve Doğal Mirasları Koruma Kurulunun antik kent sular altında kalmadan yapmış olduğu bir toplantı tutanağının imzalı nüshasını talep etmişse de, Kurul, kurumlar arası hizmete özel bir toplantının söz konusu olduğu gerekçesiyle bu talebi reddetmiştir. Başvuran, antik kentin su altında kalmasına izin veren kararlarının hukuka uygunluğunun denetimi amacıyla söz konusu tutanağın resmi ve imzalı nüshasını almasının büyük önem taşıdığını ifade etmiştir⁷⁴. Başvuranın ret kararı üzerine Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna (BEDK) yaptığı başvuru neticesinde, BEDK talep edilen tutanağın, 4982 sayılı Kanunun 26. maddesinin birinci fıkrası⁷⁵ uyarınca, “*kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler*”den olduğu gerekçesiyle, başvuranın itirazını reddetmiştir⁷⁶. Başvuran BEDK’nin kararının iptali için dava açmışsa

⁷⁴ Prg. 11.

⁷⁵ 4982 sayılı Kanun, Madde 26: “*Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.*”

⁷⁶ Prg. 12.

da, İdare Mahkemesi, ihtilaf konusu işlemin hukuka aykırı olmadığı kanısına varmış ve karar onanmıştır. En nihayetinde başvuranın Anayasa Mahkemesine yaptığı başvuru da kabul edilemez bulunmuş ve konu AİHM'e taşınmıştır.

AİHM, kendisine yapılan başvuruyu yukarıda detayları ile aktarmış olduğumuz *Magyar Helsinki Bizottság v. Macaristan* kararına atıfta bulunarak değerlendirmiştir. Mahkeme bilgi edinme hakkının kapsamını tanımlamak için *Magyar* kararında ortaya koyduğu kriterleri (bilgi talebinin amacı, araştırılan bilgilerin niteliği, başvuranın rolü ve talep edilen bilgilerin kullanılabilirliği) bu kararında da uygulamıştır.

Bilgi talebinin amacı: Mahkeme, başvuranın, baraj projesiyle yıkım tehdidi altında olan antik kentin korunması hakkında faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşunun bir üyesi olduğunu ve talep ettiği toplantı tutanağının bir nüshasının, bu toplantının seyri ve antik kente ilişkin makamlar tarafından verilen kararlar hakkında halkı bilgilendirme isteğiyle talep ettiğini ortaya koymuştur⁷⁷. Mahkeme, ilgili makamların söz konusu toplantının imzalı ve resmi tutanağını başvurana sunmayı reddetmelerinin, antik kentin korunmasına ilişkin karar verme prosedürü hakkındaki bilgilerin mahkemelere ve halka iletilmesine engel teşkil ettiğini gözlemleyerek, “*talep edilen belgenin başvuranın ifade*

⁷⁷ Prg. 32.

özgürlüğünü kullanması amacıyla “gerekli” olduğu” kanaatine varmıştır⁷⁸.

Bilginin niteliği: Mahkeme, baraj sularıyla tarihi bir kentin su altında kalmasının açıkça önemli bir sosyal konuyla veya halkın bilgilendirilme menfaatinin bulunduğu bir sorunla ilgili olması nedeniyle, söz konusu toplantının “*itiraz edilemez bir şekilde kamu yararına ilişkin bir konuyla ilgili olduğunu*” tespit etmiştir⁷⁹.

Başvuranın rolü: Mahkeme, başvuranın bir sivil toplum kuruluşu olan girişim grubunun üyesi ve temsilcisi olduğunu ve “*antik kentin korunmasına ve bu kentle ilgili devam eden yargılamalar hakkında bilgilerin yayılmasına ilişkin faaliyetiyle, “halkın bekçi köpeği” rolünü üstlendiğini*” gözlemlemiştir⁸⁰.

Bilgilerin hazır ve mevcut olması: Mahkeme, “*bahse konu tutanağın mevcut olduğunu ve bu belgenin iletilmesinin ilgili makamlara ağır bir yük yüklediğinin kendisi önünde ileri sürülmediğini*” kaydetmiştir⁸¹.

Mahkeme, belirtilen dört kriteri uygulayarak yerel makamların başvuranın talep edilen belgeye erişimini reddederek, Sözleşmenin 10. maddesi tarafından korunan haklarının özüne zarar verecek şekilde, bilgi alma ve verme özgürlüğünü kullanmasını engelledikleri

⁷⁸ Prg. 33.

⁷⁹ Prg. 34.

⁸⁰ Prg. 35.

⁸¹ Prg. 36.

kanaatine varmıştır. Söz konusu müdahalenin de 4982 sayılı Kanunun 26. maddesinin birinci fıkrasının metni ile uyuşmayan bir yorumlama nedeniyle⁸², Sözleşmenin 10. maddesinin ikinci fıkrası anlamında “kanunla öngörülmediği” kanaatine vararak, somut olayda başvuranın bilgi edinme talebinin reddinin Sözleşmenin 10. maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, önceleri bilgi edinme hakkını, Sözleşmenin 10. maddesinin kişisel bilgilere erişim hakkını içermediği gerekçesiyle özel ve

⁸² “Mahkeme, bir yandan, 4982 sayılı Kanun’un 26. maddesinin 1. fıkrasının metnini ve diğer yandan, ulusal makamlar tarafından bu hükme ilişkin yapılan yorumlamayı inceleyerek, bu yorumlamanın öngörülebilir ve makul olarak değerlendirilemeyeceği kanaatine varmaktadır. Gerçekte, Mahkeme, ulusal makamların kararlarında, faaliyetlerini yürütmek amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından elde edilen görüş, teklif, bilgi notu veya tavsiye niteliğindeki bilgi ve belgelerin, aksi yönde bir karar verilmediği sürece - istisna -, bilgi edinme hakkı kapsamına girdiği yönündeki genel ilkeyi tersine çevirdiklerinin anlaşıldığını tespit etmektedir (yukarıda 20. paragraf). Oysa Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve İdare Mahkemesi, genel kural olarak, 4982 sayılı Kanun’un 26. maddesinin 1. fıkrasını, bu hüküm tarafından öngörülen bilgi ve belgelerin, kurum ve kuruluşların aksi yönde bir karar vermeleri koşuluyla, 4982 sayılı Kanun kapsamına girmediği yönünde yorumlamışlar ve uygulamışlardır (yukarıda 12 ve 14. paragraflar). Mahkemenin kanaatine göre, 4982 sayılı Kanun’un 26. maddesinin 1. fıkrasının metniyle pek bağdaşmayan bu yorumlama, keyfi bir nitelik taşımaktadır veya en azından, açıkça mantıksızdır.” Prg. 43.

aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. madde bakımından değerlendirmekteydi. İlerleyen yıllarda Mahkeme, bilgi edinme talebinin reddi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarına yönelik talepleri 10. madde kapsamında değerlendirmeye almışsa da, bu maddenin bilgi edinme hakkını ne şekilde koruma altına aldığına dair somut belirlemeler yapmaktan uzun süre kaçınmıştır. 2016 yılında vermiş olduğu bir kararla ise Mahkeme, bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğü bağlamında Sözleşmenin korumasından yararlanabilmesi için hangi kriterleri taşıması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymuş ve bu kriterleri, sonradan diğer kararlarında da uygulamaya başlamıştır.

Bu bakımdan Mahkeme, belirlediği eşik kriterleri taşıyan bilgi edinme taleplerini, ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirmektedir. Buna göre, kişinin kendisinin veya başkalarının bilgi ve fikir alma ve verme özgürlüğünü kullanması amacına yönelik, kamuoyunu meşru bir şekilde ilgilendirebilecek bilgi ve belgelerin, halkın bekçisi rolünü üstlenen kişiler tarafından talep edilmesi üzerine ve bu bilgilerin idarenin elinde hazır ve erişilebilir olduğu hallerde, söz konusu bilgi edinme talebinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bütün bu kriterleri kümülatif olarak taşıdığı halde reddedilen bilgi edinme taleplerinin ifade hürriyetini ihlal edeceği, Mahkeme bakımından açık bir şekilde öngörülmektedir.

Mahkemenin Sözleşmede açıkça zikredilmese de bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul etmesi ile önemli bir eşiğin aşıldığını

söylemek mümkün hale gelmiştir. Buna karşın, devletin elinde bulunan kişisel bilgilerin talep edilmesi halinde bunun Sözleşme kapsamında ifade hürriyeti ile ilişkisi konusunda Mahkemenin yaklaşımı halen açıklığa kavuşmuş değildir. Mahkeme kamuyu ilgilendiren konularda bilgi edinme taleplerini 10. madde kapsamında değerlendirmekle birlikte, Mahkemenin belirlediği kriterler, kişisel bilgi talepleri bakımından uygulanabilir gözükmemektedir. Ancak nasıl ki *“halkın devlet organlarının işleyişi konusunda bilgiden yoksun bırakılması temel bir demokratik hakkın ihlali”⁸³* olarak değerlendiriliyor ise, devletin uhdesinde bulunan kişisel bilgilerden kişilerin yoksun bırakılmasının da demokratik hakların, en başta da ifade hürriyetinin ihlali anlamına gelebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

AKILLIOĞLU, Tekin, “Yönetmelik İşlemlerde Gereke İlkesi, Amme İdaresi Dergisi, C. 15, S. 2, Haziran 1982, 7-19.

AYANOĞLU, Taner, “Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar”, LHD, S. 18,

⁸³ The Observer ve The Guardian gazeteleri hakkında alınan tedbir kararı üzerine gazetelerin AİHM’e yaptığı başvuru üzerine verilen karara kısmi karşı görüş yazan yargıç Petiti’den aktarılmış alıntıdır. MACOVEI, Monica, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları El Kitapları, No.2, s.72, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/aihsmad10ifade.pdf> (13/09/2021).

Haziran 2004, 1529-1540.

BYCHAWSKA-SINIARSKA, Dominika, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması- Uygulamacılar İçin El Kitabı, (Tuğçe Duygu Köksal Çev.), Avrupa Konseyi Yayını, 2018.

DUYMAZ, Erkan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Çevrenin Korunmasına Katkısı”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 47, Ekim 2012, 121-160.

DUYMAZ, Erkan, “İfade Özgürlüğünün Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Korunması Üzerine Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, 1367-1403.

GEMALMAZ, M. Semih, “Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi-San Jose Paktı”, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri C.I, Bölgesel Sistemler, İstanbul, Legal,2010, 729-761, <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf>.

Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights- Freedom of Expression, 2021, Council of Europe, European Court of Human Rights https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf.

GÜNDÜZ, F. Ebru ve YAZICIOĞLU, İsmail, “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı, C. 38, S.1, 2021, s. 171–204.

KARAN, Ulaş, İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel başvuru El Kitapları Serisi-2, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Şubat 2019.

KAYA, Cemil, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin, Ankara, 2005.

MACOVEI, Monica, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları El Kitapları, No.2, https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/ai_hsmad10ifade.pdf.

SOYKAN, Cavidan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı” AÜHFD, C. 56, S. 2, 2007, 63-74.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, Tebliğ, Bilgi Edinme Hakkı Paneli-Mayıs 2004, Türkiye Barolar Birliği, Haziran 2004, 21-76.

BİLGİ EDİNME HAKKININ KULLANILMASI KAPSAMINDA İTİRAZ USULÜ

Dr. Merve ÜNAL AÇIKGÖZ*

ÖZET

Devletin demokratik kimliğe bürünmesi uzun bir zaman almış ve bu süreç içerisinde yönetim anlayışında önemli değişimler yaşanmıştır. İktidarın sınırlandırılmasıyla başlayan demokratikleşme süreci yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkinin her geçen gün yeniden tanımlanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu süreç içerisinde geline noktalardan biri de yönetilenlerin kamu yönetiminin işleyişi hakkında bilgi sahibi olması ve yönetenlerin de bu bilgiyi sağlama yükümlülüğü altında bulunması olmuştur. Bilgi edinme hakkı olarak ifade edilen bu olgu kamu yönetimi anlayışının demokrasiyle yeniden inşa edilmesi ve yönetimde şeffaflığın ve açıklığın ilke edinilmesi amacını taşımaktadır. Devletin toplumsal alanda giderek artan müdahale yetkisinin neticesinde yöneten ile yönetilen arasındaki mesafe giderek açılmıştır. Ancak bu gizliliğe karşı dünyanın farklı ülkelerinde reaksiyonlar geliştirilerek kamu yönetiminde gizliliğin değil şeffaflığın ön plana çıkarılması sağlanmıştır. Bireyin devlet yönetimine katılımını sağlayan ve aynı zamanda bireye yönetimi denetleme imkânı sunan bu

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

anlayış ile ülkeler demokrasi ve hukuk devleti idealine biraz daha yaklaşmıştır. Ülkeler bu anlayışı kamu yönetimine hâkim kılabilmek için de kendi mevzuatlarında güvence altına almışlardır. Türkiye’de de benzer yönde bir gelişme yaşanarak “devlet, toplum içindir” anlayışıyla 2003 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kabul edilmiştir. Çalışma, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda öngörülen itiraz usulünü ele almakta; öncelikle bilgi edinme hakkının ortaya çıkışına ve Türk hukukundaki uygulamasına yer verilmektedir. Ardından bilgi edinme hakkının idarece karşılanmadığı durumlarda bireylere tanınan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz usulü incelenmektedir. Çalışma itiraz usulünün bilgi edinme hakkının kullanılmasında üstlendiği işlevi sorgulamaktadır. Bu çalışma, bilgi edinme hakkının daha işlevsel olabilmesi için itiraz usulünde karşılaşılan sorunları ve bunlara getirilebilecek çözüm önerilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Edinme Hakkı, Hukuk Devleti, Kamu Yönetiminde Şeffaflık, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, İtiraz Usulü.

ABSTRACT

It took a long time for the state to assume a democratic identity, and in this process, important changes were experienced in the understanding of administration. The democratization process, which started with the limitation of power, necessitated the

redefinition of the relationship between the individuals and the state day by day. One of the points reached in this process is that the governed have information about the functioning of the public administration and the managers are under the obligation to provide this information. This phenomenon, which is expressed as the right to information, aims to reconstruct the understanding of public administration with democracy and to adopt transparency and openness in administration as a principle. As a result of the state's increasing power of intervention in the social sphere, the distance between the state and the individuals has gradually widened. However, reactions have been developed in different countries of the world against this secrecy and it has been ensured that transparency, not secrecy, is brought to the fore in state administration. With this understanding, which enables the participation of the individual in the state administration and at the same time provides the opportunity for the individual to control the administration, countries have come a little closer to the ideal of democracy and the rule of law. Countries have secured this understanding in their own legislation in order to dominate the state administration. A similar development was experienced in Turkey, and the Right to Information Law was adopted in 2003 with the understanding of “the state is for the society”. The study deals with the objection procedure stipulated in the Right to Information Law; First of all, the emergence of the right to information and its application in Turkish

law are given. Then, in cases where the right to obtain information is not met by the administration, the appeal procedure to the The Board of Information Evaluation, which is granted to individuals, is examined. The study questions the function of the appeal procedure in exercising the right to information. This study aims to reveal the problems encountered in the appeal procedure and possible solutions for the right to information to be more functional.

Keywords: Right to Information, Rule of Law, Transparency in Public Administration, The Board of Information Evaluation, Appeal Procedure.

GİRİŞ

Kamu yönetiminin birey ile olan ilişkisine bakılarak bu yönetimin demokratik niteliği hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Zira geleneksel kamu yönetimi anlayışı uyarınca kamusal faaliyetler gizlilik içinde yürütülmüş ve devletin üstün menfaatlerinin korunması gerektiği inancıyla hareket edilmiştir. Ayrıca bu anlayış yönetilenler tarafından da kabul görmüştür. Böylece kamu yönetimi elindeki bu gücü korumak ve yönetimin yıpranması engellemek için gizliliği araç olarak kullanmıştır.⁸⁴ Ancak teknolojinin gelişmesi ve bilgi çağının genişlemesiyle kişilerin bilgiye erişim ihtiyacı giderek artmıştır. Bilgi çağının bir sonucu olarak bireyin

⁸⁴ Ramazan Şengül. “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini “Camdan Eve” Dönüştürür mü?” *AÜSBF Dergisi*, S. 60, C. 3, 2005, s.218.

kendi varlığını gerçekleştirebilmesinin önündeki engeller de bilgiye erişim ile kaldırılmak istenmiştir. Bu yönüyle yöneten-yönetilen ilişkisinin bir tarafı olan bireylerin kendileri ve yaşadıkları toplum ile ilgili ihtiyaç duydukları bilgilere erişme isteği bilgi edinme hakkının doğmasına yol açmıştır.

Temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması ve yargısal mekanizmalarla korunması demokrasinin olmazsa olmaz koşullarındandır. Demokrasi her bireyin kendi düşüncesini özgürce açıklayabildiği bir devlet formu öngörmektedir. Her türlü baskıdan ve tehditten uzak hukuki güvenlik içerisinde yaşayan bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri için gerekli bilgi ve veriye sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla bilgi edinme hakkı düşünce ve ifade özgürlüğünün de bir koşulu olarak düşünülmektedir. Bireyin özellikle kamu yönetimiyle ilişkisinden doğan bu bilgi ihtiyacının karşılanması ve bilgiye erişimdeki engellerin kaldırılması devlet-birey ilişkisinde hem bir özgürlük hem bir yükümlülük çerçevesinde demokrasinin gereğidir. Zira bu vesileyle bireyler devletin hukuksal sınırlar içerisinde hareket edip etmediğinin kontrolünü sağlayabilmektedir.⁸⁵ Kamu yönetiminde geleneksel gizlilik anlayışının sorgulanması ve terkedilmesiyle açıklık ve şeffaflık önem kazanmıştır. Bireylerin kamu yönetiminin

⁸⁵ N. İlker Çolak. “Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü”, *E-Akademik Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Dergisi*, S.39, Mayıs 2005, pag. 2, 4,

faaliyetlerinden haberdar edilerek sürece dahil edilmesi kamuoyunun gelişmesine hizmet etmektedir. Demokrasilerde sivil toplumun desteklenmesi ve karar alma süreçlerine dahil edilmesi demokrasinin gelişmesi adına önemlidir. Bu açıdan bakıldığında bilgi edinme hakkının, demokrasinin gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir.

I. BİLGİ EDİNME HAKKI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Kamu yönetiminde gizliliğin meşrulaşmasında, kamu yönetiminin verimli çalışabilmesi ve devletin üstün menfaatinin korunması düşüncesi etkili olmuştur. Yönetimsel kararların hazırlanmasından alınmasına kadar olan süreç kamu yönetiminin bir iç işleyişi olarak algılanmıştır. Bu nedenle dış çevreden gelen müdahaleleri veya eleştirileri en aza indirmek için gizlilik esas alınmıştır. Gizliliğin esas alınması neticesinde bireyler ile kamu yönetimi arasına görünmez bir perde örülmüştür.⁸⁶ Yönetimde gizlilik ve kapalılık anlayışının, yönetilenleri yönetimden uzaklaştırdığı ve ötekileştirdiği kabul edilmektedir. Bu anlayış ayrıca yönetilenler açısından istenmeyen ve hoşnutsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır. Zira bu durum, bilinçli bir kamuoyunun oluşmasını engellemekte ve yönetilenlerin neyin niçin yapıldığından habersiz bırakılmasına neden olmaktadır.

⁸⁶ Şengül, 2005, s.218.

Bireylerin bu sürecin dışında tutulması kamu yönetiminin denetimini de zorlaştırmaktadır. Kamu yönetiminin faaliyetlerinde kamu yararının mı yoksa bireysel menfaatlerin mi dikkate alındığının bilinmesini engellemektedir.⁸⁷

Kamu yönetimleri, geçmiş dönemlerde faaliyetleriyle ilgili bilgilerden yalnızca kendi istedikleri kadarını propaganda amaçlı halka sunmuştur. Ancak 1980’li yıllarda ortaya çıkan yeni kamu yönetimi anlayışı, açıklık ve şeffaflık ilkelerinin önem kazanmasında etkili olmuştur. Kamusal alanda daha fazla şeffaflığın sağlanması; sorumluluk, etkinlik, tarafsızlık ve katılım gibi kavramları karşımıza çıkarmaktadır. Bu kavramların bütünü ise iyi yönetim kavramına işaret etmektedir. İyi yönetim, toplumun güven ve desteğini sağlayan etkin ve sorumlu bir devleti ifade etmektedir.⁸⁸ Değişen sosyal ilişkiler ve koşullar yeni hak taleplerini ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel olarak incelendiğinde her hak önce bir istem olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim bilgi edinme hakkı da değişen kamu yönetimi anlayışı sonrasında ortaya çıkmıştır. Bilgiye ulaşmanın giderek önem ve hız kazanması bireylerde bilgiye erişme isteğini doğurmuştur. Bilgi edinme hakkı demokrasinin

⁸⁷ Süleyman Koçak. “Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2010, s. 117.

⁸⁸ Namık Kemal Öztürk “Bürokratik Devletten Etkin Yönetime Geçiş: İyi Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, S.437, Aralık 2002, s. 28-39.

sağlanmasında kamuoyu denetiminin etkin bir yöntemi ve demokrasinin ve hukuk devletinin bir gereği olarak kabul edilmiştir. Zira bilgi edinme hakkı aracılığıyla kamu yönetimi bireylerin denetimine açılarak şeffaflaşmakta ve devletin demokratik yapısı güçlenmektedir. Ayrıca hak arayabilmek için kişinin öncelikle içinde bulunduğu durum hakkında sağlıklı bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu yüzden kişilerin bilgi alma yolundaki engellerin kaldırılması ve bilgiye erişiminin kolaylaştırılması büyük öneme sahiptir.⁸⁹ Bilgi edinme hakkı kamu yönetimi karşısında bireyi daha aktif bir konuma yükseltmekte ve bireyi sürecin bir parçası haline getirmektedir. Kamu yönetiminde açıklık ve şeffaflık anlayışı ayrıca yönetimde ortaya çıkan aksaklıkların fark edilerek giderilmesi fırsatını sunmakta ve devletlerin iyi yönetim yapısına bürünmesine imkan sağlamaktadır.

Bilgi edinme hakkı genel bir ifadeyle bireyin idarenin elindeki bilgilere ulaşabilme hakkıdır. Bu ifadeden hareketle bilgi edinme hakkını daha ziyade idari usulün bir parçası gibi düşünülmektedir. Ancak daha genel bir bakış açısıyla ele alındığında bilgi edinme hakkı: herkesin hiçbir devlet müdahalesi olmaksızın kendi seçimi doğrultusunda veya basın ve diğer haberleşme imkanları ile her türlü bilgiyi elde edebilmesini, hiçbir devlet müdahalesi olmaksızın tüm

⁸⁹ Seyfettin Kara. “Danıştay ve İdare Mahkemesi Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na Eleştirel Bir Bakış”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, S. 15,1, 2012, s.197.

özel kaynaklardaki bilgiye ulaşabilmesini ve devletin elinde tuttuğu kamuyu ilgilendiren her türlü veriye erişebilmesini ifade etmektedir.⁹⁰ Bu yönüyle bilgi edinme hakkı açıklığı sağlama işlevinin yanı sıra bireyi devlet karşısında koruma işlevini de yerine getirmektedir. Böylece idarenin tek taraflı işlemleri karşısında savunma hakkı bakımından zayıf konumda olan başvuru sahibi, bu hak sayesinde idare önünde desteklenmektedir.⁹¹ Bilgi edinme hakkı; bu hakkı kullanan kişi bakımından bir hak, idare bakımından ise bir yükümlülük ihtiva etmektedir. Zira bireylerin bilgi alma hakkı karşısında devletin yalnızca müdahale etmeme gibi negatif bir ödev yüklenmediği aynı zamanda bu hak gereğince bilgiye erişmedeki engelleri kaldırmakla pozitif anlamda yükümlü kılındığı kabul edilmektedir.⁹²

Bilgi edinme hakkı ilk kez 1766 yılında İsveç Basın Özgürlüğü Yasası tarafından düzenleme altına alınmıştır. İsveç'ten sonra bilgi edinme hakkı benzer içeriklerle Kolombiya, Finlandiya ve ABD'de kanunla kabul edilmiştir.⁹³ Bilgi edinme hakkına yönelik diğer

⁹⁰ Cavidan Soykan. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı", *AÜHF Dergisi*, C. 56, S. 2, 2007, s.65.

⁹¹ Soykan, 2007, s.65; Zeliha Aras ve Emre Baturay Altınok, "Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulama Sorunları", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 67, C. 1, 2009, s. 107.

⁹² Soykan, 2007, s. 66.

⁹³ Yasemin Şavran. *Bilgi Edinme Hakkı Ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.46

lkelerdeki duruma bakıldığında bu hakkın özerk bir kanunla düzenlenebildiği gibi genel kanunlar ile doğrudan veya dolaylı olarak da düzenlenebildiği görülmektedir. İspanya, Almanya ve İtalya’da bilgi edinme hakkı İdari Usul Yasası’nın bir bölümü olarak yer almıştır.⁹⁴ Bilgi edinme hakkı, yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmede önem arz etmektedir. Nitekim yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmenin başlıca üç unsurunun olduğu kabul edilmektedir. Bunlardan ilki idarenin karar alma mekanizmalarının veya tesis ettiği işlem ve eylemlerinin belirli bir usule bağlanmasıdır. İkincisi ise bilgi edinme özgürlüğü olup bu hak kamu yönetiminin elindeki bilgilere ulaşma imkânı sağlamaktadır. nc unsur da idarenin karar alma süreçlerinin aleni olarak gerçekleştirilmesidir. Dolayısıyla idarenin karar alma sürecinin gözlem ve katılıma açık olması, kamu yönetimindeki bilgi ve belgelere erişilmesi ve sürecin baştan sona kadar öngörülebilir kurallar ile yürütülmesi yönetimin demokratik niteliğini arttırmaktadır. Nitekim Amerika’da 1946 yılında ıkarılan Yönetsel Yöntem Yasası, 1966 yılında ıkarılan Bilgi Edinme zgrlğ Yasası ve 1974 yılında ıkarılan Günışığında Yönetim Yasası ile bu unsurlar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.⁹⁵

Bilgi edinme hakkı ulusal düzenlemelerin yanı sıra

⁹⁴ Ahmet İyimaya.”Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma zgrlğ”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2003, S.1, s.42.

⁹⁵ İlhan zay. *Günışığında Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 3. Baskı, 2017, s. 4-5.

pek çok uluslararası belgede doğrudan bilgi edinme hakkı veya farklı haklar başlığı altında güvence altına alınmıştır. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. Maddesi, Kişisel ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 19. Maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin İdari İşlemlerin Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Kararı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Resmi Belgelere Erişme Konusunda Üye Devletlere Tavsiye Kararı, Amerikan İnsan Haklar Sözleşmesinin düşünce ve ifade özgürlüğünü düzenleyen 13. Maddesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 9. Maddesi ve Afrika İfade Özgürlüğü İlkeleri Bildirgesinin 4. İlkesi doğrudan bilgi edinme hakkından veya düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında dolaylı olarak bu haktan söz etmektedir.⁹⁶

Bilgi edinme hakkının Türk hukukunda düzenleme bulması, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği açıklık ve şeffaflık ilkelerini, aday ülkelerin AB üyeliği için gerekli yönetim standardına ulaşmasında uygulanacak ölçütlerden biri olarak kabul etmiştir. Kamu yönetimi anlayışındaki değişim ve uyum sürecinin de etkisiyle Türkiye'de yönetimde açıklık ve şeffaflığı sağlamak amacıyla 9 Ekim 2003 tarihinde 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (BEHK) kabul edilmiş ve Kanun

⁹⁶ Şavran, 2006, s.48: Yusuf Ziya Polater. “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Devlet Sırrı”, *TBB Dergisi*, S.122, 2016, s. 110-112.

24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁹⁷ Nitekim kanunun gerekçesi incelendiğinde bilgi edinme hakkının demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden biri olarak kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca bu hakkın bireylere daha yakın ve halkın denetimine açık bir yönetim sağladığı vurgulanmıştır. Bireyin devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada etkili olduğu da belirtilmiştir.⁹⁸ Kanunun yanında uygulamayla ilgili usulü göstermek amacıyla 2004 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik de yayımlanmıştır. Bilgi edinme hakkı anayasal bir zemine kavuşmadan önce hukukumuzda bir kanun ile giriş yapmıştır. Ancak 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasanın “Dilekçe hakkı” başlığını taşıyan 74. Maddesi “Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde düzenlenerek bilgi edinme hakkına doğrudan Anayasada yer verilmiştir.

⁹⁷ Ö.Demirkıran-H.B.Eser-B.Keklik. “Demokrasinin Tabana Yayılması, Yönetimde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* C. 3,S. 2, 2011, s.180.

⁹⁸ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss248m.htm> (10.03.2022)

II. BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU'NUN UYGULANMASI

A. Bilgi Edinme Hakkına Sahip Kişiler

Anayasamızın 74.maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca herkes bilgi edinme hakkına sahip kılınmıştır. Tıpkı diğer temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi Anayasa bu hak bakımından da bir ayırım gözetmeksizin herkese bu hakkı tanımıştır. Ancak maddenin devam fıkralarında bu hakkın kullanımıyla ilgili hususların kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. Dolayısıyla bu haktan kimlerin yararlanabildiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için ilgili mevzuat hükümleri de dikkate alınmalıdır. Nitekim 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 4.maddesinde kanun koyucu, herkes bilgi edinme hakkına sahiptir dedikten sonra bir takım koşullar sıralamıştır. Buna göre Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı tüzel kişiler ancak, kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak koşuluyla ve karşılıklılık ilkesi gözetilerek bu Kanun hükümlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca kanun koyucu son fıkrada Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülüklerin saklı kalacağını belirterek bunlardan kaynaklı koşulların da dikkate alınacağını öngörmüştür. Dolayısıyla Türk vatandaşları ve Türk hukukuna göre kurulmuş tüzel kişiler herhangi bir koşul aranmaksızın bu haktan yararlanabilmektedir.

Türkiye'de yaşayan yabancı gerçek ve tüzel kişiler kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmayan

konularda kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla onlara bu hakkın yalnızca kendilerini ilgilendiren konularda tanınmış olması tartışılabilir bir noktadır ancak bu konuda ülkeler arasında yeknesak bir uygulama bulunmamaktadır. Örneğin bazı ülkelerde karşılıklılık şartı gözetilerek tüm yabancılara bu hak tanınırken Fransa'da uyruk şartı aranmaksızın bilgilere ulaşma hakkı herkese tanınmaktadır.⁹⁹

Bilgi edinme hakkından yararlanan Türk vatandaşları gerçek kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmaları gerekir. Bireyin bu ehliyete sahip olmadığı durumlarda bilgi edinme talepleri yasal temsilcileri tarafından karşılanmaktadır. Türk hukukuna göre kurulmuş tüzel kişilerin de bu haktan yararlanabilmeleri tıpkı gerçek kişilerde olduğu gibi bir koşula bağlanmamıştır.

B. Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Usul

Kamu yönetimindeki işleyişin aksamaması adına bu hakkın kullanımı bazı usul ve esaslara tabi kılınmıştır. BEHK'nun 6. maddesi uyarınca başvuru sahibi; adını, soyadını, imzasını, adresini; başvuranın tüzel kişi olması durumunda ise tüzel kişi, unvanını, adresini ve yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçeyle başvurusunu istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapmaktadır. Ayrıca başvurunun,

⁹⁹ Musa Eken, "Gizlilik Geleneginden Şeffaf Yönetime Doğru", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 38, S. 1, 2005, s.119-120.

kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabileceği kabul edilmiştir. Buna ek olarak kanun koyucu mutlaka dilekçede istenen bilgi veya belgelerin açıkça belirtilmesi gerektiğini öngörmüştür. Teknolojik gelişmelerin dikkate alınarak bilgi edinme hakkının elektronik ortamlarda kullanımının önü açılması bu hakkın daha etkin kullanılması ve hakkın kullanımının yaygınlaştırması açısından önemlidir.¹⁰⁰ Dolayısıyla kanunda belirtilen usule bağlı kalınarak geniş başvuru imkanının tanındığı görülmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in 9.maddesi uyarınca talep edilen bilgi veya belgeye erişimin kısa sürede sağlanabilmesi için, istenen bilgi veya belgenin konusu, varsa tarihi, sayısı ve kurum veya kuruluşun hangi biriminden istendiği ve ihtiyaç duyulan diğer hususlar dilekçede belirtilmelidir. Merkezi idarenin taşra teşkilatında bulunan bilgi veya belgelere ilişkin başvurular, valilik veya kaymakamlığa bağlı olarak faaliyette bulunan bilgi edinme yetkililerine veya taşra teşkilatında bulunan ilgili birimlere yapılır. İl ve ilçelerde bulunan birimler arasındaki koordinasyon ve bu işlemlere ilişkin raporların hazırlanması, valilik ve kaymakamlıklardaki bilgi edinme birimlerince sağlanır.

¹⁰⁰ Şengül, 2005, s.221

Valilik ve kaymakamlıklarda bulunan bilgi edinme birimleri, merkez teşkilatını ilgilendiren konularda kendilerine yapılan başvuruları ilgili idareye gönderir ve durumu başvurana bildirir. Başka bir kanun uyarınca yapıldığı belirtilmeyen başvurular, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılmış kabul edilmektedir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu başvurularında Kanun hükümlerinin uygulanmasına öncelik vererek yönetmelikte belirtilen koşullara uymayan başvuruları reddetmek yerine kanunda aranan asgari koşulları taşıyanları kabul etmektedir. Nitekim Kurul, elektronik ortamda yapılan başvurularda yönetmelik ekinde yer verilen formların kullanılmamış olmasını bir eksiklik olarak kabul etmemiştir.¹⁰¹

C. Bilgi Edinme Başvurusunda Talep Edilebilecek Bilgi ve Belgeler

Kanun koyucu, bu hakkın kullanılması kapsamında başvurucunun talebine konu olabilecek belgelere yönelik hükümler koymuştur. Buna göre başvurucunun talep

¹⁰¹ “...Dilekçeler de yer alması zorunlu olan bilgiler ilgili Kanun’un 6.maddesinde yer almıştır bunlar başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası ve adresidir. Bu bilgilerin tümünü içeren bir başvurunun sırf yönetmelikte yer alan form kullanılmadı diye ret edilmesi iyi niyetle bağdaşmamaktadır. Esasen başvuru sahiplerine kolaylık sağlamak için düzenlenmiş bir hükmü de tam aksi bir amaç doğrultusunda kullanmak da bilgi edinme hakkının Kanun’a uygun olmayan biçimde sınırlandırılması anlamına gelecektir...”
2004/240 K.T. 20.12.2004
https://www.bilgiedinmehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf
(Erişim Tarihi. 21.03.2022)

edebileceği belgeler; başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelerden olmalıdır.

Kanunun bu maddesinden hareketle hakka konu bilgi veya belge kavramının geniş tutulduğu anlaşılmaktadır. Zira birinci fıkrada geçen “ellerinde bulunan” ifadesiyle hem kurum ve kuruluş tarafından hazırlanan, hem de kurum ve kuruluşa dışarıdan gönderilen belgeler kastedilmektedir. İkinci olarak bilgi edinme başvurusu bilgi ve belge olmak üzere iki kategoriye içermektedir. Dolayısıyla başvuru yalnızca bilgi veya yalnızca belge ile sınırlı kabul edilmemiştir. Ayrıca bilgi edinme başvurusunun kurum ve kuruluşların ellerindeki resmi bilgi ve belgeleriyle sınırlandırılmadığı, resmi olmayan bilgi ve belgeler için de başvuru yapma imkanının sağladığı ileri sürülmektedir. Zira Kanunda “görevleri gereği bulunması gereken” ifadesi buna işaret ederek bir ayrım getirmemektedir. Son olarak kanun, erişilmesi istenen bilgi ve belgelere yönelik bir zaman sınırlaması getirmemiştir. Dolayısıyla Kanunun yürürlüğe girmesinden önce düzenlenen bilgi ve belgeler de erişime konu olabilmektedir. Buna göre arşivlenme şekline, kaynağına ve üretildiği tarihe bakılmaksızın yönetimin elinde bulunan bütün bilgi ve belgelerin bilgi edinme başvurusunun konusu olabileceği belirtilmektedir.¹⁰²

Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde

¹⁰² Kaya, 2005: 235’ten Şengül, 2008: 64

oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilme yetkisine sahip kılınmıştır. İstenen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir. Kanun koyucu bilgi edinme hakkının kötüye kullanılmasının önlemek amacıyla böyle bir düzenlemeye gitmiştir. Bu nedenle bu hakkın Kanunun genel amacına ve ilkelerine uygun bir şekilde kullanılması gerekmektedir.¹⁰³

Bilgi ve belgelere yönelik diğer bir önemli husus da Yönetmeliğin 12.maddesinde öngörülmüş olup buna göre belli bir tarihte açıklanacağı, duyurulacağı önceden belirtilmiş olup, zamanından önce açıklanması halinde kamu yararını zedeleyecek veya kişisel menfaat temin etmek için kullanılabilecek bilgi veya belgeler, belirtilen tarihten önce açıklanamadığından erişim de sağlanamamaktadır. Ayrıca yine Yönetmeliğin 13.maddesinde kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya kitap, broşür, ilan ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin de bilgi edinme başvurusuna konu olamayacağı düzenlenmiştir.

Kanunun 3. maddesinde bilgi veya belgeden neyin kastedildiği açıklanmaktadır. Buna göre bilgi, kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi; belge ise kurum ve

¹⁰³ BEDK, *T.C Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Kanunu*, 2. Baskı, 2022, s. 124.

kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını, ifade etmektedir.

D. Bilgi Edinme Başvurusu Üzerine İdarenin İzlemesi Gereken Usul

Bilgi edinme hakkının kullanılması üzerine idarenin yapması gereken ilk şey şüphesiz bu hakkın kullanılmasına saygı göstererek gerekli kolaylığı sağlamaktır. Çeşitli bahaneler öne sürerek talep edilen bilgi ve belgelere erişim sağlanmasından kaçınılmaması gerekir.¹⁰⁴ Zira Kanunun 5. Maddesinde kurum ve kuruluşlar, Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi ve belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari, ve teknik tedbirleri almakla yükümlü kılınmışlardır. Bu nedenle hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için idare bilgiye erişmenin önündeki engellerin kaldırılmasından sorumlu kabul edilmektedir. Bir diğer önemli nokta ise bu hakkın kullanımının idare tarafından sürüncemede bırakılmaması için idareye makul bir sürede cevap verme yükümlülüğü getirmesidir. Zira cevap verme sürelerinin belirli ve makul olması özellikle başvuranın hak arama özgürlüğünü kullanması bakımından önem arz etmektedir. Çünkü

¹⁰⁴ Eken, 2005, s. 121.

başvuran idarenin kendisine verdiği yanıtı göre yargı yoluna başvuru yapabilecektir.¹⁰⁵ Bilgi edinme başvuruları karşısında idarenin vereceği cevaplar idari davaya konu olabilecek nitelikte kesin ve yürütülebilir idari işlemlerdir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 7., 9., 10., 11. ve 12. maddeleri idarenin izlemesi gereken usulü düzenleme altına almıştır. Bu durumda kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi 15 iş günü içinde sağlamakla sorumlu kılınmıştır. Ancak talep edilen bilgi veya belgenin, başvuru alan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim 30 iş günü içinde sağlanmalıdır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve 15 iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilmelidir.

Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler. Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilmelidir. Kurum ve kuruluşların başvuruları cevaplama yükümlülüğü mükerrer başvurularda bulunmamaktadır. Dolayısıyla daha önce aynı kişiler

¹⁰⁵ Can Azer. *Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2010, s. 159.

tarafından aynı konuya ilişkin yapılmış olan başvurunun cevaplandırılmış olması halinde idare, tekrar mahiyetindeki ikinci başvuruyu cevaplandırmayacaktır. Ayrıca soyut ve genel nitelikteki başvuruların da işleme konulamayacağı Yönetmelik hükümlerinde belirtilmiştir.

Bütün başvurular idare tarafından Kanunda öngörülen süreler içerisinde olumlu veya olumsuz olarak cevaplandırılmak zorundadır. Belirtilen sürelerle uyulmaması veya başvuruların cevapsız bırakılması durumunda görevliler hakkında cezai işlem yapılması da öngörülmüştür. Kamu görevlilerinin ihmali veya kusurlu davranışları nedeniyle, Kanunda belirtilen süreler içinde başvurunun cevaplandırılmaması, kurum ve kuruluşların cevap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Nitekim Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, bilgi edinme başvurularının reddedilmesi halinde dahi idarenin başvuru sahibine süresi içinde cevap verme zorunluluğunun bulunduğu hükmetmiştir.¹⁰⁶

Kanun koyucu bilgi ve belgeye erişim için başvuruda istenen bilgi veya belgenin niteliğine göre bir düzenleme yapmıştır. Buna göre kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı

¹⁰⁶ BEDK, 2004/56, K.T. 31.08.2004 https://www.bilgiedinmehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf (Erişim Tarihi 05.04.2022) ; Ayhan Küçük. “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Bu Hakkın İhlali Halinde İdare ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu”, *Sayıştay Dergisi*, S.81, Haziran 2011, s. 132.

hâllerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesini hükme bağlamıştır.

III. İTİRAZ USULÜ

Temel hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için bir takım güvence mekanizmalarıyla donatılması gerekir. Aksi takdirde bu hakkın yalnızca hukuksal metinlerde yer alması hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Bu nedenle bireylerin sahip olduğu hak ve özgürlükler hem anayasalarda hem kanunlarda yargısal veya diğer güvence mekanizmaları ile korunmaktadır. Bilgi edinme hakkı için yargı güvencesinin yanı sıra idari itiraz mekanizması da getirilmiş; kanun koyucu bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla bilgi edinme hakkının kullanılması kapsamında yapılan başvurunun reddedilmesi durumunda itiraz usulünü öngörmüştür. İlgili mevzuat uyarınca bilgi edinme talebi idarece reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edebilmektedir. Böylece hakkın kullanımı güçlendirilmiş ve hukuki mekanizmalarla desteklenerek hakkın getiriliş amacına uygun etkinlik kazanması amaçlanmıştır.

A. İtiraz Mercii (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu)

Bilgi edinme hakkının etkin ve verimli

kullanılabilmesi için, bir denetim sisteminin varlığı elzemdir. Bu nedenle bilgi edinme hakkını benimseyen ülkelerde hakkın kullanımıyla ilgili sorunları çözmek üzere bağımsız kurullar kurulmuştur. Yargı denetiminin yanı sıra bu gibi bağımsız kurulların oluşturulması yeni bir hakkın kurumsallaşmasını sağlamada oldukça önemli bir işlev üstlenmektedir. Böylece yöneten ve yönetilen ilişkisi daha şeffaf bir düzlemde gerçekleşmektedir. Hukukumuzda bu denetimi sağlayabilmek ve bilgi edinme hakkının kullanımında yol göstermek amacıyla 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) oluşturulmuştur. İlgili kanunun 14. maddesi uyarınca Kurul, bilgi edinme hakkına sahip gerçek ve tüzel kişilerin bilgi edinme taleplerine olumsuz cevap verilmesi halinde bu kararlara karşı yapılacak olan itirazları sonuçlandırma, bunun yanı sıra kurum ve kuruluşlara bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin görüş bildirme ve bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin hususları düzenlemekle görevli kılınmıştır. Kurulun bilgi edinme hakkının kullanılmasında sahip olduğu görev ve yetkiler ayrıca Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik tarafından da düzenleme altına alınmıştır.

Kanun koyucu, bilgi edinme başvurularından kaynaklı uyuşmazlıkların çözümü konusunda yargı makamlarının yanında bu iş için özel olarak kurulmuş bir kurul görevlendirmiştir. Uyuşmazlıklara ilişkin nihai

kararın verilmesini yönetime bırakmamış ve yönetimin olası keyfi değerlendirmelerine karşı bireyleri korumak istemiştir. Kurul, bilgi edinme hakkının kullanılması sürecini bağımsız ve tarafsız bir şekilde izleyen otorite olarak idare ile başvuru sahibi arasında bir nevi arabuluculuk görevi üstlenmektedir. BEDK, bilgi edinme başvurularıyla ilgili uyuşmazlıkları çözerek aynı zamanda idari yargıya da yardımcı olmaktadır. Böylece bilgi edinme uyuşmazlıkları yargıya taşınmadan çözüme kavuşmakta ve yargının yükü hafiflemektedir. Nitekim Kurul, 2010 yılında yayınladığı raporda bu konunun altını çizmiştir.¹⁰⁷ Ayrıca Kurul, bilgi edinme mevzuatının uygulanması konusunda yol gösterici bir görev de yerine getirmektedir. Kurul her yıl yayınladığı genel raporlar ile bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin değerlendirmeler yapmakta ve bunları kamuoyuyla paylaşmaktadır.¹⁰⁸

Bilgi edinme hakkının uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların yargı dışındaki mekanizmalar ile çözümlenmesi yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle mekanizmaların varlığı hem bireylere yönelik garanti teşkil etmekte hem de yönetim için kazanım sağlamaktadır. BEDK, bilgi edinme hakkının kullanılmasında yargısal mekanizma dışında bir koruma mekanizması olarak ön uyuşmazlık çözme

¹⁰⁷ Azer, 2010, s. 179.

¹⁰⁸ Ramazan Şengül. “Bilgi Edinme Hakkının Kurumsallaşmasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 2012, s. 57.

merciidir. Bu yönüyle Kurulun Türk yönetim yapısı içinde özgün bir niteliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁹ Uygulamada uyuşmazlıklar ya doğrudan doğruya yargısal yolla veya Fransa örneğinde olduğu gibi idari yargıya başvurmadan önce CADA (*Commission d'accès aux documents administratifs*) gibi bağımsız idari otoriteler ile çözümlenmektedir. Kamu yönetimiyle birey arasında arabuluculuk görevi yapan CADA, idarece bilgi edinme talebi reddedilen bireyin idari yargı öncesi başvurabileceği kurumdur. CADA'nın vermiş olduğu bilgi ve belgelere erişim kararına genellikle kamu yönetimince uyulmaktadır. Aksi takdirde yönetim, CADA'nın yayınladığı raporlarda eleştiri konusu olup kamuoyu baskısıyla karşılaşmaktadır.¹¹⁰

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 14.maddesi uyarınca Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday; birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler; bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday; iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının

¹⁰⁹ Ramazan Şengül. “Kamu Yönetiminde Şeffaflık Dönüşümü”, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 4, S.5, 2018, s. 158.

¹¹⁰ Şengül, 2012, s. 58-59; Azer, 2010, s. 174; Şengül, 2018, s. 159.

önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek dokuz üyeden oluşmaktadır.

Kurul üyeliğine önerilen adayların muvafakatleri aranmaktadır. Kurul üyeleri, kendi aralarında bir başkan seçmektedir. Kurul üyelerinin görev süresi kanunda 4 yıl olarak belirlenmiştir. Görev süresi sona eren üyelerin yeniden seçilmesi mümkün olup görev süresi dolmadan görevinden ayrılan üyenin yerine aynı usulle yeni bir üye seçilmektedir. Seçilen üye, yerine seçildiği üyenin görev süresini tamamlar. Yeni seçilen Kurul göreve başlayıncaya kadar önceki Kurul görevine devam eder. Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğu her zaman Başkanın çağrısı üzerine toplanır. Kurulun kamu tüzel kişiliğiyle ilgili kanunda açık bir hüküm yer almaması nedeniyle kamu tüzel kişiliğinin olmadığı kabul edilmektedir. Kanunda Kurula hiçbir organ, makam, merci veya kişinin emir ve talimat veremeyeceği ya da tavsiye ve telkinde bulunamayacağı düzenlenmiş olması nedeniyle de Kurulun fonksiyonel açıdan bağımsız olduğuna hükmedilmektedir.

B. İtiraz Başvurusu

BEHK'nın kabul edildiği ilk halinde 16. ve 17. maddelerindeki devlet sırrı ile ulusal ekonomik çıkarlara zarar verme sebeplerinden en az birinin gerekçe gösterilerek, bilgi edinme talebinin idarece tamamen veya kısmen reddedilmesi halinde başvuru sahiplerine bir üst kurul durumunda olan BEDK'ya itiraz usulü öngörülmüştür. Ancak zamanla Kurulun yetki alanının

bu iki sebeple sınırlı tutulmasının getirdiği aksaklıklar fark edilmiş ve 2005 yılında yapılan değişlikle, Kurulun bilgi edinme talebi reddedilmiş tüm başvurularda yetkili olduğu kabul edilmiştir. Böylece Kurulun yetki alanı, bilgi edinme hakkı kapsamındaki tüm itirazlara bakacak biçimde Kanunun getiriliş amacına uygun olarak genişletilmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 13. maddesi uyarınca bilgi edinme talebi reddedilen başvurucuya yargı yoluna gitmeden önce doğrudan Kurula itiraz etme hakkı tanınmıştır. Öncelikle burada itiraz usulünün ihtiyari bir itiraz olduğu ve başvuru lehine seçimlik bir hak getirdiği düşünölmektedir. Zira madde metnindeki ifadedden hareketle ilgili kişi “yargı yoluna gitmeden önce itiraz usulüne başvurabilir” denilmektedir dolayısıyla burada kanun koyucu talebi reddedilen kişiye iki seçenek sunmaktadır. Başvuru sahibi dilerse Kurula itiraz başvurusunda bulunabilecek veya doğrudan karar aleyhine idari yargıda iptal davası açabilecektir. Bu noktadan hareketle bilgi edinme talebi reddedilen kişinin hangi yolu tercih edeceğinin kendi takdirinde olduğunu söylemeliyiz.

İtiraz usulü dava açmadan önce tüketilmesi gereken zorunlu bir idari başvuru yolu olmayıp ihtiyari bir yoldur. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 11.maddesinde ilgililerin idari dava açılmadan önce, idari işlemin kaldırılmasını, geri alınmasını, değiştirilmesini veya yeni bir işlem yapılmasını üst makamdan idari dava açma süresi içinde

isteyebileceği düzenlenmiştir. Bilgi edinmeye ilişkin yapılan itiraz usulü de İdari Yargılama Usulü Kanunu'ndaki gibi üst makama yapılan ihtiyari başvuru olarak değerlendirilmektedir.¹¹¹ Bu nedenle idare mahkemelerinin doğrudan kendilerine açılan davaları, öncelikle Kurula itiraz edilmediği ve bu durumun da İdari Yargılama Usulü Kanunu kapsamında idari merci tecavüzüne yol açtığı şeklinde nitelendirip reddetmelerinin isabetli olmayacağı söylenmelidir.

Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Ayrıca Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in 24. Maddesine göre bilgi edinme talebinde bulunulan kurum veya kuruluş tarafından başvuru sahibine olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvurunun 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10.maddesi uyarınca otuz günün geçmesiyle reddedilmiş sayılacağı da düzenleme altına alınmış olup dava açma süresinin başladığı tarihten itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz başvurusunda bulunabileceği belirtilmiştir. Kurul, onbeş günlük itiraz süresini, hak düşürücü süre olarak kabul etmiştir.¹¹² Bu nedenle sürenin hesaplanması ve

¹¹¹ Azer, 2010, s. 178;Harun Yılmaz. “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Kapsamında İtiraz Usulü”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, C. 2, 2015, s. 978.

¹¹² BEDK 2005/484 K.T. 22.06.2005
https://www.bilgiedinnehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf
(Erişim Tarihi: 17.04.2022)

hangi tarihten itibaren başlatılacağı önem arz etmektedir. Bu nedenle Kurul, 1 Eylül 2016 tarihinde başvuru süresine ilişkin olarak bir ilke kararı almıştır.¹¹³ Bu ilke kararında sürelerin hesaplanmasında dikkat edilecek hususlar şu şekilde sıralanmıştır:

Onbeş günlük itiraz süresinin, kurum veya kuruluşun cevabının başvuru sahibine tebliğinden itibaren başlamasına; itiraz dilekçesinde tebellüğ tarihi belirtilmemiş ise 7(yedi) günlük tebligat süresinin Kurul tarafından eklenmesine,

İtiraz dilekçesinin yanlış makam dahil resmi kuruluşa ilk ulaştığı tarihin “Kurula itiraz tarihi” sayılmasına,

Kurula posta yoluyla yapılacak itirazlarda dilekçenin Kurula ulaştığı tarihin itiraz tarihi sayılmasına¹¹⁴

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun "İtiraz usulü" başlıklı 13.maddesi ile Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin "İtiraz usulü" başlıklı 24.maddesinde, bilgi edinme başvurusunun reddedilmesi halinde, başvuru sahibince aynı kurum veya kuruluşa itiraz edilebileceğine ilişkin bir usulün öngörülmediği, itirazın Bilgi Edinme Değerlendirme

¹¹³ BEDK, 2022, s. 276-277.

¹¹⁴ Dolayısıyla posta ile gönderilen itiraz dilekçesi 15 günlük süre geçtikten sonra Kurula ulaştığı takdirde Kurul hangi tarihte gönderildiğine bakmaksızın süre yönünden itiraz başvurusunu reddetmektedir.

Kurulu’na ya da yargıya yapılabileceğinin öngörüldüğü, bu nedenle Kurula itiraz için söz konusu maddelerde belirtilen 15 (onbeş) günlük sürenin kurum veya kuruluşun başvuru karşısında verdiği “ilk red cevabının” ilgiliye tebliğinden itibaren başladığına hükmetmiştir.

Bilgi edinme talebinin reddi üzerine Kurula yapılacak itirazların Yönetmeliğin 24.maddesinde yazılı olması gerektiği öngörülmüştür. Ayrıca Kurulun 2012 yılında almış olduğu ilke kararında¹¹⁵ elektronik posta, faks vb. araçlarla yapılacak itirazların Yönetmelik hükmü gereğince işleme alınmayacağı belirtilmiştir. Ancak 27 Eylül 2021 tarihinde alınan yeni ilke kararı uyarınca yazılı olarak posta yoluyla yapılan başvuruların yanında Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) aracılığıyla yapılan başvuruların da itiraz başvurusu olarak değerlendirmeye alınacağı belirtilmiştir.¹¹⁶

Buna göre CİMER’e yapılan başvuru tarihi Kurula yapılmış başvuru tarihi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca itiraz dilekçelerine, ilgili kurum veya kuruluşa yapılan bilgi edinme başvurusu ile bu kurum veya kuruluştan alınan cevabi yazının birer örneğinin, varsa yetki belgesi ve avukat aracılığıyla başvuru yapılması durumunda vekâletname örneğinin eklenmesi ve cevabi

¹¹⁵ Bkz. 27/09/2012 tarih ve 2012/2 sayılı ilke kararı
http://cdn.hitit.edu.tr/bilgiedinme/files/46167_1608291522336.pdf (Erişim Tarihi: 24.04.2022)

¹¹⁶ BEDK, 2022, s. 277.

yazının tebellüğ tarihinin belirtilmesi gerekmektedir. CİMER üzerinden gönderilen evrakların Kurula ulaştığı, eksik evrakların tamamlandığı, hukuki ve fiili engelin kalktığı tarihten itibaren Kurulun karar verme süresi başlamaktadır. Böylece 2021 yılında alınan yeni ilke kararı ile 2012 yılında alınan ilke kararı kaldırılmıştır. Ayrıca Kurul 13 Haziran 2022 tarihi itibarıyla e-devlet üzerinden de başvuru aldığını resmi internet sitesinden duyurmuştur.¹¹⁷ Böylece bilgi edinme hakkının kullanılmasında teknolojik gelişmeler dikkate alınmış ve bu hakka erişim kolaylaştırılmıştır. Diğer taraftan bu durumun Kurula olan başvuru sayısını arttıracak ve hakkın kötüye kullanımının önünü açacağını söylemek mümkündür.

4982 sayılı Kanun'un 13. maddesinde, kurum ve kuruluşların red kararları üzerine doğrudan dava açma yolunu tercih eden başvuru sahibinin, dava devam ederken aynı zamanda Kurul'a başvurup başvuramayacağı veya kurum ve kuruluşların red kararları üzerine doğrudan Kurul'a giden başvuru sahibinin, itiraz henüz karara bağlanmadan dava açıp açamayacağı konusunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 12. maddesinin ikinci fıkrasına göre, itirazdan veya itiraz sonuçlanmadan önce yargı yoluna

¹¹⁷ <https://bedk.adalet.gov.tr/SayfaDetay/e-devlet-araciligi-ile-basvuru-islemlerinin-alinmasina-iliskin-duyuru20062022101333> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

başvurulduğunun tespiti halinde itiraz başvurusu işlemiden kaldırılır ve durum itiraz edene bildirilir. Aynı kişi tarafından, aynı maddi ve hukukî sebebe dayanılarak yapılan ikinci itiraz başvuruları da incelenmeksizin reddedilir. Yönetmelikte getirilen bu düzenlemelerin amacı, Kurul ile yargı makamlarının aynı konuda farklı kararlar vermelerinin önüne geçmek ve gereksiz yere her iki merciinin de meşgul edilmesini önleyerek usul ekonomisini sağlamaktır.¹¹⁸

Kanunun itiraz usulünü düzenleyen 13.maddesinde Kurula yapılan itiraz başvurusunun dava açma süresini durduracağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla idare tarafından bilgi istemi reddedilen başvuru sahibi, idarenin tesis etmiş olduğu bu işleme karşı idari yargıda dava açabilecektir. Ancak başvuru öncelikle Kurula itiraz yolunu tercih ettiği takdirde dava açma süresi itiraz sonuçlandırınca kadar duracaktır. Kurulun itiraz hakkında kararını vermesinin ardından süre yeniden işlemeye devam edeceği için başvuru idari dava açma süresi içinde idari yargı makamlarında dava açabilecektir. Ancak kanun koyucu idari yargıya başvuru durumunda mahkeme için davayı sonuçlandırma süresi öngörmemiştir. Türkiye’de davaların sonuçlandırılma süresi göz önüne alındığında bilgi edinme hakkının önemli bir yara alacağı düşünülmektedir. Zira bu gibi durumlarda haktan beklenen yarar ortadan kalkabilecek hem de iyi niyetli

¹¹⁸ Harun Yılmaz, 2015, s. 979.

olmayan idari kurumlar başvuru sahibini idari yargıya yönlendirici cevaplar verebileceklerdir. Fransa’da bu gibi sorunların yaşanmasını önlemek amacıyla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda bilgi edinme talebinin reddine karşı yargıya başvurulması halinde idari yargının uyuşmazlığı 6 ay içinde sonuçlandıracağı düzenlenmiştir.¹¹⁹

C. İtiraz Başvurusunun İncelenmesi

1. Başvurunun Usul Yönünden İncelenmesi

Kurula yapılan itiraz başvuruları hakkında karar verilmeden önce başvuru usul yönünden incelenmektedir. Bu aşamada kabul edilebilir bulunan ve her hangi bir eksiklik barındırmayan başvurular için esas incelemesine geçilmektedir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik’in 12.maddesinde usul incelemesinin nasıl yapılacağı ve Kurulun neleri dikkate alacağı detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre Kurul, öncelikle itiraz dilekçesinde aranan şartların bulunup bulunmadığının incelemesini yapmakta ve bir eksiklik tespit etmesi halinde ara kararı ile bu eksiklik veya aykırılığın on beş günlük sürede giderilmesini, aksi takdirde itirazın reddedileceğini itiraz edene yazılı olarak bildirmektedir. Öngörülen sürede belirtilen eksiklik ve aykırılık giderilmezse itirazın reddine karar verilmektedir. Kurul, itiraz dilekçelerinin ekine, bilgi edinme başvurusu ile kurumun verdiği cevaba ilişkin belgelerin konulmamasını usulü bir eksiklik olarak kabul

¹¹⁹ Eken, 2005, s. 123.

etmekte ve bu durumun giderilmesini de istemektedir.

Kurul bu aşamada itirazdan veya itiraz sonuçlanmadan önce yargı yoluna başvurulduğunu tespit eden itiraz başvurularını da incelemeye almayarak işlemiden kaldırmakta ve durumu başvuru sahibine bildirmektedir. Yine usul incelemesi aşamasında mükerrer başvuru olduğunun tespit edilmesi halinde de itiraz başvurusu incelenmeksizin reddedilmektedir.

Kurul'un itiraz başvurularını inceleyerek bir karar verebilmesi için öncelikle itiraza konu işlemin; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin olması, başvurunun karşılanmaması üzerine öngörülen süre içerisinde Kurul'a getirilmiş bir itiraz olması gerekmektedir. Dolayısıyla Kurul, yapılan itiraz başvurusunu öncelikle, süre yönünden inceleyecek ve başvuru öngörülen sürede yapılmış ise Kurul, bilgi edinme başvurusunun reddine ilişkin kararın Kanunda öngörülen istisnalar kapsamına girip girmediğine bakacaktır.

Kurul, itiraz başvurusuna konu işlemin Kanun kapsamında olup olmadığına veya diğer bir ifadeyle kendisinin bu anlamda görevli olup olmadığını incelemektedir. Bilgi Edinme Kanunu kapsamında bulunmayan itiraz başvurularını reddetmektedir. Örneğin Kurul, konuyla ilgili olarak vermiş olduğu bir kararında, başvuru sahibinin hakkındaki soruşturma ve yargılamaya ilişkin tüm bilgilerin dosyadan kaldırılmış olması nedeniyle yapmış olduğu bilgi edinme

başvurusunun bir bilgi edinme talebi olmadığı ve çözümü yargılama faaliyeti gerektiren hukuki uyuşmazlık olduğunun anlaşılması üzerine Kurulun görevli olmadığı gerekçesiyle reddedilmesine hükmetmiştir.¹²⁰

2. Başvurunun Esas Yönünden İncelenmesi

Kurul tarafından yapılan usul incelemesi sonucunda her hangi bir eksiklik veya aykırılık bulunmadığı takdirde itirazın esastan incelenmesine geçilir. Kurulun, dilekçenin Kurul kayıtlarına girdiği tarihten itibaren otuz iş günü içerisinde başvuruyu sonuçlandırması gerekmektedir.

Kurul, itiraz başvurusu hakkında karar verebilmek için gerekli gördüğü hallerde bir veya birkaç üyeyi görevlendirerek incelemeler yaptırabilir; belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir. Bunun yanında Kurul, gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir. Bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların temsilcileri, belirtilen yer, tarih ve saatte hazır bulunmak zorundadırlar. Kurum ve kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi gizli dahi olsa onbeş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler. Kurula gönderilen bilgi veya belgeler

¹²⁰ BEDK, 2005/452, K.T. 15.06.2005
https://www.bilgiedinmehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf
(Erişim Tarihi: 27.04.2022)

ile Kurul tarafından edinilen görüş, değerlendirme ve incelemelerden gizlilik derecesi bulunanların korunmasında ve saklanmasında gizlilik ilkesine uyulur. Kurul başkan ve üyeleri ile bu bilgileri derleyen ve değerlendiren tüm personel gizlilik ilkesinin gereklerine uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, Kurul başkan ve üyeleri ile diğer personelin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder.

Kurul, itiraza ilişkin esas incelemesinde itirazı haksız bulursa esastan reddeder. İtirazın haklı bulunması halinde ise başvuru sahibinin talep konusu bilgi veya belgeye erişimine hükmetmektedir. Kurulun, başvuru sahibini haklı bulduğu hallerde kurum ve kuruluşun bilgiyi vermesini sağlayacak güce veya yaptırıma sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak eğer itiraz başvurusu yapan kişinin talep ettiği bilgi veya belge itiraz sürecinde ilgili kurum veya kuruluş tarafından başvuru sahibine verilirse itiraz başvurusu konusuz kalmaktadır. Kurulun, kurum ve kuruluşlar üzerinde uygulayabileceği kanuni bir yaptırımı bulunmamakta ancak bilgi edinme hakkının kullanımında ihmali, kusuru ve kastı bulunan kamu görevlileri hakkında ceza hükümleri saklı kalmak koşuluyla disiplin işlemi yapılmasının mümkün olduğu Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Kurula yapılan kimi başvurular ise konusuz kalmaktadır. Bunun nedeni ise başvuru sahibinin Kurula başvurmasıyla başlayan itiraz süreci sonuçlanmadan yönetimin ilgili bilgi ve belgeyi başvuru sahibine vermesidir. Bununla birlikte Kurulun

karar ve tavsiyelerine uyulmadığında yargı yolu açık tutulmuştur. Kurula yapılan itiraz başvurusu, idari yargıya başvuru süresini durdurmaktadır. Dolayısıyla itiraz neticesinde Kurulun verdiği karardan memnun olmayan başvuru sahibi daha sonra atmış gün içerisinde idare mahkemesine başvurabilmektedir.

Taraflar, Kurulun vermiş olduğu karara dayanak teşkil eden bilgi veya belgede herhangi bir eksiklik, sahtecilik ve benzeri bir durum tespit etmeleri veya karara etki edebilecek yeni bir bilgiye ulaşmaları halinde Kurula başvurarak, kararını yeniden gözden geçirmesini isteyebilirler. Bu yalnızca Kanunda sayılan hallerde kararın yeniden gözden geçirilmesine yönelik bir başvuru olup itiraz usulünden farklıdır. Bu düzenleme ile getirilen sistemin yargılamanın yenilenmesine benzer bir nitelik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Görüşmelere, Kurul üyeleri, raportörler ve görevli personel ile Kurul tarafından davet edilenler dışında kimse katılamaz. Karar, Kurul Sekreteryasında tutulan dosyada muhafaza edilir. Kararın birer örneği itiraz edene ve ilgili kurum ve kuruluşa gönderilir.

İtiraz başvurularında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun yetkili kılınması bilgi edinme hakkıyla ilgili uyuşmazlıkların ivedi bir şekilde değerlendirilmesine imkân sağlamıştır. Türkiye'deki yargı sisteminin yavaş işleyişi de göz önünde tutulduğunda uyuşmazlıkların çözümü noktasında Kurulun, idari yargıyı ek iş yükünden kurtardığını ve idari yargıya yardımcı olma

konusunda önemli bir işlevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca Kurulun vermiş olduğu kararlar kamu kurum ve kuruluşları açısından da emsal teşkil ederek bilgi edinme taleplerinde uygulayacakları usul açısından yol gösterici olmaktadır.

SONUÇ

Dünya üzerinde varlığını sürdüren her şeyin zaman içinde değiştiği bilgisinden hareketle günümüzde demokrasi ve yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkinin de büyük değişim ve dönüşüm yaşadığı görülmektedir. Bilginin insan hayatındaki öneminin giderek artması bilgiye erişme isteğini doğurmuştur. Özellikle de kamu yönetimi ile olan ilişkilerinde geçmişten gelen geleneksel gizlilik anlayışının etkili olması bu ihtiyacı daha çok arttırmıştır. Kamu yönetimindeki gizlilik anlayışını terk ederek açıklık ve şeffaflığı ilke edinen yeni anlayış bireylerin kamu yönetiminin işleyişinden haberdar edilmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu inanış demokrasinin de gelişmesine katkı sağlamış, ihtiyaç duyduğu bilgilere özgürce ulaşabilen bireyler yönetimce tesis edilen iş ve işlemlerden haberdar olarak dolaylı yoldan da olsa yönetimi denetleme imkanı yakalamıştır.

Kamu yönetimi anlayışındaki bu değişim bilgilendirme veya bilgi edinme hakkının doğmasına katkı sağlamıştır. İsveç ile başlayan demokratik dönüşüm diğer ülkelerde de etkili olmuş ve dünyanın farklı ülkelerinde bilgi edinme hakkı yasalar tarafından güvence altına alınmıştır. Ayrıca uluslararası metinlerde de doğrudan bilgi edinme hakkı

veya düşünce ve ifade özgürlüğü başlığı altında karşılık bulmuştur. Türkiye’de 2003 yılında Avrupa Birliği ile olan ilişkiler çerçevesinde yönetim anlayışını istenilen standartlara ulaştırabilmek ve devlet toplum içindir görüşünü hayata geçirebilmek maksadıyla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nu kabul etmiştir. Bilgi edinme hakkı ilk olarak kanun ile hukuk dünyamıza girmiş ardından anayasal bir güvenceye kavuşmuştur.

Bilgi edinme hakkı diğer haklarda olduğu gibi herkesin faydalanabildiği bir hak olarak mevzuatımızda düzenlenmiş ancak yabancılar bakımından belli şartlar kabul edilmiştir. Hakkın kullanılmasıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bir takım yükümlülükler getirilerek bu hakkın etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmıştır. Bilgi edinme hakkını işlevsel kılabilmek adına yargısal güvence mekanizmasının yanında bağımsız bir idari güvence mekanizması da öngörülmüştür. Buna göre bilgi edinme hakkının kullanılmasından kaynaklı uyuşmazlıkları karara bağlamak üzere yetkili bir idari kurul oluşturulmuştur. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu olarak anılan bu kurul, bireyin idareye yaptığı bilgi edinme başvurularının reddedilmesi halinde bu karara karşı itiraz edebileceği bir merciidir.

Bilgi edinme hakkının kullanımıyla ilgili uyuşmazlıkları çözmek ve yol göstermek amacıyla ihdas edilen bu gibi bağımsız kurullara diğer ülke uygulamalarında da yer verilmektedir. Örneğin benzer bir kurul CADA ismiyle Fransa’da karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi bağımsız idari kurulların oluşturulması bilgi edinme

hakkının kurumsallaşmasını ve işlevselleşmesini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca bilgi edinme hakkının kullanılmasından doğan hukuki uyuşmazlıkların yargıya gitmeden bu gibi alternatif yollarla çözümlenmesi yargının işi yükünü de hafifletmektedir. Gelişen teknolojilerin verdiği imkanlardan faydalanarak bilgiye erişim sağlamada böyle kurulların varlığı hakka ulaşma imkanını da bütün topluma yaymaktadır.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, bilgi edinme talepleri reddedilen bireylerin itiraz başvurusu üzerine harekete geçerek mevcut uyuşmazlığı çözmek ve bilgiye erişim önündeki engelleri kaldırmakla görevli kılınmıştır. Ancak kanun koyucu bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla ilgili hususları düzenlerken bu hakkın getiriliş amacıyla çelişebilecek durumlara ve hakkın kullanımını anlamsız kılabilecek boşluklara yer vermiştir. Öncelikle bilgi edinme hakkıyla ilgili kanunda öngörülen sürelerde başvuru için aranan sürelerin idarenin cevaplama için verilen sürelerden daha kısa olması eleştiriye açık bir noktadır. Zira burada idareye onbeş iş günü veya otuz iş günü içinde talebi karşılama imkanı tanınırken itiraz usulü için kişiyi onbeş gibi oldukça kısa bir süreyle sınırlandırmaktadır. Bu durum kişinin hak arama yollarına başvurmada oldukça kısıtlı bir süre olarak kabule edilmektedir. Diğer taraftan idarenin bili edinme başvuruları karşısında zımni red yoluna gittiği hallerde de kişi bilgiye erişimde oldukça uzun bir süre beklemek zorunda kalmakta ve sonrasında da bu bilgiye

erişememektedir. Sürelerle ilgili eleştirilmesi gereken diğer bir husus ise bilgi edinme talebinin reddi halinde idari yargıda dava açılması durumunda bu davanın sonuçlandırılmasıyla ilgili azami bir sürenin öngörülmemiş olmasıdır. Zira Kurula yapılan itiraz başvurularında Kurul kararını en geç otuz iş günü içinde vermek zorunda olduğu halde idari yargı için böyle bir sürenin öngörülmemiş olması haktan beklenen faydanın karşılanmasını zorlaştırmaktadır.

İtiraz usulü, bilgi edinme hakkına yargısal güvenceye ek güvenceler oluşturulması amacıyla getirilmiş ama aynı zamanda idari yargının yükünü hafifletmek kaygısı da güdülmüştür. Ancak itiraz usulünün Kanunda ihtiyari bir başvuru yolu olarak düzenlenmesi idari yargıda dava açma talebini azaltsa da idari yargının yükünü hafifletmemiştir. Bu durumun yalnızca başvurunun ihtiyari başvuru yolu olarak düzenlenmesinden kaynaklanmadığının altı çizilmelidir. Zira bu noktada Kurul kararlarının bağlayıcı olduğuna ilişkin bir hükme Kanunda yer verilmemiş olması da bu yükün azalmamasına neden olmaktadır. Oysa bu denli önemli yetkiler tanınan bağımsız bir kurulun kararlarının bağlayıcı olduğunun da öngörülmesi daha isabetli olacak ve Kurulun Türk idari yapısındaki yerini güçlendirecektir. Son olarak Kurulun yaptırım gücünden mahrum bırakılması da Kurulun bu alandaki konumuna ve sahip olduğu işleve olumsuz etki etmektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun bilgi edinme hakkını koruyan bir mekanizmaya yönelik bu gibi eleştirileri dikkate alarak gerekli düzenlemeleri yapmasını önerebiliriz.

KAYNAKÇA

Aras, Zeliha ve Altınok, Emre Baturay. “Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulama Sorunları”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 67, C. 1, 2009, s. 107-111.

Azer, Can. *Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2010.

BEDK, *T.C Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Kanunu*, 2. Baskı, 2022.

Çelik, Lamih. “Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna İtiraz Yöntemi”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C.80, S.5, 2006, s.1967-1974.

Çolak, N. İlker. “Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü”, *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Dergisi*, S.39, Mayıs 2005.

Demirkiran, Özlem, Hamza Bahadır Eser ve Belma Keklik. “Demokrasinin Tabana Yayılması, Yönetimde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* C. 3,S. 2, 2011, s.169-192.

Eken, Musa. “Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 38, S. 1, 2005, s.113-230.

İyimaya, Ahmet. “Bilgi Edinme ve Verilere

Ulaşma Özgürlüğü”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2003, S.1, s.41-47.

Kara, Seyfettin. “Danıştay ve İdare Mahkemesi Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na Eleştirel Bir Bakış”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, S. 15,1, 2012, s.197-209.

Koçak, Süleyman. “Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2010, s. 115-125.

Küçük, Ayhan. “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Bu Hakkın İhlali Halinde İdare ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu”, *Sayıştay Dergisi*, S.81, Haziran 2011, s.111-139.

Soykan, Cavidan. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, *AÜHF Dergisi*, C. 56, S. 2, 2007, s.63-74.

Şavran, Yasemin. *Bilgi Edinme Hakkı Ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Özay, İlhan. *Günüşiğinde Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 3. Baskı, 2017.

Öztürk, Namık Kemal. “Bürokratik Devletten Etkin Yönetime Geçiş: İyi Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, S.437, Aralık 2002, s. 27-38.

Polater, Yusuf Ziya. “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Devlet Sırrı”, *TBB Dergisi*, S.122, 2016, s. 99-140.

Şengül, Ramazan. “Kamu Yönetiminde Şeffaflık Dönüşümü”, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 4, S.5, 2018, s. 154-163.

Şengül, Ramazan. “Bilgi Edinme Hakkının Kurumsallaşmasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 2012, s.53-60.

Şengül, Ramazan. “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini “Camdan Eve” Dönüştürür mü?” *AÜSBF Dergisi*, S. 60, C. 3, 2005, s.215-234.

Yılmaz, Harun. “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Kapsamında İtiraz Usulü”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, C. 2, 2015, s. 965-986.

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss248m.htm> (10.03.2022)

https://www.bilgiedinmehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf (Erişim Tarihi. 21.03.2022)

http://cdn.hitit.edu.tr/bilgiedinme/files/46167_1608291522336.pdf (Erişim Tarihi: 24.04.2022)

<https://bedk.adalet.gov.tr/SayfaDetay/e-devlet-araciligi-ile-basvuru-islemlerinin-alinmasina-iliskinduyuru20062022101333> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

BİLGİ EDİNME HAKKI VE DEMOKRASİ

Dr. Abdulsamet GÜLLER*

GİRİŞ

Temel haklara ilişkin şemanın sürekli olarak genişlediği ve önceden hak olarak telakki edilmeyen pek çok hususun, toplum ve hukuk yapısındaki dönüşümler neticesinde, artık bir insan hakkı olarak değerlendirildiği bilinmektedir. 21. yüzyıldaki gelişmelerin, temel haklar kataloğuna dair kayda degecek bir katkısı, bireylerin belirli bilgileri edinmelerinin bir hak türü olarak anlaşılmaya başlaması ve bu hakkın başta anayasa olmak üzere pozitif düzenlemelerle korunması yolunda adımlar atılması olmuştur.

Bilgi edinme hakkı olarak adlandırılan bu hak türünün, aynı zamanda anayasal bir ilke olan demokratik toplum kavramıyla nasıl bir ilişkiye sahip olduğu bu sunumun konusunu teşkil etmektedir. Ancak bunun yapılabilmesi için öncelikle bilgi edinme hakkının ana hatlarıyla tanıtılması gerekir. Akabinde son derece yaygın bir kullanıma sahip olan ve çok sayıda farklı disipline mensup eserlerde bambaşka şekillerde incelenen demokrasinin hukuken nasıl tarif edileceğinin belirlenmesi zorunludur. Biz de bu sıraya uyarak bilgi

* Dr. Öğr. Üyesi. Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, abdulsamet.guller@hacettepe.edu.tr

edinme hakkına kısaca temas ettikten sonra demokrasinin yalnızca hukuken nasıl nitelendirildiğini ortaya koyacak ve netice olarak bu iki kavram arasındaki rabıtaı tespit etmeye çalışacağız.

I. GENEL OLARAK BİLGİ EDİNME HAKKI

Türkiye’de ilk olarak 2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile bilgi edinme hakkının ilk temellerinin atıldığı görölmektedir. Bunu, hemen akabinde çıkarılan 2004 tarihli Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, aynı tarihli Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile 2006 yılında yürürlüğe konulan Bilgi ve Belgeye Erişim Genel Tebliğı izlemiş ve nihayet kanun, yönetmelik ve tebliğ seviyesinde tanınan bu hak bir anayasa değışikliğı ile 1982 Anayasasının 74. maddesine eklenmek suretiyle anayasal düzeyde bir tanımaya erişmiştir.

Bilgi edinme hakkı Anayasanın aynı maddesinde düzenlenen dilekçe hakkı ile karıştırılmaya müsait bir haktır. Ne var ki 4982 sayılı kanunun düzenlemeleri bağlamında bilgi edinme hakkı, kişilere kurum ve kuruluşların hâlihazırda kayıtlarında bulunan bilgi ve belgeleri isteme imkânı tanırken, bu ikincisi, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunla somutlaştırılmış ve fertlerin her türlü dilek, talep, şikâyet ve ihbarlarını kurum ve kuruluşlara iletmesine imkân veren, bu yönüyle son derece kapsamlı bir içerik

üzerine tesis edilmiştir. Dahası dilekçe hakkının ortaya çıkması, tarihte çok daha eskilere giden ve demokrasinin gelişimi ve bugünkü merhaleye erişmesi yolunda çok önceden geçirilmiş ve tüketilmiş bir safhaya denk gelir. Nitekim seçmenlerin seçimden seçime oy kullanarak iradelerini belli ettikleri, iki seçim arasındaki uzun dönemde, temsilcileri üzerinde hiçbir baskı veya tesir imkânına sahip olmadığı, parlamenterlerin adeta milletin konuşan ağzı olarak görüldüğü saf temsili rejimlerin aşırılığının törpülenmesi yolunda yarı temsili demokrasi uygulamaları ortaya çıkmış, böylece artık seçmenler hâlâ temsilcilerinin yerine geçip bizzat karar alma olanağına sahip olmasalar da, onları karar alma süreçlerinde etkileyecek, üzerlerinde baskı kuracak ve böylece bir tür kamuoyu denetimi icra edecek yöntemlere kavuşmuşlardır. Bu kapsamda tebellür eden yöntemlerin başında dilekçe hakkı gelir. Bu gelişimin bir sonraki aşaması ise bugün geçerli olan, halkın artık temsilcileri etkilemek bir yana bazı durumlarda onların yerine geçip bizzat karar alabildikleri (referandum, halk teşebbüsü, halk vetosu, azil vs.) yarı doğrudan demokrasi pratikleridir.¹²¹ Şu hâlde dilekçe hakkı, demokrasi yolculuğunda birkaç asır ötelere kadar giden eski bir hak türüdür. Bu bakımdan çiçeği burnunda bir tür olan bilgi edinme hakkından muhteva yönünden olduğu kadar tarihçesi itibariyle de farklı bir yerde konumlanır.

¹²¹ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014): 282 vd.

Anayasanın 74. maddesine göre, herkes (dolayısıyla gerçek ve tüzel kişiler) bilgi edinme hakkına sahiptir. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 4. maddesi de bu hükmü tekrar etmiş, ancak Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişilerin, talep ettikleri belge kendileriyle veya faaliyet sahalarıyla irtibatlı olmak kaydıyla ve müteakabiliyet esasına göre bu haktan yararlanabileceğini hüküm altına almıştır. Anılan hakka sahip olan bu kimselerin hangi kurumlardan bilgi isteyebilecekleri de kanunda düzenlenmektedir. Buna göre, bahse konu kanun, kamu kurum ve kuruluşları ile bu nitelikteki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde tatbik edilecektir.

Hakkın öznesi ve muhatabı bu suretle belirlendikten sonra, bilgi ve belgeden ne anlaşılması gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu husus, yukarıda zikredilen 2004 tarihli Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde ortaya konulmuştur. Buna göre bilgi, kurum ve kuruluşların uhdesindeki kayıtlarda bulunan kanun kapsamındaki her türlü veriyi ifade ederken, belge ise kanun çerçevesinde sahip olunan, yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, talimat, program, plan, kroki, fotoğraf, film, teyp ve videokaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her çeşit bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını kapsamına almaktadır. Öte yandan, bilgi edinme taleplerinin, başvuru yapılan kurum ve

kuruluşların, ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması icap eden bilgi yahut belgelere yönelik olması lazımdır. Bu sunumun dar kapsamı sebebiyle, bilgi edinme hakkını tanıtıcı bu genel bilgilerle yetinilecek ve demokrasi kavramının açıklanmasına odaklanılacaktır.

II. DEMOKRASİDEN NE ANLAŞILMALI?

Günlük hayatın her alanında en sık kullanılan kelimelerin başında belki de demokrasi kelimesi gelmektedir. Gerçekten bu tabirin, sokaktan tartışma programlarına veya fakültelerde ders kürsülerine kadar son derece geniş bir yelpazede ve hemen her fırsatta kullanıldığı, böylece harcıâlem bir söz hâline geldiği rahatlıkla söylenebilir. Ne var ki demokrasi teriminin bu denli sık dile getirilmesine rağmen, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği sorusuna cevap verebilmek pek de kolay değildir. Çünkü anılan kavram, sadece günlük konuşma dilinde değil, muhtelif disiplinlerde ortaya konulan eserlerde de aynı ilgiyi görmekte ve farklı merak ve yöntemlerle çalışılmaktadır. Bu kapsamda anayasa hukukunun yanı sıra, hukuk felsefesi, siyaset bilimi, siyaset felsefesi ve siyasi tarih gibi alanlar zikredilebilir. Demokrasinin bu denli farklı yönlerden incelenmesi de elbette, her bir disiplin bakımından, olumlu veya olumsuz çok sayıda farklı tanım biçiminin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bilgi edinme hakkı ile demokrasinin irtibatını ortaya koyarken, bahse konu hakkın kapsam ve

özelliklerini hukuki yönden ele aldığımız gibi demokrasi teriminin anlamını ve içeriğini de hukuk diliyle tanımlamak gerekir. Nitekim pozitif hükümlerin ihtiva ettiği kelimelerin günlük konuşma diline veya başka disiplinlere ait anlamı, her ne kadar yorum çabasında bir katkı sunsa da, asıl olan hukuki nitelemenin yapılmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da, demokrasi kavramının hukukten ne ifade ettiğinin ortaya konulması icap eder.

Anayasa hukukunda demokrasinin ne anlama geldiği sorusunun cevaplanması yolunda müracaat edilecek ilk yer, pek tabii Anayasanın metnidir. Anayasa kitapçığını açtığımızda ise bu terim ilk olarak karımıza başlangıç bölümünde çıkar. Nitekim Anayasa koyucu, hemen üçüncü paragrafta egemenliği “*millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı*” beyan ederek, ilk defa demokrasi sözünü dile getirmiş olmaktadır. Bu kelimenin ikinci kullanımı, yine başlangıç kısmında, Anayasanın Türk milleti tarafından “*demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi*” olunduğu ifade edilirken karşımıza çıkar. Görüldüğü üzere, Anayasanın bu bölümünden bir hükme varabilmek mümkün değildir. Nitekim başlangıç bölümleri, asli kurucu gücün, edebi bir üslupla, Anayasanın ruhunu, geçmişte yaşanan problemleri ve gelecekte bir arada yaşama azmini gösterdiğinden, normatif bir değer atfedilemeyen

bir yöne sahip olmaktadır.¹²² Burada da asli kurucu iktidar, adeta torunlarını karşısına almış nasihat veren bir ihtiyar timsali, yer yer epik, zaman zaman lirik bir üslupla konuşurcasına karşımızda tecessüm eder gibidir. Şu hâlde Anayasanın başlangıç kısmında demokrasi sözünün hukuki anlamına ilişkin bir belirleme yapılamamaktadır.

Anayasanın sayfaları çevrilmeye devam ettiğinde, hemen ikinci maddede, Türkiye Cumhuriyetinin demokratik bir devlet olduğu, 5. maddede devletin demokrasiyi koruma amacı taşıdığı, 13. maddede temel hak ve hürriyetlerin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olarak sınırlandırılmayacağı ve bu minvalde toplam on iki farklı yerde yalın bir biçimde demokrasi yahut demokratik sözcüklerini içeren kullanım dikkati çeker (devamla m. 14, 51, 68/II-IV, 69, 81, 103). Ancak görüldüğü üzere, bunların hiçbirinde demokrasiye yönelik en ufak bir tanımlama yapılmadığı gibi, bu terimden ne anlaşılabileceğine dair herhangi bir ipucu da mevcut değildir.

Bu durumda Anayasanın pek çok yerinde önemli sonuçlar bağlanan bu kavramın, hukuken nitelendirilmesinin nasıl yapılacağı sorusu açıkta kalmaktadır. Ancak özellikle temel hak ve hürriyetlerin genel koruma maddesi olan 13. madde bağlamında, sınırlamanın sınırını teşkil eden hususlardan biri olarak

¹²² Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020): 285 vd.

müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırılık içermemesi bir zorunluluk olarak ihdas edilmiştir. Bu durumda bir müdahale, kanunilik, meşru bir amaca dayanma, ölçülülük gibi diğer şartlara uygun olsa da, dolayısıyla, söz gelimi kamu yararı amacına dayanarak ve kanunun açık hükmü uyarınca yerine getirilse bile, eğer bu işlem demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun değilse, Anayasa Mahkemesi (AYM) bireysel başvuru yolunda kamu gücünün bu eylem veya işlemine yönelik ihlal kararı verecektir. Bunun gibi norm denetimine yönelik incelmelerde bu özellikte bir kanunun iptal edilmesi gerekecektir. Anayasada müteaddit defalar kendine yer bulan demokrasi kavramının hukuken ne anlama geldiğinin saptanmasının yadsınamaz bir öneme sahip olduğu böylece bütün berraklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Öyleyse demokrasinin ne anlama geldiği Anayasada ortaya konulmadığına göre, bu kavramın yorumlanması ve anlamlandırılması işi kime ait olacaktır? Bu sorunun cevabı esasen güç değildir. Çünkü anayasallık denetimi icra etme görevi hukuk sistemimizde münhasıran Anayasa Mahkemesine ait olduğundan, Mahkeme, bu denetim sırasında ölçü norm olarak Anayasanın hükümlerini kendisine referans alacağına göre, bunların anlamını belirleme işi de ona ait olacaktır. Dolayısıyla Anayasada on iki kere geçen demokrasi kelimesinin hukuken ne demek olduğunu saptayacak olan da Anayasa Mahkemesinden başkası değildir.

Bundan başka Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası gereğince, hukuk sistemimizin bir parçası olan ve kanunlardan da üstün sayılan temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası antlaşmalar¹²³ bağlamında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) de özel bir önemi bulunduğundan ayrıca zikredilmelidir. Nitekim anılan sözleşmenin yorumlanmasını ve tatbikini sağlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bu kapsamda, Türkiye’de de bağlayıcılık taşıyan sözleşme hükümlerinin (bu arada sözleşmenin 6, 8, 9, 10, 11. maddelerinde yer alan demokratik toplumun) ne anlama geldiğini açıklama görev ve yetkisini elinde bulundurur. Netice olarak, demokrasi terimini hukuken belirlenebilir kılacak olan merciler, AYM ve AİHM olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peki bu mahkemeler, demokrasiyi ne suretle tanımlamış ve bu kapsamda nasıl bir kavramsal çerçeve çizmiştir? Anayasa Mahkemesi’nin özellikle bireysel başvuru yolunun ihdasından sonra, kendi kararı üzerine de müracaat edilmesi mümkün olan ve onlarca yıldır gelişmiş bir içtihat alanı bulunan AİHM’in kararlarını büyük ölçüde takip ettiği dikkate alınırsa, öncelikle bu ikincisinin demokrasiden ne anladığına bakılmalıdır. Bu kapsamda AİHM’in, demokratik toplumu açıklarken “çoğulculuk”, “hoşgörü” ve “açık fikirlilik” kavramlarının altını özellikle çizdiği görülmektedir. Mahkemenin yaklaşımına göre, çoğulculuk düşüncesi

¹²³ Ergun Özbudun, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin yayınları, 2017): 232-233.

demokrasinin belkemiği olarak değerlendirilebilir. Modern demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olarak anlaşılan bu kavram, esasen öteden beri karar alma yöntemi olarak çoğunluğun iradesi biçiminde telakki edilen demokrasinin, bundan böyle muhalefetin denetimi altında ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir çoğunluk yönetimi olarak anlaşılmasını beraberinde getirmiş¹²⁴ böylece muhalefetin anayasal düzende son derece hatırı sayılır bir yer elde etmesini sağlamıştır.

Demokrasinin var olabilmesinin temel şartı olarak çoğulculuk görüldüğü gibi, çoğulculuğun sağlanmasında ifade hürriyeti ile toplantı, gösteri ve örgütlenme hürriyeti vazgeçilmez bir yere sahip olmaktadır. AİHM, özellikle ifade hürriyeti yönünden son derece geniş bir koruma alanı meydana getirmiştir. Nitekim Mahkeme'ye göre, *“İfade hürriyeti demokrasinin temelinde yer alır ve demokrasinin gelişmesi ile bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri için olmazsa olmazdır. İfade hürriyeti, yalnızca genel kabul gören veya zararsız yahut ilgilenmeye değmez bulunan haber ve düşüncelere değil, aynı zamanda öfkeliendiren, şoke eden veya rahatsız edici haber ve düşüncelere de tatbik edilir. Bunlar, demokratik bir toplumun olmazsa olmaz unsurları olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin icaplarıdır.”*¹²⁵ Böylece

¹²⁴ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021): 516.

¹²⁵ AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık* [BD], B. No: 5493/72, 07/12/1976, § 49; *Castells/İspanya* [BD], B. No: 11798/85,

Mahkeme, demokrasinin gerçek hâli olan çoğulcu demokrasiye götüren bir yol olarak ifade hürriyetinin mümkün olan en geniş bir bantta korunması gerektiğini kabul etmektedir. Nitekim AİHM, uzun yıllardır istikrar bulmuş bu içtihadı doğrultusunda, pek çok kararında, nefret söylemi, bir kimseyi ya da grubu tahkir etme yahut şiddet çağrısı veya şiddeti onaylama gibi hususlar hariç, ifade özgürlüğüne son derece geniş bir alan bırakmaktadır.¹²⁶ Esasen çoğunluktan farklı olma hakkının korunduğu ve bu doğrultuda çoğunluk iktidarının sınırlandırıldığı çoğulcu demokrasi anlayışının, 10. maddedeki ifade hürriyeti ile 11. maddede yer alan örgütlenme ve toplanma özgürlüğünden başka, aynı zamanda 8. madde kapsamında farklı bir yaşam biçimine sahip olmayı ve 9. madde çerçevesinde şahsi inanç ve kanaatlerin farklılığına yönelik bir koruma alanı teşkil ettiği belirtilmelidir.¹²⁷ Böylece, ülkede çoğunluğa katılmayan kesimler, düşünme, yaşama, açıklama, toplanma ve örgütlenme gibi yönlerden, kendi hayat tarzlarını ve dünya görüşlerini, hiçbir baskı ile

23/04/1992, § 42-43; *Vogt/Almanya* [BD], B. No: 17851/91, 26/09/1995, § 52; *İncal/Türkiye* [BD], B. No: 22678/93, 09/06/1998, § 46.

¹²⁶ AİHM, *Le Pen/Fransa*, B. No: 18788/09, 20/14/2010; *Gündüz/Türkiye*, B. No: 35071/97, 04/12/2003; *Zana/Türkiye*, B. No: 18954/91, 25/11/1997.

¹²⁷ Sibel İnceoğlu, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Çoğulculuk,” *Çoğulcu Demokrasi, Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları Toplantısı* (Ankara: TBB Yayını, 2011): 83 vd.

karşılaşmaksızın her bakımdan gerçekleştirme haklarına etkin olarak sahip olmaktadırlar.

AİHM'in demokrasi anlayışının, büyük ölçüde ifade ile toplantı ve örgütlenme hürriyetleri bağlamında tecessüm etse de, sözleşmede sınırlamanın sınırı olarak demokratik toplumun gösterildiği yukarıda gösterilen bütün hak ve hürriyetler yönünden önem taşıdığının altı çizilmelidir. Nitekim Mahkeme, bu haklara yapılan her türlü müdahalenin, diğer şartları taşımasının yanında demokratik toplumda gereklilik kriterinin geçmesini de aramaktadır. Bunun için ise AİHM'in yerleşik içtihatlarına göre, müdahalenin varlığı için bir *zorlayıcı sosyal ihtiyacın* bulunup bulunmadığı incelenmekte, müdahalede bulunan devletin, kendi ülkesindeki şartlarla doğrudan temas hâlinde olmaları sebebiyle, bir sınırlamanın gerekli olup olmadığını değerlendirme yönünden daha iyi bir pozisyonda olmaları göz önüne alındığında, belirli bir takdir marjına (*margin of appreciation*) sahip olmakla birlikte, bahse konu takdir alanı taraf devletlere sınırsız bir yetki vermeyip, AİHM tarafından icra edilen bir Avrupa denetimine tabi tutulmaktadır.¹²⁸

Anayasa Mahkemesi de içtihatlarını benzer çizgide geliştirmiş ve AİHM'in uzun yıllar boyu geliştirdiği demokrasi anlayışı ile bununla bağlantılı denetim rejimini özellikle bireysel başvuru uygulamasının

¹²⁸ AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık* [BD], B. No: 5493/72, 07/12/1976, § 48-49.

başlamasıyla birlikte kararlarına birebir yansıtmıştır. Çünkü Anayasanın 13. maddesinde bir sınırlamanın sınırı olarak açıkça öngörülen demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk kriteri, AYM'nin bu uygulamasına yönelik ciddi bir payanda işlevi görmektedir. Mahkeme de, bu kıstasta yer alan demokrasinin hangi anlayışa dayanacağı ve altının nasıl doldurulacağı noktasında, deyim yerindeyse Amerikayı yeniden keşfetme yoluna gitmemiş, AİHM'in zaten öteden beri açmış olduğu yolu arşınlamayı seçmiştir.¹²⁹

III. SONUÇ YERİNE

Demokrasi kavramının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 1982 Anayasası bağlamında nasıl anlaşılması gerektiği sorusunu cevaplama yolunda, sırasıyla AİHM ve AYM'nin kararlarına bakıldığında, bu terimin çoğulcu demokratik bir düzen olarak anlaşıldığı rahatlıkla görülmektedir. Bu ise devletin belirli bir görüşün tarafı olmayıp, bütün farklılıklar karşısında nötr bir pozisyonda kalmasını zorunlu kılmakta, seçimler sonucunda bir çoğunluğun yönetimi

¹²⁹ Anayasa Mahkemesinin demokratik toplum düzeninin gerekleri yönünden değerlendirmelerde bulunduğu ve ihlal kararı verdiği bazı örnek kararlar için bkz. AYM, *Kristal-İş Sendikası* [GK], B. No: 2014/12166, 2/07/2015; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri* [GK], B. No: 2014/920, 25/05/2017; *Mustafa Demiraydın* [I. Bölüm], B. No: 2015/1051, 21/03/2019; *Gülbiz Alkan* [II. Bölüm], B. No: 2018/33476, 7/10/2021; *Ahmet Batur* [II. Bölüm], B. No: 2018/20182, 14/09/2021; *Keskin Kalem yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve Diğerleri* [GK], B. No: 2018/14884, 27/10/2021.

elde etmesi durumunda, muhalefette kalan kesimlerin de son derece etkili bir korumaya sahip olmasını gerektirmektedir. Öyleyse bu anlayışta demokrasi sadece sayı ve sandıktan, dolayısıyla seçimden ibaret sayılmamakta, aynı zamanda hürriyetleri ve hukuk devletinin gereklerini de kapsayan bir içeriği yansıtmak üzere, çağdaş demokrasi, anayasal demokrasi, modern demokrasi, çoğulcu demokrasi veya hukuk yoluyla demokrasi gibi farklı isimler almaktadır.¹³⁰ Demokrasiye ilişkin bu yaklaşımda, makul aralıklarla, yargı denetimi altında ve seçimlere hâkim diğer prensiplere göre yapılan seçimler, adeta demokrasinin başlangıç seviyesi olarak görülebilir. Bu temel bir zorunluluk olmakla birlikte, demokratik düzenin tesisi için yeterli olmayıp, buna ilave olarak siyasi çoğulculuğun en etkili surette temin edildiği, yönetimin seçim yoluyla değişmesinin mümkün olduğu, muhalefetin korunduğu, eleştiri hakkı ve ifade hürriyeti ile toplantı ve örgütlenme özgürlüklerinin gerçek anlamda sağlandığı, açık fikirlilik, hoşgörü ve şeffaflığın tam anlamıyla uygulama alanı bulduğu bir düzenin hayata geçirilmiş olması icap eder.

Böylesine bir düzende, çoğunluk idaresinin şeffaflığını sağlamak noktasında son derece hayati bir yerde duran eleştiri hakkının ve ifade hürriyetinin kullanılabilmesi için kamunun elinde bulunan bilgilere erişilebilmesinin, vazgeçilmez bir ehemmiyete sahip

¹³⁰ Anayurt, “Anayasa Hukuku,” 511.

olduğu aşikârdır. Zira bireylerin herhangi bir konuda ilgi duydukları bilgiyi elde edememeleri hâlinde, bu hususta bir kanaate ulaşp, gerekirse eleştiride bulunma imkânına kavuşmaları mümkün olmayacaktır. Bu yönüyle sadece fertlerin kendilerine ilişkin konularda değil, kamusal bir değeri haiz hususlarda da, eleştiri ve muhalefet haklarını etkili bir şekilde kullanabilmeleri için gerekli olan bilgileri kamu gücünden talep edebilmeleri ve kamu kuruluşlarının çoğulcu demokrasinin bir gereği olarak tenkit edilmeleri pahasına kişisel verilerin korunmasına yönelik bir tehlike yoksa bu bilgileri vermeleri mühim bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Aksi takdirde, çoğulcu bir demokrasinin varlığından bahsetmek güçleşeceği gibi, şeffaf bir yönetimin sağlanması da herhangi bir gerçekliğe kavuşamayacak, ancak kâğıt üzerinde yazan kuru bir mürekkep kalıntısı olarak varlığını sürdürecektir. Bu bakımdan, bilgi edinme hakkı ile yukarıda genel esasları gösterilen demokrasinin bugün anayasa hukuku bağlamında genel kabul gören muhtevası arasında ne ölçüde sıkı ve güçlü bir irtibat olduğu ortaya çıkmaktadır.

Netice olarak bilgi edinme hakkının anayasal seviyede tanınmasının ve bireylere etkin bir şekilde kullandırılmasının, AİHM ve AYM tarafından çerçevesi çizilen çoğulcu demokrasinin uygulamaya konulmasında vazgeçilmez bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bütün haklarda olduğu gibi, bir hakkın yalnızca tanınmasının yeterli olmadığı, buna ilaveten o

hakka yönelik koruma mekanizmalarının da sağlanmasının gerekli olduğu inkâr edilemez. Ülkemizde de bilgi edinme hakkının korunması bağlamında hatırı sayılır bir başvuru yolunun ihdas edildiği ve bireylerin bu kapsamdaki talepleri kamu kuruluşlarınca karşılanmaması hâlinde, bağlayıcı nitelikte karar vermek üzere Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna müracaat etme imkânının tanındığı görülmektedir. Kurulun bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde korunması ve bu yolla çoğulcu demokrasinin gerçekleştirilmesi yönünde kayda değer bir işleve sahip olduğu belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014)

Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020)

Ergun Özbudun, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin yayınları, 2017)

Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021)

Sibel İnceoğlu, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Çoğulculuk,” *Çoğulcu Demokrasi, Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları Toplantısı* (Ankara: TBB Yayını, 2011)

KARARLAR

AIHM, *Handyside/Birleşik Krallık* [BD], B. No: 5493/72, 07/12/1976, § 49.

AIHM, *Castells/İspanya* [BD], B. No: 11798/85, 23/04/1992, § 42-43.

AIHM, *Vogt/Almanya* [BD], B. No: 17851/91, 26/09/1995, § 52.

AIHM, *İncal/Türkiye* [BD], B. No: 22678/93, 09/06/1998, § 46.

AIHM, *Le Pen/Fransa*, B. No: 18788/09, 20/14/2010.

AIHM, *Gündüz/Türkiye*, B. No: 35071/97, 04/12/2003.

AIHM, *Zana/Türkiye*, B. No: 18954/91, 25/11/1997.

AYM, *Kristal-İş Sendikası* [GK], B. No: 2014/12166, 2/07/2015.

AYM, *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri* [GK], B. No: 2014/920, 25/05/2017. AYM, *Mustafa Demiraydin* [I. Bölüm], B. No: 2015/1051, 21/03/2019.

AYM, *Gülbiz Alkan* [II. Bölüm], B. No: 2018/33476, 7/10/2021

AYM, *Ahmet Batur* [II. Bölüm], B. No: 2018/20182, 14/09/2021.

AYM, *Keskin Kalem yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve Diğerleri* [GK], B. No: 2018/14884, 27/10/2021.

ULUSLARARASI HUKUKTA BİLGİ EDİNME HAKKI

Ar. Gör. Mustafa Fatih SARI*

GİRİŞ

Bilgi edinme hakkı, tarihsel olarak yakın zamanda kabul edilen haklardan birisidir. Bu hakkın küresel çapta tanınmaya başlanmasının 20. yüzyılın sonlarındaki devletlerin rolünün azaltılma çabası ve devlet-birey (yahut devlet-sivil toplum) ilişkilerinde bireye/sivil topluma yapılan vurgunun bir hayli kalınlaştırılmasıyla büyük oranda ilgisi olduğu düşünülebilir. Kabaca Soğuk Savaşın sona ermesiyle başlatılabilecek bu tarihsel eşiğin akabinde “sivil toplum”, “birey”, “özel kimlikler”, “piyasaların serbestleştirilmesi”, “şeffaflık”, “hesap verilebilirlik” gibi kavramlar hukuk düzenine dair yapılagelen tartışmalarda kavramsal çerçeveyi oluşturmaya başlamıştır. İşte bilgi edinme hakkı da şeffaflık, hesap verilebilirlik, bireyin devlet karşısında öncelenmesi gibi hedeflerin somut düzleme aktarılmasına kayda değer katkı sunacak bir hak olarak tasavvur edilmektedir. Buna koşut olarak da pek çok devletin ulusal hukuk düzenlerinde ve uluslararası hukukta bilgi edinme hakkı kendisine yer bulmuştur. Bu yer bulma durumu, hem pozitif hukuk metinlerinde öngörülme hem de hakkın uygulanmasını sağlayacak

* Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

kurumsal mekanizmaların kurulmasına karşılık gelmektedir.

Ülkemizde bilgi edinme hakkının anayasal bir dayanağa kavuşturulması ve hakkın pratik düzlemde sağlıklı bir işleyişe sahip olmasını sağlayacak kurumsal mekanizmanın oluşturulması gerçekleştirilmiş durumdadır. Bu bağlamda Anayasa m. 74; 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve T.C. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'ndan bahsedilebilir. Türkiye'de bu hakkın teorik ve pratik düzlemde ideal bir tasavvura bürünmesi adına uluslararası hukuktaki ve diğer ülkelerdeki örnekleri ele almak son derece önemli olsa gerektir. Bu amacı gözeten bu metinde uluslararası hukukta bilgi edinme hakkının normatif içeriği ve uygulaması konu edilecektir. Bu bağlamda öncelikle bazı uluslararası hukuk kurallarına değinilecek; akabinde ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) söz konusu hakkı ele alış biçimi irdelenecektir.

I. ULUSLARARASI HUKUK METİNLERİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI

1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi şöyledir: “*Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir*”. Görüldüğü üzere bu maddede bilgi edinme

hakkı, ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Burada odaklanılması gereken kısım “malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek” ifadelerinin geçtiği yerdir.

Türkiye’nin de taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 19. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir: “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülke sınırları söz konusu olmaksızın **her çeşit bilgi ve fikri**, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde **aramak, almak** ve yaymak özgürlüğünü içerir.” Bu maddede de her çeşit bilgi ve fikrin aranması ve alınmasından bahsedilmektedir.

Konumuz bakımından daha çok üzerinde duracağımız AİHS (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) m. 10 şöyledir: “Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın **haber veya fikir almak** ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. / Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı

gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir”. Görüldüğü üzere AİHS’nde de bu hak, ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmiştir.

AİHS’ndeki hüküm ile yukarıda bahsedilen diğer iki maddenin arasında dikkate değer bir farklılık olduğu vurgulanmalıdır. Zira bahsedilen diğer iki maddede hem *aramak* hem de *almak/elde etmek* fiilleri ifade edilirken; AİHS m. 10’da sadece haber veya fikir *almaktan* bahsedilmektedir. Burada akla *aramak* kelimesinin AİHS m. 10’da yer almıyor oluşunun ne kadar önemli olduğu sorusu gelebilir. Belirtmek gerekir ki, AİHS’ndeki düzenleme, devlete bu konuda pozitif bir edim yüklememekle diğer hükümlerden ayrılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, devletin bu konudaki yükümlüğü, ulaşılabilir nitelikteki bilgilere ulaşmada herhangi bir müdahalede bulunmamaktan ibarettir. Nitekim AİHM’nin bilgi edinme hakkı bağlamında değerlendirebileceğimiz pek çok kararında devletin bilgileri herkese erişilebilir kılma gibi bir görevinin olmadığı açıkça ifade edilmiştir.¹³¹ Aşağıda Mahkeme’nin vermiş olduğu kararlar ve konuyu ele alış biçimindeki süreklilik ve değişimlere değinilmeye çalışılacaktır.

¹³¹ Azer, Can (2010) *Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, s. 93-95.

II. AİHM KARARLARINDA BİLGİ EDİNME HAKKI

AİHM'nin bilgi edinme hakkı bağlamında önüne gelen ilk dava *Leander/İsveç* davasıdır.¹³² 1987 yılında verdiği kararda başvurucunun işten çıkarılma gerekçesini öğrenme talebi reddedilmiştir. Mahkeme, gerekçe olarak, AİHS m. 10'un devlete bilgileri bireylere ulaştırma yönünde bir yükümlülük yüklenmediğini ve bireylere kendileri hakkında tutulan bilgilere erişim hakkı sağlamadığını göstermiştir. Kararın 74. paragrafı şöyledir:

Mahkeme, bilgi edinme özgürlüğünün esas itibariyle, bir kimsenin, başka kişilerin vermeyi arzu ettikleri veya vermeyi isteyebilecekleri bilgiyi almasının, Hükümet tarafından kısıtlanmasını engellediğini gözlemlemektedir. Sözleşme'nin 10. maddesi, mevcut davadaki gibi şartlar içinde, bireye, kendisinin kişisel durumu hakkında bilginin yer aldığı bir sicile ulaşma hakkı vermediği gibi, Hükümete, bu tür bir bilgiyi bireye verme yükümlülüğü de içermemektedir.

Görüldüğü üzere Mahkeme AİHS m. 10'un içeriğini

¹³² B. no: 9248/81, K.T. 26/3/1987. Başvurucu, İsveç'te bir askeri deniz üssüne komşu deniz müzesinde geçici olarak çalışmaya başlamış ve fakat devlet, personel kontrolünün olumsuz sonuçlandığı gerekçesiyle başvurucunun istihdam edilemeyeceğine karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru, istihdam edilmeme gerekçesini öğrenmek için devlete başvurmuştur. Devlet ise söz konusu gizli polis kaydına erişim talebini reddetmiştir. Başvurucu, AİHS m. 10 kapsamında bilgi edinme hakkının da ihlal edildiğini gerekçe göstererek AİHM'ne başvurmuştur.

devletin negatif bir yükümlülüğe sahip olması üzerinden yorumlamaktadır.

İkinci ele alacağımız karar, 1989 tarihli *Gaskin/Birleşik Krallık* davasıdır. Başvurucu, 18 yaşına kadar yanlarında yaşadığı bakıcı ailelerin kim olduğuna dair bilgi talep etmiş; ancak ulusal makamlarca bu talebi kabul edilmemiştir. Burada vurgulanması gereken nokta, ihlal kararı veren AİHM'nin başvuruyu AİHS m. 10 yönünden değil, “özel hayatın ve aile hayatının korunması”nı düzenleyen m. 8 yönünden ele almasıdır. Mahkeme, 10. madde bağlamında Leander davasına atıf yapmış; devletin erişilebilir nitelikteki bilgilerin erişimine karışmama şeklinde bir görevinin bulunduğunu; devletin bilgi verme yükümlülüğü altında bulunmadığını ifade etmiştir.

AİHM, hem *Leander* hem de *Gaskin* davalarında m. 8 yönünden bir değerlendirme yapmıştır. Daha sonraki yıllarda kişisel verilere dair benzer diğer davalarda da aynı şekilde hareket etmiştir. Mahkeme, bu davalarda, bilginin toplanıp saklanması ile bireye açıklanması arasındaki dengenin adil olarak sağlanması gerektiğini söylemektedir. Bilginin saklanmasıdaki kamusal yarar, öğrenilmesinden doğacak kişisel yarara ağır basmıyorsa, bu durumda m. 8'in ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³³

Mesela *Autronic AG/İsviçre* davasında¹³⁴, AİHM, bir

¹³³ Soykan, Cavidan (2007) “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, AÜHFD, C. 56, S. 2, s. 69.

¹³⁴ K.T. 22/05/1990.

fuar alanında uydu üzerinden Sovyetler Birliği'ne ait yayınları reklam amacıyla yayınlamak isteyen firmanın yayınlarının izne bağlanmasını m. 10 yönünden ihlal şeklinde değerlendirmiştir. Yani Mahkeme, temel olarak, bilginin erişilebilir olup olmadığını; erişilebilir ise bunun devlet tarafından engellenip engellenmediğini kontrol etmektedir. Dolayısıyla devlet tarafından tutulan kişisel nitelikteki bir kayda erişimin engellenmesi, m. 10'un ihlali olarak değerlendirilmeyecektir. Burada ancak özel hayatı ve aile hayatını korumayı amaçlayan ve devlete pozitif ödev yükleyen m. 8'in ihlal edilip edilmediği tartışılabilir. Bununla beraber *Guerra ve Diğerleri/İtalya* davasında¹³⁵ önceki içtihadı tartışmalı hale gelmiştir. Çünkü bu karardaki bilgi, kişisel nitelikte bir bilgi değildir.¹³⁶

Mahkeme'nin m. 10'u devletin erişilebilir nitelikteki bilgilere erişimi engelleyip engellememesi üzerinden yorumladığını söylemiştik. İşte 1992 yılında verdiği *Herczegfalvy/Avusturya* kararında¹³⁷ ilgili devletin bu yükümlülüğüne uymadığını gerekçe göstererek m. 10 bağlamında ihlal kararı vermiştir. Buna göre başvurucunun akli dengesi yoktur. Gözetim altında tutulduğu hastanede radyo ve televizyon gibi iletişim araçları üzerinden bilgi almasına engel olunmuştur.

¹³⁵ K.T. 19/02/1998.

¹³⁶ Soykan, s. 70-71. Bu davada çevre için yüksek risk teşkil eden bir kimya fabrikası için yerel idarenin hazırladığı acil-eylem planı hakkında yerel halkın bilgilendirilmemesi söz konusudur. Dolayısıyla talep edilen bilgi, kişisel nitelikte değildir. Burada yerel halkın bilgiyi öğrenmesi, kamusal bir yararla ilgilidir.

¹³⁷ B. no: 10533/83, K.T. 24/09/1992.

Nitekim AİHM, m. 10 bağlamında “bilgi alma hakkı”nın ihlali olarak durumu değerlendirmiştir.

Mahkeme, ilerleyen yıllarda m. 10 ile ilgili yaklaşımını değiştirmeye başlamış ve maddeyi bilgi edinme hakkı bakımından daha geniş bir biçimde yorumlayarak bilgi edinme taleplerini bu madde kapsamında değerlendirmiştir.¹³⁸ 2006 yılına dek, AİHM’nin önüne ya sadece kişisel verilere erişime ilişkin başvurular gelmişti; ya da devletin negatif ödevinin ihlaline ilişkin başvurular. Yani resmi nitelikteki halihazırda mevcut olan/devlet tarafından tutulan ve doğrudan kişisel olmayan bir bilgi talebinin reddi vakası Mahkeme önüne 2006’ya dek taşınmamıştı. 2006 yılındaki *Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti*¹³⁹ kararında ise Mahkeme, devletin tuttuğu bir bilginin kamu yararına dayanılarak talebine dair başvurunun reddedilmesini 10. madde kapsamında kabul edilebilir bulmuştur. Buna göre başvuru çevreci bir sivil toplum kuruluşu olup; Çek yetkililerden bir nükleer santrale ilişkin plan ve belgeleri talep etmiş ve talebi reddedilmiştir. Her ne kadar AİHM burada ihlal kararı vermemiş olsa da önemli olan m. 10 bağlamında kabul edilebilirlik kararı vermiş olmasıdır. Nitekim bu karardan sonra Mahkeme’nin “bilgi edinme hakkı-ifade özgürlüğü arasındaki normatif bağlantıyı tanımama kararlılığı”nın

¹³⁸ Gündüz, Ebru, Yazıcıoğlu, İsmail (2021) “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı 38 (1), s. 176.

¹³⁹ B. no: 19101/03, K.T. 10/07/2006.

kırıldığından bahsedilebileceği yorumları yapılmıştır. Öte yandan, daha önceki kararlarına konu durumlarda kişisel verilere erişim vakalarında devletin istenilen bilgiyi derlemek ve erişime açmak için ek bir çaba sarf etmesi gerekmektedir. Ancak bu olayda halihazırda mevcut olan bilgi ve belgeler talep edilmiştir.¹⁴⁰

Bilgi edinme hakkının m. 10 bağlamında değerlendirildiği sonraki bir dava ise *Társaság a Szabadságjogokért/Macaristan* davasıdır¹⁴¹. Bu davada Mahkeme'nin -ifade özgürlüğünün alt bileşeni olarak- bilgi alma özgürlüğünü daha kapsamlı bir şekilde yorumladığı söylenebilir.¹⁴² Buna göre, bir milletvekili Ceza Kanunu'ndaki uyuşturucuyla ilgili bazı suçlarda yapılan değişikliklerin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Uyuşturucu politikaları konusunda da faaliyet gösteren bir dernek olan başvuru ise Anayasa Mahkemesinden milletvekilinin başvuru dosyasını talep etmiş; ve fakat Anayasa Mahkemesi bu talebi milletvekilinin onayı olmaksızın üçüncü kişilerle bilgi paylaşamayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. AİHM ise öncelikle başvurunun erişmek istediği bilgilerin kişisel değil kamusal nitelikte olduğu düşüncesindedir. Ek olarak, son dönemde bilgi edinme hakkının AİHM tarafından daha geniş şekilde yorumlandığı hatırlatılarak m. 10 bağlamında bir değerlendirme yapılmış ve ihlal kararı vermiştir.

¹⁴⁰ Soykan, s. 72-73.

¹⁴¹ B. no: 37374/05, K.T. 14/04/2009.

¹⁴² Dominika Bychawska-Siniarska, s. 15-16.

AİHM'nin yakın tarihlerde konuyla ilgili vermiş olduğu bir karar da *Rovshan Hajiyeu/Azerbaycan* davasıdır.¹⁴³ Mahkeme, bu kararında da AİHS m. 10'un bireylere kamu otoriteleri tarafından tutulan bilgilere erişim hakkı vermediğini yinelemiştir. Bununla beraber Mahkeme'ye göre bilgiye erişim bireyin ifade özgürlüğünü -özellikle de "bilgi alma ve verme özgürlüğünü- kullanması için bir araçsa bu tür bir hak yahut yükümlülüğün varlığından bahsedilebilecektir. Bu bağlamda *Magyar Helsinki Bizottság/Macaristan* davasında koyduğu ilkelere tekrar atıf yapmıştır. Bu kriterler: a) bilgi talebinin amacı, b) aranan bilginin niteliği, c) başvurunun rolü, d) bilgilerin hazır ve kullanılabilir olup olmadığı şeklindedir. Bilgi talebinin amacı ve başvuranın rolü hakkında kararda başvurunun gazeteci olmasına vurgu yapılmıştır. Aranan bilgi de başvurunun mesleği itibariyle kamusal niteliktedir. Hangi bilginin kamusal yarara sahip olduğu ise her davanın koşullarına göre değerlendirilecektir.

III. DEĞERLENDİRME

AİHM kararlarında geçen yıllar içerisinde kademeli olarak bilgi edinme hakkını geniş bir şekilde yorumlama yönünde bir eğilimi olduğu ortadadır. Bununla beraber yine de bilgi edinme hakkının ideal ölçüsüne Mahkeme kararlarında ulaşılmış olduğu da söylenemeyecektir. Yukarıda atıf yapılan dördü kriter de bunu göstermektedir. Nitekim başvurunun "alelade bir

¹⁴³ K.T. 9/12/2021.

vatandaş” olduğu durumlarda aranan bilgi kamusal nitelikte olsa ve bilgiler hazır ve kullanılabılır olsa dahi AİHM m. 10 bağlamında bilgi edinme hakkının varlığından bahsetme imkanı söz konusu olamayacaktır. Başvurucunun basın organı/mensubu yahut kamusal tartışma oluşturma potansiyeline sahip sivil toplum kuruluşları gibi belli hususiyetler taşıması AİHM için merkezi önemdedir. Dolayısıyla Mahkeme’nin konuyla ilgili yaklaşımının ilerleyen yıllarda daha da geniş bir yoruma tabi tutulması ihtimal dahilindedir.

KAYNAKÇA

AZER, Can (2010) *Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1. Baskı.

SOYKAN, Cavidan (2007) “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, AÜHFD, C. 56, S. 2, ss. 63-74.

GÜNDÜZ, Ebru, YAZICIOĞLU, İsmail (2021) “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı 38 (1), ss. 171-204.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Leander/İsveç, B. no: 9248/81, K.T. 26/3/1987.

Gaskin/Birleşik Krallık, B. No: 10453/83, K.T. 07/07/1989.

Autronic AG/İsviçre, B. No: 12726/87, K.T. 22/05/1990.

Herczegfalvy/Avusturya, B. no: 10533/83, K.T. 24/09/1992.

Guerra ve Diğerleri/İtalya, K.T. 19/02/1998.

Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti, B. no: 19101/03, K.T. 10/07/2006.

Társaság a Szabadságjogokért/Macaristan, B. no: 37374/05, K.T. 14/04/2009.

Rovshan Hajiyevev/Azerbaycan, B. No: 19925/12, K.T. 9/12/2021.

2. OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ

Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku
Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bölüm Başkanı

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNUN ÜLKEMİZDE İNSAN HAKLARI ALANINDA ÇALIŞAN DİĞER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ*

GİRİŞ

İnsanlık tarihi, sahnede öne çıkan hikayelerin gerisinde, aslında bir insan hakları mücadelesinden ibarettir. İnsanların Klanlar halinde yaşadığı dönemlerden, siyasal toplumların ortaya çıktığı dönemlere kadar ve dahi günümüzde de, bu değişmemiştir. Gücün(egemenliğin) belli bir siyasal toplumda bir aileye ait olduğu “mülk devleti” anlayışından, egemenliğin ulusa ait olduğu demokratik toplumlara kadar, görünen her türlü değişimin gerisinde aslında sıradan insanın insanca yaşayabileceği bir sosyal düzen kurulabilmesi çabasını görmek mümkündür. Bunun için düşünürler, hep bir takım toplumsal gelişim mimarileri tasarlamışlardır. Özellikle “Tabiat Hali” üzerine oturtulan ve doğal haklar yaklaşımına kaynaklık eden birçok versiyonlu tasavvurlar, krallara karşı toplumların harekete geçmesi ve günümüz hukuk devleti modelinin geliştirilmesinde başat roller oynamışlardır: Leviathan, güçler ayrımı ve sosyal

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD Öğretim Üyesi

sözleşme gibi betimlemeler, demokratik hukuk devleti merhalesine erişimde en önemli kilometre taşlarını oluştururlar. Ancak insanlığın eriştiği hiçbir aşama, insan haklarının korunması için başka hiçbirşey yapmaya gerek kalmayan nihai durumu teşkil etmez; insan haklarının korunması için, erişilen her aşamanın şartlarına göre sürekli yeni tedbirlerin alınması ve bu amaca elverişli kurumların oluşturulması gerekir. Çünkü, “demokratik kurumların araçsallaştırılması” başta olmak üzere, günümüzün kendine özgü sorunları insan hakları alanında baş edilmesi gereken yeni konu başlıklarını oluşturmaya devam etmektedirler. Özetle bu süreç, durağan değil, dinamik bir süreçtir ve insanlık var oldukça bu süreçlerin işletilmesi ve geliştirilmesi gerekir.

Demokratik hukuk devletlerinin İnsanın insanca yaşayabilmesi için sağlaması gereken asgari yapısal şartları anayasal metinlerde yer alır. Ancak, yegane amaç olarak insanların mutluluğu ve geleceğinin güvence altına alınması için kurulmuş olan devlet örgütlenmesinin¹⁴⁴ işleyen çarkları arasında, sıradan

¹⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının başlangıç maddesinde bu amaç “Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” şeklinde ifade edilir. Ayrıca, Anayasanın “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. Maddesinde de; “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun

insanların haksızlığa uğramaması, sesini ilgili devlet mercilerine duyurabilmesi ve gerekli tedbirlerin gecikmeksizin alınabilmesi için, insan haklarının korunmasını amaçlayan bir takım düzenlemelerin yapılmasına ve özerk mekanizmaların geliştirilmesine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsanların, kendilerinin ve gelecek nesillerinin mutluluğunu güvenceye almak için kurdukları devlet mekanizmasının bu amaca uygun olarak işleyebilmesi, kamusal yetkilerin önceden belirlenmiş hukuk kurallarına uygun şekilde kullanıldığı ve kişilerin yakınması halinde bu yetki kullanımının bağımsız kuruluşlar ve nihayetinde bağımsız mahkemelerce denetlenebildiği bir hukuk düzeninin tesis edilmesi şarttır. Özerk kuruluşların ve nihayetinde bağımsız mahkemelerin söz konusu kamusal yetkilerin

refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır” şeklinde devletin var oluş gayesi açıkça belirtilmektedir.

Benzer şekilde, Amerikan Anayasasının başlangıç kısmında da şu cümle yer almaktadır: “Biz, Birleşik Devletler Halkı, daha mükemmel bir Birlik yaratmak, adaleti sağlamak, ülke içinde huzuru güvence altına almak, ortak savunmayı gerçekleştirmek, **genel refahı artırmak ve özgürlüğün nimetlerini kendimize ve gelecek kuşaklara sağlamak için** bu Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’nı takdir ve tesis ediyoruz”.(Birleşik Devletler Anayasa Metinleri için bk. Akbay, Muvaffak (Çev.); “Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri”, AÜHFD, 1950, C.7, S.1, s.18-39). Örneklerin çoğaltılması mümkündür.

kullanımını gereği gibi denetleyebilmesi için de, bunları harekete geçirecek yurttaşlara, kamunun elinde bulunan ve kendileriyle ilgili bulunan her türlü bilgi ve belgeye erişim imkanının tanınması, bunun Anayasal ve yasal garantilerinin sağlanması gerekir. Aksi takdirde, kişiler hak arama özgürlüklerini ya da savunma haklarını gereği gibi kullanamayacak, bunun sonucu olarak da işleyecek yargı dışı veya yargısal denetim faaliyeti, çoğu kez bir görünüşten ibaret kalacaktır.

Kişilere yeterli hak arama özgürlüğü şartları sağlanmadan, sağlıklı bir hukuk devleti inşası mümkün değildir. Çünkü bir hukuk devletinin amacı, zaten yurttaşların haklarının (güvenliğinin, mutluluk ve refahının) korunması için gerekli ortam ve şartları sağlamaktan ibarettir.

O halde, bir hukuk devletinde hukuk düzeninin öncelikle sağlaması gereken hukuksal şartlar:

1) Devlet faaliyetlerinin önceden düzenlenmiş hukuk kuralları çerçevesinde yürütülmesi, böylece kamusal makamların karar alma süreçlerinin sürpriz içermeyen kurallara göre icra edilmesi (yargısal ve idari usul kuralları),

2) Yakınmalara konu olan kamusal faaliyetlerin özerk kuruluşlar ve nihayetinde bağımsız mahkemelerin denetimine tabi olması,

3) Kişilere hak arama özgürlüğünün tanınması; başta kamunun elinde bulunan ve kişinin özellikle kendisiyle ilgili bilgi ve belgelere erişim hakkı olmak

üzere, hak arama özgürlüğünü etkili şekilde kullanabilecekleri hukuksal alt yapının oluşturulması gerekir.

Biz bu çalışmamızda; insan haklarının korunması ve hak arama hürriyetinin etkin şekilde kullanılabilmesi için temel öneme sahip **bilgi edinme hakkının** dünyadaki kısa gelişimini izah ettikten sonra, insan hakları alanında faaliyet gösteren Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu, ülkemizde insan hakları alanında faaliyet gösteren diğer kurumlarla karşılaştıracğız. Ama bundan da önce, ulusal insan hakları kurumlarının sağlaması gereken asgari şartlara ilişkin Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşan müktesebatını da gözden geçireceğiz.

I. “HİKMET-İ HÜKÜMET”TEN “GÜN İŞİĞİNDA YÖNETİM”E

Hükümet, Hikmet sözünden gelir. Kralların, imparatorların, kısaca “hükümet edenlerin (Monark) yaptığı her iş haklıdır ve sorgulanamaz; hikmetinden sual olmaz” şeklinde bir anlayış, erken devlet örgütlenmesinin ortaya çıkışından itibaren binyıllar boyu yerkürede genel kabul görmüştür. Kralların yaptığı işlerin çok sınırlı da olsa sorgulanabildiğı, yani hukuk devletine giden yolda devlet iktidarının sınırlanma sürecinin başlangıcı olmak bakımından kilometre taşı teşkil eden en bilinen gelişmelerden biri, şüphesiz İngiliz Kralı ile soylular (İngiliz Baronları) arasında 1215 tarihinde Magna Carta Libertetum’un

imzalanmasıdır. Bu belge daha sonra iptal edilmiş ve bu nedenle büyük karışıklıklar doğmuş olsa da, belgede yer alan birkaç çok önemli temel hukuk kuralı, günümüzde artık evrensel hukuk ilkeleri haline gelmiştir; Masumiyet karinesi (yargılama yapılmaksızın suçlanamama), vergilerin yasallığı (Meclis kararına dayanması), adil yargılanma hakkı, mülkiyet hakkının korunması konularına bu sözleşmede yer verildiği görülmektedir¹⁴⁵. İlerleyen asırlarda, az da olsa krallara kabul ettirilen başkaca İnsan Hakları Bildirgeleri söz konusu olsa da, asıl 17. Yüzyılda artık kralların muhatap alınmadığı, halkın doğrudan kendi temsilcileri aracılığı ile ortaya koyduğu devrim bildirgeleri ile karşılaşılmakta; sonunda adeta eş zamanlı olarak Okyanus'un karşı yakasında Amerikan, Avrupa Yakasında ise Fransız bildirgeleri ile yaşanan bu gelişmeler, etkileri evrensel boyutlara ulaşacak bir sürece evrilmektedir.

Bilindiği üzere, devam eden yıllarda, bir yandan ulusal ölçeklerde günlük siyasi yasalara göre kolay değişmeyen üstün yasaların (Anayasalar) kabulü ile Anayasal demokrasiler çağının başlaması; küresel bazda ise, yaşanan büyük felaketler sonrası önce Milletler Cemiyetinin, bu örgütün yeni bir felaketi (İkinci Dünya Savaşı) önleyememesi üzerine de Birleşmiş Milletler

¹⁴⁵ Sözleşme metni için bk. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf>
Ayrıca bk. İlal, Ersan; “Magna Carta”, İÜHFD(1968), C. 34, S. 1-4, s. 210-242.

Örgütünün kurulması(24 Ekim 1945) gerçekleşmiştir. Yaşanan acı tecrübelerden, Dünya üzerinde barışın tesis edilmesinin yolunun, tüm dünyada insan haklarına dayalı yönetim sistemlerinin kurulmasından geçtiğinin anlaşılması üzerine, bir yandan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi(10 Aralık 1948) kabul edilmiş, diğer taraftan da Birleşmiş Milletler Ana Statüsünde Bölgesel Antlaşmaları özendirici hükümler sevk edilmiştir¹⁴⁶. Bu bağlamda, Dünyada, bölgesel güvenlik amacı öne çıkan bölgesel örgütlenmelerin yanı sıra, insan haklarının korunmasını amaç edinen bölgesel örgütlenmeler de ortaya çıkmıştır. Örneğin Avrupa Konseyi(1949), savunma amaçlı olmayıp tamamen ortak kültürel mirasın ve insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amaçlarına yönelik bir bölgesel örgütlenmedir. Ortak

¹⁴⁶ BÖLÜM: VIII- Bölge Anlaşmaları Madde 52 1. İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasına müteallik olup, mevzii mahiyette bir harekete müsait bulunan işlerin çözülmesi amacını güden bölge anlaşma veya teşkillerinin mevcudiyetine mâni değildir; yeter ki işbu anlaşma veya teşkillerin ve bunların faaliyetinin Birleşmiş Milletler amaç ve prensipleri ile telifi kabil olsun. 2. Bu Anlaşmaları akdeden veya bu teşkilleri vücuda getiren Birleşmiş Milletler Üyeleri, mevzii mahiyette uyuşmazlıkları, Güvenlik Meclisine arz etmeden önce, işbu Anlaşma veya teşkiller vasıtasıyla, barış yoluyla çözmek hususunda bütün gayretlerini sarfetmelidir. 3. Güvenlik Meclisi, mevzu mahiyette uyuşmazlıkların, bu bölge anlaşmaları veya teşkilleri vasıtasıyla, barış yolu ile çözümlenmesinin gelişmesini, ister ilgili Devletlerin teşebbüsü, ister Meclisin havalesi üzerine, **teşvik eder.** (<https://hukukbook.com/birlesmis-milletler-antlasmasi/>)

Avrupa kültür mirasının korunması ve geliştirilmesini amaçlayan Konsey Bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imzalanmış, sözleşmenin uygulanmasını sağlamak üzere de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuştur.

İnsan Haklarının Uluslararası düzeyde korunması için, zaman içerisinde Birleşmiş Milletler dışında Bölgesel Kuruluşlar bünyesinde başka sözleşmeler de imzalanmıştır. Örneğin; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin yanı sıra, Afrika Birliği örgütü bünyesinde imzalanan “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi(27 Haziran 1981), Amerikan Devletleri Örgütü bünyesinde imzalanan Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi(1969) gibi. Yalnız, etkili bir kontrol mekanizması kurulamadığı için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dışındakilerin pek başarılı olamadığı görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde de, süreç içerisinde Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi yanında, insan hakları bağlamında bazı özel konulara ilişkin başkaca birçok sözleşme daha kabul edilmiş olup, her bir sözleşme de ek protokollerle sürekli geliştirilmektedir¹⁴⁷.

¹⁴⁷ [Sözleşmelerden bazı örnekler: Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme\(1966\), Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İkinci İhtiyari Protokol\(1989\), Kadınlara Karşı Her Türü Ayırimcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi\(1979\), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme\(1989\), Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme\(2006\). Sözleşmeler ve](#)

Görüldüğü üzere, bir yandan ülkelerin yönetim standartlarının insan haklarını korumaya yönelik Anayasal Demokrasiler şeklinde geliştirilmesi, diğer taraftan hem Birleşmiş Milletler örgütü bünyesinde hem de bölgesel örgütlenmeler bünyesinde pek çok uluslararası antlaşmalar yoluyla insan haklarının uluslararası korunması alanında gelişmeler sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bunlar, elbette insan haklarının korunması bakımından çok kıymetli ve önemli gelişmelerdir. Ama asıl önem taşıyan, ulusal hukuk sistemlerinin insan haklarının korunması bakımından yeterli kriterleri sağlaması ve bu doğrultuda gelişime açık olmasıdır. Çünkü, insanların yaşamlarında muhatap oldukları esasen ulusal hukuklardan başkası değildir. İnsan hakları da en etkili şekilde ancak ulusal düzeyde korunabilir. Nitekim, insan haklarının uluslararası düzeyde korunmasına ilişkin kuruluşlarının yetkileri de hem hukuken hem de işin doğası gereği ikincil niteliktedir.

Bir ulusal hukukta, temel hakların Anayasa ve yasalarca güvence altına alınması, o hakların korunmasını sağlayacak sistemsel güvencelerin(yargının bağımsızlığı, güçler ayrımı vs.) sağlanması gerekir. Böylece, hukukla bağlı bir devlet mekanizmasının oluşturulması mümkün olabilir.

metinleri için bk. <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>

Ancak, asıl kamu gücünü kullanma tekeline sahip bulunan idarenin, yasaya uygun işlemesi önem taşır. Bunu sağlayabilmek için de, idarenin işleyişinin, hangi durumlarda nasıl davranacağını önceden yasalarla belirlenmesi icap eder. Buna idari usul yasası denilmektedir. Nasıl ki yargı organlarının faaliyetini önceden düzenleyen yargılama usul yasaları(HMK, CMK, İYUK), yasama organının çalışmasının kurallarını düzenleyen Meclis İç Tüzüğü varsa, idarenin de bir idari usul yasası olmalıdır. Gerçi, bazı özel durumları(Kamulaştırma, İhale, vergi gibi) düzenleyen özel usul yasaları varsa da, ülkemizde hala bir “genel idari usul yasası” bulunmamaktadır. Bir hukuk devletinde, idarenin ne zaman nasıl davranabileceğinin yasalarla düzenlenmemiş olması hukuk güvenliği ve dolayısıyla insan hakları açısından büyük sorundur ve en azından hukuk devleti ilkesinin temel unsurlarından birini oluşturan “belirlilik” ilkesinin gerçekleştirilmesinde çoğu durumda bir zaaf teşkil edecektir.

Bütün bunlar yapıldığında dahi, bazı temel haklar tüm hakların korunmasında kilit rol oynarlar. Bunların başında hiç şüphesiz hak arama özgürlüğü, bu hakkın etkili şekilde kullanılabilmesi için de resmi bilgi ve belgelere erişim hakkının sağlanması gerekir. Aksi takdirde tanınan hak ve özgürlükler çoğu kez fazla bir anlam taşımayacak ve etkili şekilde kullanılamayacaktır.

Öte yandan, bilgi edinme hakkının tanınması ve

işlerliği, yarattığı açıklık kültürü sayesinde en az bireysel insan haklarının korunmasında sağladığı katkı kadar, yolsuzlukların önlenmesine de katkı sağlayacaktır. Yani, bilgi edinme hakkının etkin ve işler şekilde tanınmasının kamu yararı yönü de çok belirgindir. Nitekim dünyada açıklık kültürünün egemen olduğu İsveç, Yeni Zelanda gibi ülkelerin yolsuzluk algısı sıralamasında dünyada en geri(iyi) konumda olduğu görülmektedir¹⁴⁸. Bütün bu nedenlerle, bilgi edinme hakkı, hem bir hukuk düzeninin sağlıklı şekilde işleyebilmesi, hem de kişilerin temel haklarını kullanabilmelerinde kilit role sahiptir. Bu bakımdan bilgi edinme hakkı, hak arama özgürlüğünün etkili kullanımını sağlayabilen konumu nedeniyle, bütün temel hakların öncüsü ve tamamlayıcısıdır. Bilgi edinme hakkı olmaksızın, hak arama özgürlüğü ve savunma hakkı başta olmak üzere, birçok temel hak ve özgürlükten gereği gibi yararlanmak imkansızlaşacaktır.

¹⁴⁸ “Bilgi edinme özgürlüğünün yararlarının bir anda anlaşılması mümkün değildir. Bu yararlar açıklık kültürünün benimsenmesine bağlı olarak zaman içinde anlaşılacaktır. Yeni Zelanda, İsveç gibi açıklık kültürüne sahip olan ülkelerde, yolsuzluk düzeyinin son derece düşük olması bir rastlantı olmasa gerekir. Bilgi edinme hakkı iyi kullanıldığı takdirde, demokrasilerin ve yönetilenlerin yöneticilere güvenlerinin gelişmesinde de önemli rol oynayacaktır”. Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Uluslararası Konferansı Konferans Tutanakları, Tesev Yayınları, Mart 2006 içinde, Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in Konuşması, s. 14-21.

II. BİLGİ EDİNME HAKKININ YERKÜRE-DEKİ YASAL SERÜVENİNE KISA BİR BAKIŞ

Dünya üzerinde bilgi edinme hakkını yasal olarak düzenleyen çok sayıda ülke bulunmaktadır. Örneğin: Slovenya, Portekiz, Bulgaristan, Japonya, Moldova, Avusturya, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İspanya, İtalya, Birleşik Krallık, Macaristan ve Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda bunlar arasında sayılabilir.

Vatandaşların idari dokümanlara ulaşma serbestliği ilkesi, İsveç'te 1766 Basın Özgürlüğü Yasası ile kabul edilmiş, 1972 tarihli “İdari İşlemlerin Gerekeçlendirilmesi Kanunu” ve 1973 tarihli “Bireysel Bilgilere Ulaşma Kanunu” ile de idari usul boyutlarıyla birlikte düzenlenmiştir. Ayrıca idareyi her açıdan denetleyen ve ombudsman (kamu denetçisi, kamu gözeticisi) olarak bilinen kurumun da 1713 yılında bu ülkede oluşturulduğu bilinmektedir¹⁴⁹.

Amerika Birleşik Devletlerinde 1946 tarihli “İdari Usul Kanunu” (Administrative Procedure Act), 1966 tarihli “Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu” (Freedom of

¹⁴⁹ Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in konuşması, s.15(Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Uluslararası Konferansı Konferans Tutanakları, Tesev Yayınları, 2006). Bu konuşma metninde İsveç'te Ombudsmanlığın ilk kuruluş tarihi 1809 olarak belirtilmişse de, doğrusu 1713'tür. Çünkü Ombudsmanlık, 1709 da Poltova yakınlarında Çar 1.Petro komutasındaki Rus ordusuna yenilen Demirbaş Şar'ın 5,5 yıl sürecek Türkiye'ye sığınmasının ardından, Türkiye'den gönderdiği emirnamelerle(1713'te) kurulmuştur. Burada bir maddi hata mevcuttur.

Information Act)¹⁵⁰ ve 1976 tarihli “Günüşığında Yönetim Kanunu”¹⁵¹ (The Government in Sunshine Act), İdare Usul kurallarını düzenleyen üç ayrı kanundur¹⁵². Böylece, Amerika Birleşik Devletlerinde Genel İdari Usul, 30 yıllık bir süreçte tamamlanabilmiştir. Ancak devam eden yıllarda özellikle birçok Avrupa ülkesinde İdari Usul Konuları artık tek bir İdari Usul Kanunu içerisinde düzenlenmektedir¹⁵³.

¹⁵⁰ Kısa bilgi için bk. What is the Freedom of Information Act? <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-freedom-of-information/what-is-the-foi-act/>

¹⁵¹ Prof. Dr. İlhan Özay Hocamız, İdare Hukuku ders kitabına bu ismi(Gün Işığında Yönetim) vermek suretiyle, idari usulün önemini vurgulamıştı. Hukuk Devleti kavramını da ABD’de 1946-1976 zaman sürecinde yürürlüğe konulan ve “Gün Işığında Yönetim” yasaları denilen bahse konu üç yasayı esas alarak izah etmişti. Özay, İl Han; Günüşığında Yönetim, Ekim 2014, Filiz Kitabevi, s.69 vd.(“Keşfin Beşyüzüncü Yılında İki Asırlık Anayasa ve “Gün Işığında Yönetim”” başlıklı bölüm, s.69-106)

¹⁵² 1974 tarihli “Özel Yaşamın Gizliliği Kanunu” (Privacy Act) da, idari usulün bir diğer yönünü düzenlemektedir.

¹⁵³ Bilgi edinme hakkı İtalya’da 1990 tarihli “İdari Usuller ve Belgelere Ulaşma Hakkı Kanunu” ile, İspanya’da 1889 ve 1958 tarihli “İdari Usul Kanunları” ve 1992 tarihli “Kamu İdarelerinin Genel İdari Rejimi ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun” ile, Belçika’da 1991 tarihli “İdari Tasarrufların Gerekçeleri Hakkında Kanun” ve 1994 tarihli “İdarede Şeffaflık Sağlama Hakkında Kanun” ile uygulamaya konurken, Fransa’da 1978-1979 yıllarında bu konuda üç büyük kanun kabul edilmiştir. Bunlar 6 Ocak 1978 tarihli “Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Kanunu”, 17 Temmuz 1978 tarihli “İdari Dokümanlara Giriş Kanunu” ve 11 Temmuz 1979 tarihli “Kararların Gerekçelendirilmesi Kanunu” dur. Ayrıca, 3 Ocak 1979 tarihli “Arşivler”, 4 Ocak 1980 tarihli “İyi Hal Belgelerinin Otomize Edilmesi”, 27 Şubat 1977 ve 8

Kamu yönetiminde yozlaşmanın panzehiri olan Şeffaflığın Tarihi Gelişimi olarak bakıldığında, yukarıda işaret edildiği üzere şeffaflığı bir yönetim politikası haline getiren ilk ülkenin 1766 yılında yürürlüğe giren “Basın Özgürlüğü Kanunu” ile İsveç olduğu kabul edilmektedir. Ancak batı hukuk sistemlerinde yönetimde şeffaflık İkinci Dünya Savaşı’na kadar totaliter yönetimlerin varlığı nedeniyle yeterince yaygınlaşamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gizlilik ve dışa kapalılığı benimseyen totaliter rejimlerin çökmesi ve yönetimde açıklık anlayışının önünün açılmasıyla birlikte, batı ülkelerinde şeffaflık ilkesi daha yoğun uygulama alanı bulmuştur.

Haziran 1987 tarihli “Vergi Mükelleflerinin Bilgilendirilmesi” hakkındaki kanunlar ile 28 Kasım 1983 tarihli Kararname gibi düzenlemeler de bireysel kararların konusu olan yönetilenlere gerçek bir şekilde bilgilene imkanı sağlamaktadır. Demir, Burcu; Türkiye’de Bilgi Edinme Kanunu Uygulamaları ve AB ile Karşılaştırılması, Beykent Üniversitesi SBE(Yüksek Lisans Tezi), 2016, s.9.

Avrupa Birliği vatandaşlarının temel haklarını ve Avrupa Birliğinin vatandaşlarına karşı sorumluluklarını düzenleyen Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı’nın “Kişisel Bilgilerin Korunması” başlıklı 8. maddesine göre: herkes, kendi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir. Şartın “İyi İdare Hakkı” başlıklı 41. maddesine göre: İyi idare hakkı, herkesin kendi dosyasına erişme ve meşru gizlilik çıkarlarına ve mesleki ve ticari gizliliğe saygı gösterilmesini de içerir. “Belgelere Erişme Hakkı” başlıklı 42. maddesine göre: Birliğin bütün vatandaşları veya bir üye devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir.

Şeffaflığın yaygınlaşmasında İsveç'i sırasıyla Finlandiya (1951), ABD (1966), Norveç ve Danimarka (1970), Fransa (1978), Avusturya (1987) ve Kanada (1983) İngiltere, Güney Afrika, Bosna Hersek ve Bulgaristan (2000) izlemiştir¹⁵⁴.

ABD'de 1976 yılında kabul edilen Gün Işığı Yasası (Sunshine Act) ile ortaya çıkan yapıya Gün Işığında Yönetim (The Government in Sunshine) adı verilmektedir. Bu yasa ve öncesinde kabul edilen diğer iki usul yasasıyla ABD'de yönetimde açıklığın bir sistem olarak benimsendiği görülmektedir. ABD Yüksek Mahkemesi şeffaflığı, ABD Anayasasının, hukukla bağlı idare ilkesinin en önemli kurumu olarak kabul etmektedir. Nitekim ABD Yüksek Mahkemesi, şeffaflığın sosyal ve endüstriyel hastalıklara karşı bir çare olduğu konusunda görüş birliğine varmış ve kararlarında bu hususu yansıtmıştır. İşte tam da bu nedenle, sağlam bir hesap verme yükümlülüğü şeffaflık ve açıklığı sağlamanın vazgeçilmez bir aracı, şeffaflık ve açıklık da hesap verme yükümlülüğünü layıkıyla yerine getirebilmenin olmazsa olmaz bir önkoşuludur¹⁵⁵. Bilgi

¹⁵⁴ Fazla bilgi için bk. Azer, Can; Bilgi Edinme Hakkı, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE,2010, S. 59 vd. Bu kaynakta, Kolombiya'nın bilgi edinme hakkını Finlandiya'dan önce düzenlediği, dünyada bu hakkı yasayla düzenleyen ikinci ülkenin(birincisi zaten İsveç olup, o konuda tartışma bulunmamaktadır) Finlandiya değil, bir Güney Amerika ülkesi olan Kolombiya olduğu öne sürülmektedir(bk.s.61 ve buradaki 171 nolu dn.)

¹⁵⁵ Azer, Can, age tez, s.45-46

edinme hakkı, ifade özgürlüğü çerçevesinde hem hak hem de anayasal bir düzenleme olarak iki yüz yıldan daha fazla bir geçmişe sahip gibi görünse de dünyada, bilgi edinme hakkına ilişkin uygulamalar ve bilgi edinme hakkının işlevsel bir demokrasinin temel dayanağı olarak tanınması, 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ve özellikle de son çeyreğinde, demokratik değerlerin gelişimi, bilişim teknolojisindeki olağanüstü ilerlemeler, ulus ötesi sermayenin talepleri gibi etkenler kamu yönetimlerini sahip oldukları bilgileri paylaşmaya yöneltmiş ve bu paylaşım “bilgi edinme hakkı” adıyla temel bir hak olarak kabul görmüştür¹⁵⁶.

Bilgi Edinme Hakkı, Uluslararası Sözleşmelerde de yer bulmaktadır. Önceleri, bilgi edinme hakkının, ayrı bir hak ve özgürlük olarak değil ifade hürriyetinin bir unsuru olarak ve ona bağlı şekilde düzenlendiği görülmektedir. Örneğin; Birleşmiş Milletler Bünyesinde kabul Edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) (19. madde)¹⁵⁷ ve Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı (2000) (m.11)¹⁵⁸ metinlerinde

¹⁵⁶ Polater, Yusuf Ziya; “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Devlet Sırrı”, TBB Dergisi 2016, Yıl 29, S.122, s.107-108.

¹⁵⁷ “Madde 19. Madde - İfade özgürlüğü - Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, karışmasız görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve **hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma** ve yayma özgürlüğünü içerir.”

¹⁵⁸ “Madde 11- İfade ve Bilgi Özgürlüğü”: “Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu yetkililerinin müdahalesi olmaksızın ve sınırları dikkate almaksızın görüş sahibi olma, **bilgi ve düşünce edinme** ve yayma özgürlüğünü de içerir. Medya

de bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Özellikle AB Temel İnsan Hakları şartında *belgelere erişim hakkı* ayrıca ve açıkça düzenlenmektedir.

Ancak, Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde, İfade Özgürlüğü(m.10) bir temel hak olarak düzenlenmekle birlikte, bilgi edinme hakkına bu düzenleme içerisinde ya da başka bir maddede açıkça yer verilmediği görülmektedir. Gerçi, bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğünün zaten bir unsuru olduğu, bu nedenle sözleşme kapsamında ifade özgürlüğüne bağlı olarak korunması gerekeceği öne sürülebilirse de, açıkça düzenlenmemiş olması nedeniyle İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında bu konu biraz sorunlu bir alan olarak gözükmektedir¹⁵⁹. Konsey, İnsan Hakları Sözleşmesindeki bu boşluğu, çeşitli ilave kararlar alarak doldurmaya çalışmaktadır.

Avrupa Konseyi, zaman içerisinde bilgi edinme hakkına yönelik çeşitli kararlar almıştır. Burada bu kararların hepsine değil, bize göre bilgi edinme hakkının uluslararası alanda ivme kazanmasına katkı koyan, bir anlamda mihenk taşı niteliği taşıyan kararlarına kısaca işaret edilecektir.

özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilecektir.” Yine bu şartın “İyi yönetim hakkı” başlıklı 41. ve “Belgelere erişim hakkı” başlıklı 42. maddelerinde de, bilgi edinme hakkının “belgelere erişim hakkı” boyutu açıkça düzenlenmektedir.

¹⁵⁹ AİHM’nin bilgi edinme hakkı konusundaki içtihatlarına ilişkin fazla bilgi için bk. Soykan, Cavidan; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, AÜHFD(2007), C.56, S.2, s. 63-74

Avrupa Konseyi'nin bilgi edinme hakkını da içeren ilk kararı; 28 Eylül 1977'de Bakanlar Komitesi'nin almış olduğu 77/31 sayılı "İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması" hakkındaki tavsiye kararıdır. Söz konusu karar, sadece bilgi edinme hakkına yönelik olarak kabul edilmemiş, bilgi edinme hakkını da içeren idari usul ilkelerinin sayıldığı bir karar olarak düzenlenmiştir¹⁶⁰. Bu karardaki ilkelerden biri, ilgili bireyin isteği üzerine, idari işlem tamamlanmadan önce, işlemin yapılmasına dayanak teşkil eden bütün bilgi ve belgelerin ilgili bireye verilmesini içermektedir. Bu karardan sonra, İdari Usul konusu Avrupa ülkelerinin gündemini daha çok işgal etmiştir¹⁶¹. Özellikle Fransa'da 1979 yılında yürürlüğe konulan "İdari İşlemlerin Gerekçeleri ve İdare ile Halk Arasındaki İlişkilerin Düzeltilmesine İlişkin Kanun" bu kararın ilk somut etkisi olarak görülebilir ve Fransız hukuk

¹⁶⁰ Fazla bilgi için bk. Buğdaycı, Melike Özge Çebi; "İdari Usul ve Dinlenilme Hakkı", YBHFD, 2016/1, s.25-46. Ayrıca bk. Oğurlu, Yücel; "İdari Usul Kanunu Neden Acil ve Zorunludur?", AÜEHFD, C.IX, S.1-2, s.73-88(s.75-76.).

¹⁶¹ Konseyin (77)31 sayılı "İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması" konulu tavsiye kararının gerekçeleri ve içeriği hakkında fazla bilgi için bk. Akıllıoğlu, Tekin; Yönetim Önünde Savunma Hakları, TODAİE Yayınları, No:206, Ankara 1983'e EK: "Asgari Koruma Düzeyi: "İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması", başlıklı kısım, s.191-199. Bu çok kıymetli ve öncü çalışmada; "Kararın hazırlık çalışmaları, Kararın temelindeki genel düşünceler: Dinlenilme hakkı, Bilgi Kaynaklarına Girişin Sağlanması, Hukuki Yardım ve Temsil, Yönetmelik işlemlerin gerekçeli olması, İşleme karşı başvurma yollarının belirtilmesi" başlıkları altında çeviriler ve yazarın yorumları bulunmaktadır.

sisteminin idare hukukumuzda kaynaklık etmesi bakımından da önem taşımaktadır.

Avrupa Konseyi'nin bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak almış olduğu daha doğrudan bir diğer kararı ise, Bakanlar Komitesinin üye ülkelerin resmi belgelere erişimi ile ilgili 21.02.2002 tarihinde almış olduğu, 2002/2 sayılı karardır. Bu karar ile, Avrupa Konseyi, resmi belgelere erişim hakkının ve bu konuda üye ülkelerin yapacakları yasal çalışmaların taşınması gereken asgari standartları (özellikleri) belirlemektedir.

Buna göre, resmi belgelere erişim hakkı, açıklık ve eşitlik kurallarına uygun olmalıdır. Ayrıca resmi belgelere ulaşım, bireyin içinde yaşadığı toplumun durumu ve kendilerini yönetenler hakkında, bilgilendirilmiş katılımı teşvik eden, eleştirel düşünceye sahip olmasına izin vermelidir. Yine resmi belgelere ulaşım, kamu yetkililerine karşı halkın güveninin güçlenmesine yardım eder nitelikte olmalıdır. Genel nitelik taşıyan bu prensiplerin yanı sıra söz konusu kararda ayrıca, üye ülkelerce benimsenmesi tavsiye edilen bazı ilkeler yer almıştır. Genel olarak, bilgi edinme hakkı açısından olumlu ifadeler içeren söz konusu ilkeler, başta ülkemiz olmak üzere ileride de değinilecek olan birçok ülkenin mevzuatına büyük bir oranda yansımış ya da çok önemli bir şekilde ilham kaynağı olmuştur¹⁶².

¹⁶² Azer, Can; agt, s.91-92.

Son olarak, Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan Resmî Belgelere Erişime İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2009) imzaya açılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak, bu bir tavsiye kararı değil, tıpkı İnsan Hakları Sözleşmesi gibi bir insan hakları sözleşmesi metnidir¹⁶³. Toplam 22 (yirmiiki) maddeden oluşan sözleşmenin başlangıç kısmında, Bilgi Edinme'nin Birleşmiş Milletler¹⁶⁴ ve Avrupa Konseyi bünyesinde geçirdiği hukuksal evrelere atıflar yapılmak suretiyle bir özet verilmektedir¹⁶⁵.

¹⁶³ Sözleşme metni çevirisi için bk. Aykaç, Alper Can; “Resmî Belgelere Erişime İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, TBB Dergisi, 2009, S.83, s.402- 412.

¹⁶⁴ Başlangıç kısmının ikinci paragrafında; “Özellikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 19. maddesini, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme’nin 6., 8. ve 10. maddelerini, Bilgiye Erişime, Karar-alma Sürecine Kamusal Katılıma ve Çevresel Sorunlarda Yargıya Erişime İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ni (Aarthys, 25 Haziran 1998) ve 28 Ocak 1981 tarihli Kişisel Verilerin Kendiliğinden İşlenmesi bakımından Bireylerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’yi dikkate alarak” denilmek suretiyle Bilgi Edinme’nin Birleşmiş Milletler hukuksal metinlerindeki yolculuğu özetlenmektedir.

¹⁶⁵ Bilgi Edinmeye ilişkin önceki dönemlerde gerçekleşmiş Avrupa Konseyi Belgeleri de şu şekilde belirtilmektedir: “29 Nisan 1982 tarihinde kabul edilen, bilgi edinme ve ifade özgürlüğüne ilişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Bildirgesi’nin yanı sıra, kamu kurumları tarafından tutulan bilgiye erişim hakkında R (81)19 No.lu; kamu organları tarafından tutulan kişisel bilgilerin üçüncü kişilere verilmesi hakkında R (91)10 No.lu; istatistiksel amaçla derlenen ve işlenen kişisel verilerin korunması ile ilgili R (97)18 No.lu; arşivlere erişime ilişkin Avrupa politikası hakkında R (2000)13 no.lu ve resmî belgelere erişim hakkında Rec (2002)2 No.lu Bakanlar Komitesi’nin üye devletlere tavsiyeleri...”.

Yine sözleşmenin giriş kısmında, şu gerekçelere yer verilmektedir:

“Avrupa Konseyi’nin üye devletleri ve diğer sözleşmecî devletler;

Demokratik, çoğulcu toplumlarda kamu kurumlarının şeffaflığının önemini düşünerek;

Resmî belgelere erişim hakkının uygulamasının;

i. halka yönelik bilginin kaynağını sağladığını,

ii. toplumsal devlet hakkında ve kamu kurumları hakkında halkın fikir edinmesini sağladığını

iii. kamu kurumlarının bütünlük, verimlilik, etkililik ve sorumluluk düzeylerini yükselterek, **kamu kurumlarının meşruiyetini arttırdığını** düşünerek;

Böylece, tüm resmi belgelerin, ilke olarak, kamuya açık olduğunu ve yalnızca diğer hakların ve meşru çıkarların korunması nedeniyle gizli tutulabileceğini düşünerek, aşağıdaki hususlarda anlaşılmıştır”.

Bu gerekçede yer alan “kamu kurumlarının meşruiyetinin artırılması” konusu ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü resmi belgeye erişim, sadece savunma hakları ve hak arama hürriyetlerini kullanabilecekleri dokümanları sağlamak suretiyle kişilere yarar sağlamaz, en az onlar kadar, şeffaflığın aydınlığında faaliyet gösteren idarelerin yozlaşmasını önlemek suretiyle doğrudan doğruya kamuya da yarar sağlamış olur. Bilgi edinme ve resmi belgelere erişim hakkının hem bizzatıhi idareye hem de kişilere olan çift yönlü yararı, bir hukuk sisteminde bu hakkın tanınmasının en önemli gerekçesini oluşturur.

Hem kişisel hak ve hürriyetlerin kullanılması, hem de bizatihi kamuda yozlaşmanın önlenmesi bakımından bu derece önem taşıyan; kişilerin temel haklarının kullanılmasında adeta bir temel enstrüman (anahtar) rolü oynayan Bilgi Edinme hakkının tanınmasının yanı sıra, uygulanmasının da denetlenmesi ve bu alanda yasaların uygulanmasını sağlayacak ikincil kurallarının düzenlenmesi için de, genel idarenin dışında faaliyet gösterecek özerk bir kuruluşa ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde, 2003 yılında kabul edilen 4982 sayılı kanunla; bu önemli ihtiyacın giderilmesi için Bilgi Edinme hakkı önce yasal bir hak olarak tanınmış, hem de uygulamayı denetlemek üzere Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Şimdi, Bilgi Edinme Hakkının ülkemizdeki serüvenine kısaca bakacağız.

III. TÜRK HUKUKUNDA BİLGİ EDİNME HAKKI

A. Türkiye’de “Bilgi Edinme Hakkı” nın Akademik, Bürokratik ve Hukuksal Alanlarda Gerçekleşen Öyküsü

Bilgi edinme ve resmi belgelere erişim günümüzde ayrı bir hak olarak anılsa da, yasal düzenleme tekniği olarak Genel İdari Usul içerisinde değerlendirilir ve düzenlenir. Nitekim, Avrupa Kıtasında genel idari usule hız veren Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 1977 yılında Genel İdari Usule ilişkin olarak aldığı (77)31 sayılı tavsiye kararında da bilgi edinme ve resmi

belgelere erişim hakları konuları da yer almıştı. Bu nedenle, konu genel idari usul içerisinde değerlendirilmiş ve son birkaç on yıldır yasalaştırmalar hep bu şekilde yapılmıştır.

Ülkemizde, halen genel bir idari usul kanunu mevcut değildir. İdarenin işlemlerinde ve faaliyetlerinde uyacağı usuller, bazı işlemler bakımından bazı kanunlarda düzenlenmiş olsa da, oldukça dağınıktır ve aslında çok büyük oranda da belirlenmemiş durumdadır. Hatta, genel bir idari usul kanunumuzun bulunmaması nedeniyle, bir yönüyle yargılama süreci ile ilgili olan bazı idari usul konuları, İdari yargılama Usulü Kanunda(2577 sayılı kanun) düzenlenmek zorunda kalmıştır: Zımnî ret(m.10), mahkeme kararlarının uygulanması(m.28), üst makamlara başvuru(m.11) gibi konular bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Bazı özellikli konulara ilişkin idari usuller ise, ayrı birer kanunla düzenlenmiş (Kamulaştırma, ihale, vergi usulleri), bazı kurum kanunlarında da o kurumun çalışmasına ilişkin bazı usul kuralları yer almıştır(özellikle düzenleyici denetleyici kurulların yasalarında bu yönde düzenlemeler mevcuttur). Bazı idari usul kuralları ise, yasal düzenlemeye konu olmamakla beraber, Danıştay içtihatları ile geliştirilmiştir: Yetkide ve usulde paralellik ilkeleri gibi. Ancak, on yıllardır ülke gündeminde olmasına rağmen genel bir idari usul kanunu hala yürürlüğe konulamamıştır.

Genel idari usulün içinde değerlendirilen bilgi

edinme hakkına ilişkin genel bir yasal düzenleme, hukuk sistemimizde 2003 yılına kadar yer almamıştır. Gerçi, dilekçe hakkı kanunu eskiden (1963'ten) beri mevcuttu ve bu usulle kamudan (TBMM'den veya idareden) bazı bilgilerin istenmesi de teorik olarak mümkün idi. Nitekim, 1961 Anayasasının 62. Maddesinde¹⁶⁶ ve 1982 Anayasasının da 74. Maddesinde¹⁶⁷ bir temel hak olarak “dilekçe hakkı” yer almış, bu hakkın kullanımı da yasayla düzenlenmişti. Dilekçe hakkının kullanılmasına ilişkin 3071 sayılı kanun da 1984 yılından beri yürürlüktedir. Ancak, toplam 8 maddeden ibaret olan ve daha çok usuli ve dilekçelerin şekli vs. konuları kapsayan kanunun genel bir bilgi edinme ihtiyacını karşılaması mümkün değildi¹⁶⁸. Nitekim, bilgi edinme kanunu yürürlüğe

¹⁶⁶ “**II. Dilekçe Hakkı MADDE 62.-** Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, tek başlarına veya topluca, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir”.

“Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir”.

¹⁶⁷ “**VII. Dilekçe hakkı MADDE 74. —** Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir”.

¹⁶⁸ 3071 sayılı Kanunun 9. Maddesi ile de, 1962 yılında yürürlüğe konulan “140 sayılı Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe ile Başvuruları ve Dilekçelerin İncelenmesi ile Karara Bağlanması ve Düzenlenmesine Dair Kanun” yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu kanunda vatandaşların

girmesine rağmen, dilekçe kanunu yürürlükten kaldırılmamıştır. Çünkü her iki kanunun yaklaşımı ve kapsamı tamamen farklıdır.

Ülkemizde Genel İdari Usul fikri, akademik çevrelerde oldukça erken sayılacak yıllarda ele alınmak suretiyle ülke gündemine dahil edilmiştir. Bu konuda bilinen ilk akademik çalışma, İdare Hukuku alanında değerli idare hukukçusu Ali Ülkü Azrak tarafından daha 1964 yılında “Umumi İdari Usulün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi” başlığıyla yapılmıştır¹⁶⁹. Aynı yazar tarafından üç yıl sonra “Umumi İdari Usul ve Kodifikasyonu Meselesi” başlıklı bir de makale yayımlanmıştır¹⁷⁰. Avrupa Konseyi’nin (77)31 sayılı “İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması” konulu tavsiye kararından sonra, Tekin Akıllıoğlu tarafından 1981 ve 1983 yıllarında çok önemli iki yayın yapılmıştır: Bunlardan ilki, Amme İdaresi Dergisinde 1981 yılında yayımlanan “Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz” başlıklı makale çalışması¹⁷¹, ikincisi ise 1983 yılında yayımlanan “Yönetim Önünde Savunma

sadece TBMM’ye başvurması ve TBMM tarafından yapılacak inceleme usulü düzenlenmekte idi.

¹⁶⁹ Azrak, Ali Ülkü; Umumi İdari Usulün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, 1964.

¹⁷⁰ Azrak, Ali Ülkü. “Umumi İdari Usul ve Kodifikasyonu Meselesi”, İÜHFİM, C.33, S. 1-2, 1967, s. 66-82.

¹⁷¹ Akıllıoğlu, Tekin. “Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz”, Amme İdaresi Dergisi, C.14, S.3, Eylül 1981, s. 37-56,

Hakları” isimli kitap çalışmasıdır. Bundan sonra yapılan bilimsel kongrelerde ve bazı makale çalışmalarında konu ele alınmaya devam edilmiştir.

Bu akademik çalışmaların dışında, 1990 lı yılların sonlarına kadar, bu konu ne yasama meclisinin ne de yürütme organının gündeminde yer almadı. 1997 yılında kurulan 55. Hükümet döneminde, Başbakanlık tarafından Genel İdari Usul Kanunu hazırlanması gündeme alındı ve hazırlık çalışmaları kapsamında Başbakanlık himayesinde “İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu” düzenlendi¹⁷².

¹⁷² 17-18 Ocak 1998, Ankara. (<https://docplayer.biz.tr/1365910-T-c-bagbakanlik-gdari-usul-kanunu-hazirligi-uluslararası-sempozyumu-bildiriler-17-18-ocak-1998-ankara.html>).

Sempozyumun açılış konuşmasını yapan Başbakan Mesut Yılmaz’ın, son aşamasına geldiklerini belirttiği Genel İdari Usul Kanunundan beklentilerini şu şekilde dile getirdiği görülmektedir: “Devleti vatandaşımıza açacak bu değişikliklerden bazdan bize göre şunlardır: İdarenin karar alma mekanizmasının önceden belli bir usule bağlanması, zorunludur. İdarenin bütün işlemlerini yaparken uyması gereken usul kurallarını tek ve genel bir İdari Usul Yasasında toplamalıyız, idarenin karar alma sürecinde keyfiliğe kaçmasını önlemek için genel İdari Usul Yasası çıkarmalıyız.

İkinci olarak **bilgi edinme özgürlüğünü** vatandaşımıza bir hak olarak getirerek idarenin kapalılığını kırmak zorundayız. İlgili tüm vatandaşlara, gizli nitelikte olmayan **resmi belgelerin incelenmesi, bunların suretlerinin alınabilmesi** imkânını eşit bir şekilde bir hak olarak tanımalıyız. Bunu Demokratik Batı ülkelerinde olduğu gibi, **Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası çıkararak** sağlamalıyız”.

Bu Sempozyum hazırlıkları sırasında Cihan Kanlıgöz tarafından konuya çok orijinal yaklaşımlar içeren kıymetli bir makale çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, idarenin ve yürütme

Bu sempozyum sonunda düzenleme komitesi tarafından yapılan açıklamada; “Bir taslak oluşacak ve ondan sonra bu taslağı tekrar sizlere açacağız. Belki göndereceğiz, belki tekrar hepinizi çağıracağız ve bu çalışma sürecinin herkese açık ikinci halkasını da bundan sonraki hepinize açık toplantı oluşturacaktır” (bildiriler kitabı, s.315) şeklinde bir açıklama da yapılmıştır. Buna göre, o yıl içerisinde kanun metninin hazırlanıp yasalaşacağı umudu görülmektedir. Ancak, daha sonra da defalarca komisyonlar kurulup toplantılar düzenlenmiş, hatta taslak yasa metni de hazırlanmış olmasına rağmen, aradan geçen 24(yirmidört) yıl içerisinde Genel İdari Usul Kanunu

organının oldukça mesafeli durduğu bir konuda, inisiyatif almasının ilginçliği dile getirilmekte ve konunun önemi etraflıca izah edilmektedir. Kanlıgöz, Cihan; “Katılımcı Demokrasi ya da “İdari Usul Kanunu Hazırlığı” Uluslararası Sempozyumu Üzerine”, AÜHFD, Y. 1996, C. 45, S. 1-4., s.167,183. “Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesinin de katkıları olmakla beraber **böyle bir toplantının bürokrasinin kalbi olan başbakanlık tarafından organize edilmiş olması ilginç olduğu kadar dikkat çekicidir de. Pek çok yeniliğin tepeden inme olarak kabullenilmeye alışıldığı ülkemizde, şükretmek gerekir ki (!) yönetim sonunda kendiliğinden; demokratikleşme, katılım ve yönetimde açıklık gibi bir takım çağdaş kurum ve ilkelerin kendi bünye ve işleyişi bakımından getireceği erdemleri keşfetmiştir de, kamusal gücü kullanma tekelinden kaynaklanan ayrıcalıklarını sınırlayabilecek, böyle bir girişimi gündeme getirmiştir.** Belki de siyasilerin ve bürokrasinin içine düştüğü açmazlar, onları, sonuçları itibarı ile Türk idare ve bürokrasi anlayışı bakımından bir devrim sayılabilecek böyle bir çalışmaya zorlamaktadır. Her ne sebepten olursa olsun, böyle bir bilimsel toplantının yapılmış olmasının her açıdan yararlı olacağı açıktır”.(s. 167)

yürürlüğe konulamamış, hatta Meclis Gündemine bile gelememiştir.

Ancak, 2000 li yılların başlarında, Avrupa Birliği Uyum Sürecinin oluşturduğu siyasal ortam içerisinde, Genel İdari Usulün bir kısmını oluşturan Bilgi Edinme Hakkı konusu gündeme geldi ve gündeme geldiği 2003 yılında da yasalaştı. Bilgi edinme hakkı, hem 2001 yılında hazırlanan Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesinin 42. Maddesinde¹⁷³ düzenlenmiş, hem de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2002/2 sayılı kararı ile resmi belgelere erişim hakkına ilişkin olarak üye ülkelerin yapacakları yasal çalışmaların taşınması gereken asgari standartları (özellikleri) belirlemiştir. Bu iki yönlü gelişmenin etkisi ile, genel idari usulden ayrılarak bilgi edinme hakkı konusunda hızla yasal düzenleme yapılması yoluna gidilmiştir¹⁷⁴.

Hukukumuzda bir Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bulunması elbette çok önemlidir. Ancak, bu kanunun Genel İdari Usul Kanunu içinde değil de, ondan ayrı müstakil bir kanun olarak düzenlenmesinin, yasa yapma stratejisi açısından pek doğru bir hareket tarzı olmadığı anlaşılmaktadır. İdari Usul’un hukuk devleti ilkesi

¹⁷³ “**Madde 42 Belgelere erişme hakkı**

Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir”.

Ayrıca, şartın 41. Maddesinde de “iyi idare hakkı” yer almaktadır.
¹⁷⁴ 09.10.2003 tarih ve 4982 Sayılı Kanun(24.10.2003 tarih ve 25269 sayılı R.G.)

açısından taşıdığı önemi ömrü boyunca yılmadan anlatan ve bu uğurda yazdığı İdare Hukuku kitabının adını da ABD’de üç aşamada ve on yıllar içerisinde gelişip 1976’da tamamlanan usul yasalarına verilen isimden hareketle “Gün Işığında Yönetim” adını veren merhum Prof. Dr. İlhan Özay Hocamızın bir panelde yaptığı sözlü sunumunda belirttiği üzere; “Eğer bu birbiriyle de zaten çok ilgili olan konular birlikte yasalaştırılmaya çalışılsa idi, Bilgi Edinme hakkının popülerliği ve cazibesi sayesinde, hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi bakımından büyük öneme sahip Genel İdari usul Kanunun da yürürlüğe girmesi mümkün olabilirdi. Bilgi Edinme Hakkının Genel İdari Usul Yasasından ayrı bir yasada düzenlenmesi, artık ülkemizde bir Genel İdari Usul Yasasının yürürlüğe konulmasını ciddi şekilde zora sokmuştur”¹⁷⁵.

Böyle olmakla birlikte, hukukumuzda bir Bilgi Edinme Hakkının bulunması ve sonrasında Dilekçe Hakkıyla ilgili 74. Maddede yapılan(2010 yılı) değişiklik ile Bilgi Edinme Hakkının bir Anayasal hak olarak da kabulü son derece önemlidir. Çünkü, bilgi edinme hakkı başta hak arama özgürlüğü(savunma ve

¹⁷⁵ Türk Hukuk Enstitüsü Derneği tarafından 2004 yılında Ankara’da Kent Otelde düzenlenen panelde konuşan merhum Hocamız, bu duruma vurgu yapmış ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunun ayrıca çıkartılmış olması nedeniyle artık Genel İdari Usul Kanunun çıkartılmayacağına kalıbımı basarım diyerek konuşmasını bitirmişti. Aradan geçen 18 yıla rağmen hala bahse konu kanunun çıkartılmamış olması, merhum Hocamızın öngörüsünde ne kadar haklı olduğunu ortaya koymuştur.

adil yargılanma hakkı), ifade özgürlüğü ve diğer bütün hakların etkin şekilde kullanılmasında anahtar role sahiptir. Bilgi Edinme hakkı olmaksızın, Anayasada ve yasalarda tanınan hak ve özgürlüklerden yeterince istifade edilmesi, bu hak ve özgürlüklerin etkin şekilde kullanılması mümkün olamayacak, çoğu karesinde bunlar kağıt üzerinde yazıldıkları ile kalacaklardır. Öte yandan Bilgi Edinme hakkı, kamu yönetiminde açıklığı sağlamak suretiyle, bürokraside yozlaşmayı da önleyecek, böylece idarenin etkin ve verimli çalışmasına yol açması sayesinde kamu yararına da hizmet etmiş olacaktır. Elverir ki bu kadar önemli olan Bilgi Edinme Hakkının, bizatihi kendisinin etkin şekilde kullanılabilmesi mümkün olabilsin.

Bilindiği üzere, demokrasilerde yönetim teknikleri geliştikçe, İnsan Haklarının ve Ekonominin duyarlı alanlarını düzenlemek ve denetlemek üzere, o alanda uzmanlaşmış özerk kuruluşlar oluşturulmakta ve kanunla görevlendirildikleri alanı düzenleme-denetleme yetkileriyle donatılmaktadırlar. Ülkemizde 1990 lardan itibaren hızla oluşturulan bu kurumlara, önceleri İngilizce isimlerinden esinlenerek öğretilde “Bağımsız İdari Otoriteler” denilmişse de, sonraları yasa koyucu tarafından “Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar” olarak adlandırıldılar. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu(5018 sayılı kanun) ekinde IV- Sayılı Cetvelde yer verilen bu kuruluşların sayısı onbir(11) olarak gözükmemektedir ve Bilgi Edinme Hakkı Kanununun uygulanmasında nihai karar verici idari merci olarak

oluşturulan “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu” bu listede ne de bütçeleri bulunan kurumlara ilişkin başka bir listede yer almamaktadır. Kanunda bu kurulun üyelerinin görevleri bakımından kısmi zamanlı, hatta ancak **ayda dört gün çalışması öngörölen** bir kurul olarak düzenlendiği ve **herhangi bir örgötsel yapıya sahip olmayıp** Adalet Bakanlığı bünyesinde faaliyet göstermek üzere tasarlandığı görölmektedir. Yukarıda izah edildiği üzere, son derece önemli bir görev ifa etmek üzere oluşturulan bu kurulun, görevlerinin gereklerine uygun bir idari yapılanmaya sahip olup olmadığı aşağıda incelenecektir. Ama önce, bürokraside mevcut gizlilik költüründen de kısaca söz etmek, gelişmelerin ve hatta günümüzde ortaya çıkan uygulama sorunlarının sosyal psikoloji boyutunun anlaşılması bakımından ilginç ve yararlı olacaktır.

Bu noktada derin izahlara girişmeyeceğiz. Sadece müfettişlik yıllarımdan kalma çarpıcı nitelikte birkaç anı ve gözlemimi aktarmakla yetinilecektir.

Bu gün geriye dönöþ baktığımda, Vakıflar Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulunda toplam oniki yılı bulan sürede denetim elemanı olarak görev yapmış olmamın, idare hukukunun uygulamaya dönöþ yönü bakımından bana çok şeyler katmış olduğunu, bürokratik költür ve davranışlar konusunda çok kıymetli gözlemlerde bulunma imkanı sunduğunu görmekteyim. Bunlardan konuyla doğrudan ilişkili sayılabileceğini düşündüğüm birkaçını burada paylaşacağız.

Anılarımdan biri, 1971 yılında yayımlanmış olan bir

genelgenin, gizlilik kaydının 1990 yılında kaldırılmış olması ile ilgilidir. Genelge, o dönemdeki yasa ve tüzüğe göre, Türkiye’de faaliyet gösteren Vakıfların, Vakıflar Genel Müdürlüğüne safi gelirleri üzerinden ödeyecekleri teftiş payının(yani doğrusu safi gelirin) hesabında dikkate alınacak giderlerin nelerden ibaret olacağı hakkında idi. Ancak, idarece konulan gizlilik kaydı nedeniyle muhatapların(vakıfların) kendilerine yüklenen mali külfetin(teftiş payı adıyla idareye ödenecek paranın) hesabında hangi unsurların gelirden düşüleceği, hangilerinin düşülmeyeceğini bilemeyecekler idi.

İşin daha ilginç tarafı, ben 1986 yılında teftiş kurulunda göreve başlamıştım ve bu genelgenin gizli olduğundan müfettişlerden hiçbirimizin, hatta tüm teşkilatın haberi yoktu. Bunun sonucu olarak, muhatap olan vakıflar da genelge içeriğini o kadar iyi biliyorlardı ki, hatta bazı hileli işlemlerle bu yükümlülüklerini mümkün olduğunca da azaltmaya çalışıyorlardı. Nitekim 1987 yılında, daha müfettiş muavini¹⁷⁶

¹⁷⁶ Kamuda, Kariyer mesleklerde “muavinlik” ya da yeni adıyla “yardımcılık” dönemi söz konusudur. En önemli kariyer mesleklerden biri olan müfettişlikte de 3 yıl müfettiş yardımcılığından sonra, yapılacak yeterli değerlendirmesinden sonra müfettiş ünvanı alınır, en son olarak da Baş Müfettiş kadrosuna atanmak mümkündür. 1986 yılında müfettiş yardımcısı olarak göreve başladığım Vakıflar Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulunda, 1989 yılında Müfettiş kadrosuna atandım. Daha sonra başmüfettiş ünvanıyla(son yılda Kamu hukuku alanında Dr. Ünvanım da vardı) görev yaparken, 1998 yılında Yrd. Doç.(şimdiki adı “Dr. Öğretim Üyesi”) olarak

statüsünde iken, yazdığım bir raporda bu durumu tespit etmiş ve 1971 tarihli genelgenin nasıl uygulanması gerekeceğine ilişkin raporumda getirdiğim öneri, hiçbir kelimesine dokunulmadan Genel Müdürlüğümüz tarafından bir genelge halinde bütün teşkilata ve vakıflara gönderilmişti. Söz konusu genelgede, önce 1971 tarihli genelge izah ediliyor, sonra o genelgenin günümüzde nasıl uygulanması gerektiği anlatılıyordu.

Daha müfettiş muavini statüsünde iken(1987) yazdığım bir raporumun Genel Müdürlük tarafından ciddiye alınması ve üstelik de ülke çapında uygulanacak bir genelgeye dönüştürülmesi beni çok mutlu etmişti. Ancak, bu olaydan birkaç yıl sonra tarafımıza tebliğ edilen bir iç genelge, beni büyük şaşkınlığa uğratmıştı. Çünkü orada, 1971 tarihli olup teftiş payının nasıl hesaplanacağını düzenleyen genelgenin “gizlilik” durumunun kaldırıldığı belirtiliyordu. Meğer yıllardır uyguladığımız ve muhatap vakıflarla tartıştığımız, hatta Genel Müdürlük tarafından da uygulama sorunlarına ilişkin herkese açık ilave kurallar içeren yeni genelge yayımlanan 1971 tarihli meşhur genelgemiz “gizli” statüsünde imiş.

Bu olaydan çıkartılabilecek pratik sonuçlar şunlardır:

-Öncelikle, 1970 li yıllarda, bürokraside tam bir gizlilik kültürünün(hikmet-i hükümet sosyolojisinin

Üniversite’de(Kırıkkale Üniversitesi hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı) göreve başladım.

etkilerinin) önemli ölçüde hakim olduğu, muhatapların idarece yapılan işlemlerin gerekçesini öğrenme imkanlarının oldukça zor olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir ortamda, bilgi edinme hakkı bir kanunla düzenlense idi dahi, uygulanmasının pek kolay olmayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

-1980 li yıllara gelindiğinde, her türlü olumsuz gelişmelere ve askeri darbe ortamının yarattığı bürokrasideki otoriterlik eğilimine rağmen, dünyadaki gelişmelerin ülkemizdeki bürokratik kültürün geleneksel yapısında olumlu değişimlere yol açtığı, ülkemiz bürokrasisinde de hukuk anlayışının eskiye göre oldukça ilerleme kaydettiği izlenmektedir. Muhatabı hakkında mali sonuç doğuran bir işleme dayanak teşkil eden genelgenin gizli olabileceği, bu dönemdeki uygulayıcıların aklına bile gelmemektedir. Bu gizli genelgenin 1971 yılından kalan gizlilik kaydı dursa da, fiilen gizlilik kaydının bu toplumsal değişimler nedeniyle maşeri vicdanda kalktığı görülmektedir.

Bu durum, oldukça olumlu gelişmelere işaret etse de, bilgi edinme hakkına ilişkin bir anlayışın o yıllarda henüz bürokraside hala yeterince yer etmediği de yine kişisel gözlemlerinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin; birçok meslektaşımın disiplin soruşturması yaparken, suçlanan memurlara yönelttikleri sorularda “hakkınızdaki suçlamalar hakkında savunma yapınız” benzeri, somut suçlama konularını ve varsa kanıtlarını yeterince ve hatta bazen hiç içermeyen sorular yönelttiklerine tanık olmuşumdur. Memur disiplin

hukukuna ilişkin bu durumun, günümüzde dahi örneklerinin devam ettiğini tarafıma intikal eden bazı yakınmalardan anlamaktayım. Gerçi artık bu tür bilgi edinme hakkına ve dolayısıyla da hak arama özgürlüğüne açıkça aykırı yapılan soruşturmalar üzerine uygulanacak disiplin cezalarının açılacak bir davada iptal edileceği de öngörülebilir. Ama bu yıpratıcı bir süreç sonunda ancak gerçekleşir.

Bir başka anımda da, bürokrasideki bilgi edinme hakkı anlayışına ilişkin ilginç detaylar şöyledir:1989 yılında, Bölge Müdür Yardımcısı(aynı zamanda Bölge Müdür vekilliği de yapmış) iken hakkındaki suçlamalar nedeniyle bu görevden alınmış bir memur hakkında disiplin soruşturması yapmak üzere görevlendirildim. İlgili Bölge Müdürlüğünde tanık memurların ifadelerini ve suçlanan memurun da savunmasını aldım. Bölge Müdür yardımcılığı görevinden alınan ve daha çok eski(bazısı yıllar öncesine dayanan) konularla ilgili suçlanan memurun, bu yönde bir talebi de olmamasına rağmen hakkındaki suçlamalara cevap verebilmesi için, kendisine ilgili dosyaları inceleyebilmesi ve gerektiğinde ilgili evrakların suretini alması icabettiği kanaatına vardım. Bunu yapabileceğine dair kendisine hitaben yazılmış imzalı ve müfettişlik mührüyle mühürlü bir yazı verdim. Aynı şekilde mevcut Bölge Müdürüne de, bahse konu kişinin soruşturmaya konu her türlü evrakı inceleyebileceği ve isterse ilgili evrakın bir suretini da alabileceğine ilişkin müfettişlik yazısı yazdım.

Bu işler bittikten sonra, bütün bu yazıları yazan memure hanımda bir olağandışılık fark ettim. Şimdilik çalışmamıza ara verdiğimizizi, bir müddet dinlenebileceğini söyledim. Oldukça üzüntülü şekilde odadan ayrıldı. Bir müddet sonra yeni bir tanık ifadesi için tekrar çağırdım. Durumunu sordum. Ağlayarak dedi ki; “Efendim, siz müdür beyi koruyorsunuz ama, onun neler yaptığını bilmiyorsunuz” dedi. “Nereden anladın o arkadaşımızı koruduğumu” dedim. “Ama efendim her türlü kolaylığı gösteriyorsunuz” dedi.

Sormam üzerine; “Bölge Müdürlüğüne gelen müfettişlerin daktilo hizmetlerini yürüttüğünü, hiçbir müfettişte soruşturulan kişilere karşı böyle bir yaklaşım görmediğini, bu nedenle yaptıklarımı anlayamadığını” ifade etti.

Ben de ona; “Benim teftiş kurulumuzda tek hukukçu müfettiş olduğumu, yaklaşımların biraz farklı olmasının belki bundan kaynaklanmış olabileceğini, sanığı korumadığımı, suçlamaların çok ciddi olması sebebiyle sadece onun savunma hakkını gereği gibi kullanabilmesine imkan sağladığımı, hukuki durum neyse ona göre karar vermemin doğal olacağını” belirttim.

Bu olayda, kişiye savunma hakkının gereği gibi kullanırlmaya çalışılmış olmasının onun korunması olarak algılanması, o dönemdeki bürokratik zihniyetin tam bir özeti gibi olmuştu. Çünkü, bu sözleri söyleyen memur, herhangi bir memur olmayıp, müfettişlerin en gizli soruşturmalarında onların daktilo hizmetlerini yıllardır yürüten bir memur idi.

Sonuçta, sağlanan bütün bilgi edinme ve resmi belgelere erişime ilişkin imkanlara rağmen, suçlanan memurun savunması yeterli görülmemiş ve raporumuzda bu memurun hem disiplin yönünden cezalandırılması ve ayrıca yargılanmasına(Memurun Muhakemat-ı Hakkında Kanun-u Muvakkata göre gerekli prosedürün işletilmesi suretiyle) izin verilmesi önerilmişti.

Bizzat doğrudan tanık olduğumuz bu gözlemlerimizin, 1970 lerin ve 1980 lerin bilgi edinme hakkına ilişkin Bürokratik kültürde olan yaklaşım ve değişimini, giderek olumlu yönde ilerleme olsa da o yıllarda hala mevcut olan sorunlu yapıyı göstermesi bakımından önem taşıdığını değerlendirmekteyiz. Bürokrasideki bu sorunlu kültürel yapının bir miktar günümüz bürokrasisine de miras kalmış olması sürpriz olmayacaktır. Bu nedenle, temel hakların en stratejik ve anahtar konumuna sahip olanı durumundaki Bilgi Edinme Hakkı, yasayla tanınmasının ötesinde, bürokrasinin bu hakkın kullanımına yaklaşımının da etkin şekilde denetlenmesi sayesinde meyvesini verecek; hem kişilerin bu hakkın sağladığı imkanları kullanarak diğer haklarını savunması mümkün olacak, hem de bu hakkın kullanımının sağladığı açıklık ortamında bürokrasinin yozlaşmadan korunabilmesi daha çok sağlanabilecektir.

B. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Kanunla(m.14), “Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek

ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere” **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu** oluşturulmuştur. Kurul üyeleri çeşitli kaynaklardan gelmekte ve beşi ilgili yerlerce önerilecek adaylar arasından ve dördü de doğrudan olmak üzere dört yıl süre için Cumhurbaşkanınca seçilmektedir¹⁷⁷. Görevi biten üyenin tekrar seçilmesi mümkündür. Fakat, Kurul üyelerinin görev süreleri dolmadıkça görevden alınamayacaklarına ilişkin bir görev teminatı hükmü yasada yer almamaktadır.

Kurul üyeleri, fiilen yaptıkları her gün için 3000 göstergenin aylık maaş katsayısı ile çarpımı tutarında ve **bir ayda dört günle sınırlı olarak** huzur hakkı alacaklardır.

Kanunda Kurul’un toplantıları dışında yapacakları diğer faaliyetleri de şöyle düzenlenmektedir: Kurul, belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir; ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere

¹⁷⁷ Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek dokuz üyeden oluşur

toplantılarına katılmaya davet edebilir.

Yine kanunda, Kurulun sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirileceği düzenlenmektedir. Bu düzenlemelerden anlaşılacağına üzere, kurulun ayrı bir örgütü, bütçesi ve sekreteryası mevcut değildir. Kurul, Bakanlıkla herhangi bir hiyerarşik ilişki içinde olmamakla beraber, faaliyetini Adalet Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirecektir. Nitekim, Cumhurbaşkanlığınca yürürlüğe konulan “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” düzenlemesine göre(m.5); “Kurula, sekretarya hizmetlerinin yürütülebilmesi için Adalet Bakanlığı tarafından yeterince **personel ve malî imkân** sağlanır. Kurul tarafından sekretarya hizmetlerinin yürütülmesi sırasında ihtiyaç duyulan harcamalar Adalet Bakanlığı bütçesinde yer alan **Kurul ödeneğinden** karşılanır”.

O halde, Kurumun, kanunda yer alan “belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurmak” ya da “gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet etmek” gibi faaliyetlerinin finansmanını da, Adalet Bakanlığı bütçesine konulduğu anlaşılan “Kurul Ödeneğinden” karşılanması gerekecektir. Bakanlık en üst amiri ve Harcama Yetkilisi(5018 sayılı kanun, m.31) Adalet Bakanı olduğuna göre, kurum, hem sekretarya hizmetleri için yeterli personel tahsisi, hem de faaliyetleri için gerekli giderlerin karşılanması

bakımından daima Bakanın kararına ya da onayına ihtiyaç duyacaktır.

Bu haliyle kurul, hem sekreteryaya işlerini yürütecek personel yönünden, hem de Bakanlık bütçesine konulan Kurul ödeneğinin harcanması yönlerinden yapısal olarak Adalet Bakanlığına bağımlı durumdadır. Kurul Başkanı ile Bakanlık arasındaki ilişkilere bağılı olarak bu bir sorun olarak hissedilmeyebilirse de, burada objektif hukuk kuralları bağlamında önemli bir **yapısal sorun** bulunduğunu tespit etmek durumundayız.

Hemen göze çarpan ikinci sorun, dört yıl için atanan kurul üyelerinin görev süresince yasal garantilerinin açıkça düzenlenmemiş olmasıdır. Kişilerin itirazı üzerine idarenin tamamen insan haklarına(bilgi edinme hakkına) ilişkin ret kararlarını denetlemekle görevli bulunan bir kurulun üyelerinin atandıkları görev süresince yasal güvenceye sahip bulunmamaları da çok önemli bir yapısal sorun olarak değerlendirilmelidir.

Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanununda, ülkemizde İnsan Hakları alanında faaliyet gösteren kurumlardan bazıları “düzenleyici ve denetleyici kurum”lar(III sayılı liste) arasında yer alırken, bazılarına “özel bütçeli diğer idareler”(II sayılı liste) arasında yer verilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ise bu listelerde yer almamaktadır.

Örneğin, İnsan Hakları alanında faaliyet gösteren kurumlardan Kişisel Verileri Koruma Kurumu III sayılı listede, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve

Kamu Denetçiliği Kurumu II sayılı listededir. Ancak, Tabi olunan Bütçe çeşidi yönünden mevcut olan bu fark dışında, kurumsal yapıları ve idari özerklikleri bakımından mevcut yasal düzenlemelerde bu üç kurum da birbirine yaklaşmaktadırlar; bunların karar organlarını oluşturan kurul üyelerinin yasal güvenceleri mevcuttur, kendi bütçeleri vardır, görevleri daha açık ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir, yeterli idari ve teknik(uzman) personele sahiptirler vb... Oysa ki, bu üç kurum gibi önemli bir görev ifa eden, hatta bu kurumların görevlerini gereği gibi ifa edebilmeleri için öncelikle görevini gereği gibi ifa edebilmesi şartlarının oluşturulması gereken Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, aşağıda görüleceği üzere, yapısal ve statü olarak diğer kurum ve kurulların tamamen uzağında ve çok daha yetersiz bir bünyeye sahip bulunmaktadır. Aşağıda bu farkların daha kolay ve çarpıcı şekilde anlaşılabilmesi bakımından, karşılaştırmalı bilgiler tablolar halinde gösterilecektir.

C. Karşılaştırmalar

a. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

Öncesinde, 2012 yılında 6332 sayılı kanunla “Türkiye İnsan Hakları Kurumu” olarak kurulan bu teşkilat¹⁷⁸, 2016 yılında 6701 sayılı kanunla “Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu” olarak yeniden

¹⁷⁸ Daha öncesinde ise, 3056 sayılı kanuna 2000 yılında 626 sayılı KHK’nın 2. Maddesi ile eklenen 17/A maddesi ile Başbakanlık bünyesinde “İnsan Hakları Başkanlığı” oluşturulmuştu.

düzenlenmiştir. Kanunun “Amaç ve Kapsam” başlıklı 1. Maddesinde; ”Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda **ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek** üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esasların düzenlenmesidir” denilmektedir.

Bir yandan Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi bölgesel örgütlenmeler eliyle insan hakları konusunda önleyici mekanizmalar oluşturulmaya çalışılırken, bir yandan da Birleşmiş Milletler bünyesinde insan haklarına ilişkin sürekli faaliyetler yürütülmektedir. Ama asıl olan, belli standartlara sahip **Ulusal İnsan hakları kurumları** oluşturulmasıdır. Ulusal İnsan Hakları Kurumları konusunda dönüm noktası sayılabilecek bir gelişme şöyle gerçekleşmiştir: 1991 yılında “insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi için ulusal kurumlar” oluşturulması konusunda Paris’te düzenlenen uluslararası bir çalıştayda ortaya konan prensiplerin(Paris Prensipleri), daha sonra 1993 yılında Viyana İnsan Hakları Konferansı’nda da “Paris Prensipleri” adı altında kabul edilerek 20 Aralık 1993 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul’unda da karara bağlanmak suretiyle Birleşmiş Milletler insan hakları

müktesebatına dahil edilmesi sağlanmıştır¹⁷⁹.

Bu Prensiplerde İnsan Haklarına İlişkin Ulusal Kuruluşlar bakımından aranan temel özellikler şöylece özetlenebilir¹⁸⁰:

Yasal veya anayasal dayanağa sahip olma

Hükümetten bağımsız olma ve özerklik,

İnsan haklarının korunması ve güçlendirilmesi için geniş yetkilere sahip olma ve kurumsal yeterlilik,

Üye seçiminde ve tayininde çoğulculuk ve bağımsızlığın sağlanması,

Yeterli mali kaynak ve mali özerklik,

Sivil toplum ve devlet arasında köprü olma.

¹⁷⁹ Birleşmiş milletlerin Ulusal İnsan Hakları Kurumlarına ilişkin 20/12/1993 Tarih ve 48/134 Sayılı Genel Kurul Kararının başlangıç kısmında, bu kararın alınmasına kadar yapılan çalışmaların bir özeti; “İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına yönelik ulusal kurumlara ilişkin ilgili kararları; özellikle 4 Aralık 1986 tarih ve 41/129 sayılı ve 17 Aralık 1991 tarih ve 46/124 sayılı kararları ile İnsan Hakları Komisyonunun 10 Mart 1988 tarih ve 1987/40 sayılı1 , 10 Mart 1988 tarih ve 1988/72 sayılı2 , 7 Mart 1989 tarih ve 1989/52 sayılı3 , 7 Mart 1990 tarih ve 1990/73 sayılı4 , 5 Mart 1991 tarih ve 1991/27 sayılı5 , 3 Mart 1992 tarih ve 1992/54 sayılı6 kararlarını hatırlatarak ve 9 Mart 1993 tarih ve 1993/55 sayılı7 Komisyon kararını not ederek” denilmek suretiyle verilmekte ve kararın devamında, Ulusal İnsan hakları Kurumlarından beklentiler ve bu kurumların önemi vurgulandıktan sonra, bahse konu kurumların sağlaması gereken asgari yetkiler-görevler; oluşum, bağımsızlık- çoğulculuk garantileri ve yapısal şartlar sayılmaktadır (https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551393465.pdf)

¹⁸⁰ <https://www.tihek.gov.tr/bm-ve-ulusal-insan-haklari-kurumlari/>

Görüldüğü üzere Kurum, tamamen insan haklarının korunması ve geliştirilmesi alanında faaliyette bulunmaktadır ve işkence ve yasal olarak kötü muameleye karşı **ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek** misyonunu da üstlenmiş durumdadır. Kurumun, mevcut yetki, görev ve yapısıyla Ulusal İnsan Hakları kurumu olma şartlarını sağlayıp sağlamadığı eldeki konumuzla doğrudan ilgili olmadığından, bu hususta ilave bir analize girililmeyecektir¹⁸¹. Ancak, iç hukuk bakımından, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ile yapısal karşılaştırması aşağıda gösterilmektedir.

¹⁸¹ Ulusal İnsan Hakları Kurumları, BM tarafından tanınan ilgili kurum tarafından akredite edildiğinde, bu niteliği uluslararası alanda da tanınmış olmaktadır. Bu konuya ilişkin fazla bilgi için şu çalışmalara bakılabilir. Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı (Ganhri) Akreditasyon Alt Komitesi'nin Genel Yorumları(Çev.Didinmez, Mehmet Alp), İnsan hakları ve Eşitlik Uzmanları Derneği(İHUD) yayını, Yayın no:10, (https://www.ihud.org/uploads/ihud.org/files/%C4%B0HUD-YAYIN-NO-10_GANHRI-AKRED%C4%B0TASYON-ALT-KOM%C4%B0TES%C4%B0-GENEL-YORUMLARI.pdf); Güneş, Ümrân; “Türkiye’de İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin Ulusal İnsan Hakları Kurumları: Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2018, C.20, S.1, s165-186.

Karşılaştırma Ölçütleri	İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
Kurumun Statüsü	İdari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz(m.8)	Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. (m.14) Herhangi bir statü Belirlenmemiş
Görevlerin Düzenlenişi	Kanunda Ayrıntılı Olarak düzenlenmiş (m.9).1. fıkrafta P'ye kadar. 2. fıkra: Kamu kurum ve kuruluşları ile görevliler, birinci fıkranın (j) bendi kapsamındaki ziyaretler sebebiyle gerekli yardım ve kolaylığı göstermek zorundadır. 3. fıkra: (3) Kurum, görev ve yetkilerine ilişkin olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunu ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunu yılda en az bir defa bilgilendirir.	Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Cumhurbaşkanlığınca hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir(m.14/son).
İdari örgütlenme	Kurul ve Kurum	Sadece Kurul
Üyelerin görev güvencesi	Başkan, İkinci Başkan ve üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemez.	Görev süreleri belirtilmekte, ama güvenceye ilişkin bir düzenleme bulunmamakta.
Üyelerin Nitelikleri ve atanması	657 sayılı kanun, 48. Maddesi ve en az 4 yıllık lisans mezunları arasında 4 yıl için Cumhurbaşkanınca atanır Kurul; biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere Cumhurbaşkanını tarafından atanan on bir üyeden oluşur	Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikiye aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idari görevlerde çalışan hâkimler arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek dokuz üyeden oluşur.
Kurul Başkanı:	Başkan ve İkinci Başkanı Cumhurbaşkanını atar	Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir.
Üyelerin çalışma usulü	Üyelerin Kurulda görev yaptıkları sürece önceki görevleri ile olan ilişkileri kesilir	Üyelerin önceki görevleri devam eder, sadece toplantılara katılırlar ve toplantı esasına göre ödenek alırlar.
Sekreteryâ Hizmetleri	Kurumun kendi personel kadrosu vardır	Kurulun sekreteryâ Hizmetlerini Adalet Bakanlığı yürütür.

Uzman Personel	İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ve Uzman Yardımcıları(m.16) bir kariyer meslek olarak düzenlenmiştir. Bu Kanunla ve diğer mevzuatla Kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve rapor hazırlama görevleri ile diğer görevler, insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları ve Başkan tarafından görevlendirilen diğer Kurum personeli tarafından yerine getirilir.	Bilgi Edinme Değerlendirme Uzmanlığı bir kariyer meslek olarak mevcut değildir. Kurum için Adalet Bakanlığınca “adalet uzmanları” görevlendirilmektedir.
Resen İnceleme	Kurumun Resen İnceleme Yetkisi mevcuttur(m.18-İhlal İncelemeleri)	Resen inceleme yetkisi düzenlenmemiştir.
Bütçe ve gelirler	Kurumun kanunla düzenlenmiş gelirleri (m.23) ve özel bütçesi mevcuttur (5018 sayılı kanun)	Kurulun herhangi bir geliri veya özel bütçesi mevcut değildir. Harcamalar, Adalet Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten yapılır.

Tablonun incelenmesinden görüleceği üzere, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu; üyelerin çeşitliliği, başkanını kurul üyelerinin seçmesi gibi bazı yönlerden daha olumlu özelliklere sahipse de, herhangi bir personel ve bütçeye sahip olmaması, uzman personeli bulunmaması, üyelerinin görev süresince yasal garantisinin olmaması, üyelerin asli görevlerinin devam etmesi(kurul üyeliğinin kısmi görev olması), resen inceleme yetkisinin bulunmaması gibi birçok yönden çok daha zayıf bir bünyeye sahiptir. Esasen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, kurumsal bir yapıya(uzman personel, bütçe, yasal garantiler)sahip bulunmadığından, az da olsa mevcut olan olumlu

yapısal özellikleri fazla bir anlam ifade etmemektedir. Kurulun, görevinin(Bilgi Edinme Hakkı) önemine paralel şekilde, yeterli uzman personel ve yeterli bütçe ile kurumsal bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

b. Kişisel Verileri Koruma Kurumu

Kişisel verilerin korunması, özellikle dijitalleşme tüm toplumsal ve kişisel yaşamı kuşattıkça çok daha önemli hale gelmekte ve adeta bir güvenlik sorununa dönüşmektedir. Öyle ki, kişisel verileri ele geçirilen bir kişinin, basit bir huzur bozulmasından çok öteye, maddi-manevi telafisi imkansız büyük zararlara uğraması mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, kişisel verilerin korunması, artık özgürlük ve güvenliğin korunmasında yeni bir kamu düzeni alanı teşkil etmektedir. Bu alanda da kamu düzeninin sağlanması, günümüz idaresinin öncelikli alanlarından.

Ülkemizde doğrudan doğruya kişisel verilerin korunmasına ilişkin yasal düzenleme, 2016 yılında 6698 sayılı kanunla yapılmıştır. Kanunla, aynı zamanda Kişisel Verileri Koruma Kurumu ve Teşkilatı da oluşturulmuştur(m.19-27). Bilgi Edinme Kurulu, kamunun elindeki bilgi ve belgelere erişilmesi taleplerinin karşılanmaması halinde yapılacak itirazları incelemek suretiyle kişilerin temel hak ve özgürlüklerine katkı sunmayı amaçlarken, Kişisel verileri Koruma Kurumu kişilerin kişisel verilerinin korunması sistemini oluşturmak suretiyle kişilerin haklarına bir zarar gelmesini önlemeye çalışmaktadır.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu ile Bilgi Edinme
Değerlendirme Kurulu arasındaki yapısal karşılaştırma
da aşağıdaki gibidir:

Karşılaştırma Ölçütleri	Kişisel Verileri Koruma Kurumu	Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
Kurumun Statüsü	İdari ve mali özerkliğe sahip ve kamu tüzel kişiliğini haiz Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur.(m.19/1)	Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. (m.14). Özetle: Herhangi bir statü Belirlenmemiştir.
Görevlerin Düzenlenişi	Kanunda Açıkça onbeş (15) bent olarak düzenlenmiştir (m.20). Bazıları: a) Görev alanı itibarıyla, uygulamaları ve mevzuattaki gelişmeleri takip etmek, değerlendirme ve önerilerde bulunmak, araştırma ve incelemeler yapmak veya yaptırmak. b) İhtiyaç duyulması hâlinde, görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri veya üniversitelerle iş birliği yapmak. c) Kişisel verilerle ilgili uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, görev alanına giren konularda uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmak, toplantılara katılmak. ç) Yıllık faaliyet raporunu Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna sunmak.	“Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek”(m.14) şeklinde genel bir ifade mevcut. Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Cumhurbaşkanlığınca hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir (m.14/son) Ortak çalışma(m.14): Kurul, belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir; ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir.

	e) Kurulun görev alanı ile Kurumun işleyişine ilişkin konularda gerekli düzenleyici işlemleri yapmak. Bunlara ilaveten, Kurulun Görev ve Yetkileri Kanunda ayrıntılı olarak ayrıca düzenlenmiştir (m.22-a dan 1 ye kadar)	
İdari örgütlenme	Kurum, Kurul ve Başkanlık	Sadece Kurul
Üyelerin görev güvencesi	Kurul üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemez (m.21/13).	Görev süreleri belirtilmekte, ama güvenceye ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Üyelerin Nitelikleri, atanması ve Kurula Emir ve Talimat Verilememesi	Üyeler 657 sayılı kanun, 48. Maddesi ve en az 4 yıllık Deneyim Sahibi lisans mezunları arasından 4 yıl için seçilir. Kurul, dokuz üyeden oluşur. Kurulun beş üyesi Türkiye Büyük Millet Meclisi, dört üyesi Cumhurbaşkanı tarafından seçilir Kurul, bu Kanunla ve diğer mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Görev alanına giren konularla ilgili olarak hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez, tavsiye veya telkinde bulunamaz. Seçilen üyeler Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu huzurunda “Görevimi Anayasaya ve kanunlara uygun olarak, tam bir tarafsızlık, dürüstlük, hakkaniyet ve adalet anlayışı içinde yerine getireceğime, namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.” şeklinde	Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek dokuz üyeden oluşur.
--	---	---

	yemin ederler.	
Kurul Başkanı:	Kurul, üyeleri arasından Başkan ve İkinci Başkanı seçer. Kurulun Başkanı, Kurumun da başkanıdır.	Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir.
Üyelerin çalışma usulü	Üyelerin Kurulda görev yaptıkları sürece önceki görevleri ile olan ilişkileri kesilir. Bilimsel amaçlı çalışmalar yapabilirler	Üyelerin önceki görevleri devam eder, sadece toplantılara katılırlar ve toplantı esasına göre ödenek alırlar.
Sekreteryaya Hizmetleri	Kurumun kendi personel kadrosu vardır	Kurulun sekreteryaya Hizmetlerini Adalet Bakanlığı yürütür.
Uzman Personel	Kurumun geniş bir personel kadrosu vardır. Ayrıca Kişisel Verileri Koruma Uzmanı ve uzman yardımcılığı bir kariyer meslek olarak düzenlenmiştir. Başkanlık; Başkan Yardımcısı ve hizmet birimlerinden oluşur. Başkanlık, dördüncü fıkrada sayılan görevleri daire başkanlıkları şeklinde teşkilatlanan hizmet birimleri aracılığıyla yerine getirir. Daire başkanlıklarının sayısı yediyi geçemez (m.25).	Bilgi Edinme ve Değerlendirme Uzmanlığı bir kariyer meslek olarak mevcut değildir. Kurum için Adalet Bakanlığınca “adalet uzmanları” görevlendirilmektedir.
Resen İnceleme	Kurumun Resen İnceleme Yetkisi mevcuttur(m.18-İhlal İncelemeleri)	Resen inceleme yetkisi düzenlenmemiştir.
Bütçe ve gelirler	Kurumun kanunla düzenlenmiş gelirleri (m.29) ve bütçesi mevcuttur (5018 sayılı kanun-III sayılı Cetvel)	Kurulun herhangi bir geliri veya özel bütçesi mevcut değildir.

Görüldüğü üzere, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, organları, bütçesi, idari ve uzman personeli, karar organının(Kurulun) oluşumunda kaynak çeşitliliği,

karar organı üyelerinin görev süresi boyunca süren yasal garantisi, resen inceleme ve düzenleme yetkisi başta olmak üzere yetkilerinin genişliği ile, insan hakları alanına ilişkin özerk bir kuruluşun yapısal şartlarını genel olarak sağlamaktadır. Yine insan hakları alanında önemli bir temel hakkın(Bilgi Edinme Hakkının) kullanımı ile görevlendirilen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ise, bu Kurumla mukayese edilemeyecek derecede yapısal yetersizlikler taşımaktadır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun da, kendisine tevdi edilen ve adeta bütün temel hakların kullanımının anahtarı rolündeki Bilgi Edinme Hakkının insanlar tarafından etkili şekilde kullanılabilmesini sağlayacak düzeyde yetki ve güce sahip kılınması gerekmektedir. Aksi halde, Anayasamızda da bir temel hak olarak düzenlenen Bilgi Edinme hakkından etkin şekilde yararlanılmasında sorunlar yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

SONUÇ

İzah edildiği üzere, insan haklarının hukuksal metinlerden ibaret(kağıt üzerinde) kalmaması ve etkili bir şekilde kullanım ortamı sağlanabilmesi için, bazı haklar kilit role sahiptirler. Özellikle, hak arama özgürlüğü, savunma ve adil yargılanma hakları(Anayasa, m.36), adeta bütün hakların anlam kazanabilmesinin olmazsa olmazıdır. Ancak, bu hakların gereği gibi kullanılabilmesinin de temelinde, bilgi edinme ve resmi belgelere erişim hakkının gereği

gibi sağlanması yatar. Aksi halde, hak arama özgürlüğünün ya da savunma hakkının kullanılması, telaş ve korku içerisinde karanlığa rastgele yumruk sallayan çaresiz bir kişinin beyhude çabalarından ibaret kalır. O halde, resmi belgelere erişim hakkını da içeren bilgi edinme hakkı, bütün bu stratejik hakların da temelinde yer alan bir haktır.

Öte yandan, kadim “hikmet-i hükümet” kültüründen ziyadesiyle etkilenmiş olan ve yakın geçmişte yaşanan darbeler ve muhtıralarla(özellikle 12 Mart 1971 muhtırası) pekişen bu kültürel mirasın yoğun etkisinde kalmış olan bürokratik kültür, en sıradan idari işlemleri ve bunların gerekçelerini adeta bir “devlet sırrı” gibi muhataplarından gizleme eğiliminde olabilmektedir. Her ne kadar 2003 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yürürlüğe konulmuşsa da, kanunla getirilen bilgi edinmeye ilişkin usuli mekanizmanın etkili şekilde işletilmesine yönelik tedbirler alınmaması halinde, bu kanunun gereği gibi uygulanmasının idari yapı tarafından dirençle karşılanması mukadder gözükmektedir. En önemlisi de, bir Genel İdari Usul Yasasının olmaması ve idari işlemlerde başta gerekçe unsuruna yer verilmesinin zorunlu bulunmaması olmak üzere, işlemin yapılış sürecinde uyulacak kuralların önceden belli olmaması hususları, sorunu çok daha ağır hale getirmektedir.

Temel hakların kullanımında elbette anayasal sınırlar ve bu anayasal sınırların ayrıntısının düzenlendiği yasal sınırlar mevcuttur. Bilgi edinme

Hakkının istisnaları da, Bilgi Edinme Hakkı kanununda düzenlenmiştir. Ancak, hakkın kural ve sınırlamanın istisna olması ve istisna hükümlerinin dar yorumlanmasının zorunlu bulunması nedeniyle, bu hakkın kullanılmasında istisna hükümlerini geniş yorumlama eğiliminden kaynaklanacak nedenlerle idare ile kişiler arasında çoğu kez sorunlar yaşanması da doğaldır. İdarenin olumsuz işlemleri elbette yargı önüne taşınabilirse de, bilgi edinme hakkının etkin ve hızlı şekilde kullanımının sağlanabilmesi bakımından, yargı dışı idari bir çözüm mekanizması oluşturulmasının önemi açıktır. Nitekim kanunda bilgi edinme hakkının kullanımından doğan bu tür uyumsuzlukları yargı öncesi aşamada hızlı çözüme kavuşturmaya ilişkin yetkilerle donatılmış bir de Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, bütün temel hakların etkili kullanımının en temelinde yer alan stratejik bir haktır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da, bu derece önemli bir hakkın hukuka uygun ve etkin kullanımının sağlanması amacıyla oluşturulmuş, insan hakları alanında faaliyet gösteren önemli bir kurul olarak Türk Hukuk Sisteminde yerine almıştır.

Ancak bu kurulun idari yapısının, görevinin önemi ve gerekleriyle orantısız, insan hakları alanında faaliyet gösteren diğer idari kurumlarla kıyaslanamayacak derecede yetersiz düzenlendiği görülmektedir. Bir defa Kurulun ayda sadece “dört kez toplanma” üzerine

kurgulandığı, bu nedenle de kurul üyeliğinin bir ek görev şeklinde düzenlendiği; kurulun ayrı bir sekreteryası ve uzman kadrosunun, ayrı bir bütçesinin ve tüzel kişiliğinin olmadığı; Kurulun harcamalarının adalet Bakanlığı bütçesine kurul için konulduğu anlaşılan bir ödenekten karşılandığı, sekreteryasının da adalet Bakanlığınca görevlendirilen personel tarafından yürütüldüğü; özetle, Kurulun hukuken bağımsız olmakla beraber fiilen idareye(Adalet Bakanlığına) bağımlı durumda olduğu görülmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı gibi en stratejik ve temel bir insan hakkına ilişkin uygulamaların denetlenmesi alanında faaliyet göstermek üzere oluşturulan bir idari yapının, ideal yapı olarak uluslararası standartlara uygun ulusal insan hakları kurumu şartlarını karşılayacak şekilde oluşturulması arzu edilebilir olsa da, en azından hukukumuzda mevcut olan ve insan hakları alanında faaliyet gösteren diğer kurumların(İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu yahut Kişisel Verileri Koruma Kurulu) benzeri bir yapıya kavuşturulması sağlanmalıdır: Kendi ayrı bütçesi, kendi idari ve uzman personeli olan, görevleri kanunda daha ayrıntılı düzenlenmiş resen hareket edebilen ve görev alanıyla ilgili düzenleyici işlem yapabilen, kurul üyelerinin tam zamanlı görev yaptığı bir yapının, üstlenilen önemli görevin gereği gibi ifa edilebilmesi bakımından zorunlu bulunduğunu değerlendirmekteyiz.

KAYNAKLAR

Akbay, Muvaffak (Çev.); “Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri”, AÜHFD, 1950, C.7, S.1, s.18-39.

Akıllıoğlu, Tekin. “Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz”, Amme İdaresi Dergisi, C.14, S.3, Eylül 1981, s. 37-56,

Akıllıoğlu, Tekin; Yönetim Önünde Savunma Hakları, TODAİE Yayınları, No:206, Ankara 1983’e EK: ”Asgari Koruma Düzeyi: “İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması”, başlıklı kısım, s.191-199.

Aykaç, Alper Can; Resmî Belgelere Erişime İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, TBB Dergisi, 2009, S.83, s.402- 412.

Azer, Can; Bilgi Edinme Hakkı, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE,2010.

Azrak, Ali Ülkü. “Umumi İdari Usul ve Kodifikasyonu Meselesi”, İÜHFM, C.33, S. 1-2, 1967, s. 66-82.

Azrak, Ali Ülkü; Umumi İdari Usulün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, 1964.

Başbakanlık Genel İdari Usul Kanunu Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 17-18 Ocak 1998, Ankara. (<https://docplayer.biz.tr/1365910-T-c-bagbakanlik-gdari-usul-kanunu-hazirligi-uluslararası-sempozyumu-bildiriler-17-18-ocak-1998-ankara.html>).

Buğdaycı, Melike Özge Çebi; “İdari Usul ve

Dinlenilme Hakkı”, YBHFD, 2016/1, s.25-46.

Demir, Burcu; Türkiye’de Bilgi Edinme Kanunu Uygulamaları ve AB ile Karşılaştırılması, Beykent Üniversitesi SBE(Yüksek Lisans Tezi), 2016,

Güneş, Ümran; “Türkiye’de İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin Ulusal İnsan Hakları Kurumları: Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2018, C.20, S.1, s165-186.

<https://hukukbook.com/birlesmis-milletler-antlasmasi/>

<https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>

<https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>

https://www.ihud.org/uploads/ihud.org/files/%C4%B0HUD-YAYIN-NO-10_GANHRI-AKRED%C4%B0TASYON-ALT-KOM%C4%B0TES%C4%B0-GENEL-YORUMLARI.pdf

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf>

<https://www.tihek.gov.tr/bm-ve-ulusal-insan-haklari-kurumlari/>

İlal, Ersan; “Magna Carta”, İÜHFD(1968), C. 34, S. 1-4, s. 210-242.

Kanlıgöz, Cihan; “Katılımcı Demokrasi ya da "İdari Usul Kanunu Hazırlığı" Uluslararası Sempozyumu Üzerine”, AÜHFD, Y. 1996, C. 45, S. 1-4., s.167,183.

Oğurlu, Yücel; “İdarî Usul Kanunu Neden Acil ve Zorunludur?”, AÜEHFD, C.IX, S.1-2, s.73-88

Özay, İl Han; Günişığında Yönetim, Ekim 2014, Filiz Kitabevi, (“Keşfin Beşyüzüncü Yılında İki Asırlık Anayasa ve “Gün Işığında Yönetim”” başlıklı bölüm, s.69-106).

Polater, Yusuf Ziya; “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Devlet Sırrı”, TBB Dergisi 2016, Yıl 29, S.122, s.107-108

Soykan, Cavidan; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, AÜHFD(2007), C.56, S.2, s. 63-74

Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı (Ganhı) Akreditasyon Alt Komitesi’nin Genel Yorumları (Çev. Didinmez, Mehmet Alp), İnsan hakları ve Eşitlik Uzmanları Derneği(İHUD) yayını, Yayın no:10,

Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Uluslararası Konferansı Konferans Tutanakları, Tesev Yayınları, Mart 2006 içinde, Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in Konuşması, s. 14-21.

What is the Freedom of Information Act? <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-freedom-of-information/what-is-the-foi-act/>

BİLGİ EDİNME HAKKININ KULLANILMASINDA BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNUN ROLÜ

Dr. Hayrettin KURT*

Bilgi edinme hakkı terminolojisi kulağa hafif gelen bir terminoloji, modern dünyada bu kavramın da hak ettiği bir isme kavuşması beklenirdi. Burada tam bilgi edinme hakkı denilirken insanlar neyin bilgisi denilmesi şeklinde haklı olarak bir soru da sorabiliyorlar? Örneğin; 2020 - 2021 yılında Kurula 1000 in üzerinde gelen talepler var ve gelen taleplerde insanların, bu kendilerine ilişkin kamu kurum ve kuruluşlarında ki bilgilere ilişkin taleplerin bulunduğunu görüyoruz. Bunlardan kimi müfettiş tahkikat raporu, kimi bir sınav sorusu. Diğer taraftan, Kurulda görev yapan üyelerin kahir ekseriyeti kısmi zamanlı olarak çalışıyor. Asli olarak görevleri dışında bir görev bu. Böylesine temel hakların talep edilmesi, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından elde edilmesine yönelik bir fonksiyonu bulunan kurumda görev itibariyle de en azından tam zamanlı görev yapacak kurul üyeliklerinin ihdas edilmesi beklenirdi. Bilgi edinme kurulu hakikaten dinamik bir kurul, yargı pratiğinden de hızlı karar alıp bunu icra eden bir Kurul, genel taleplerle hakikaten bunun böyle olduğu ortaya konulmakta, dolayısıyla bugün itibariyle hem rasyonel olarak belki bağımsız

* MASAK Başkanı / Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Üyesi

olarak aslında Kurulun bir yasal statüye kavuşturulmasını elzem olarak görüyorum. Diğer taraftan da Kurul heyet halinde görev yapan bir mekanizmaya sahip. Kararlar, değerlendirmeler Kurul üyelerinin Kurul toplantılarında ki söz konusu taleplerle ilgili değerlendirmeleri gerçekten bu konuda bir özenin bulunduğunu da gösteriyor, Kararlardan da bunu zaten görebilecek noktadayız. Diğer taraftan burada tabi kişilere ilişkin bilgilerin edinilmesi yanında kamu kurum kuruluşlarına da aslında bir rehberlik bağlamında Kurulun fonksiyonu bulunmaktadır. Zaten kurumun web sitesinde emsal kararlardan bunu görebiliyoruz. Bugün hâlâ tereddüt taşıyan bazı kararlar var.

Örneğin; teftiş soruşturmalarında raporların hangi kısmı verilecek, hangi kısmı verilmeyecek şeklinde. Bu bağlamda önemli ve yol gösterici nitelikte Kurul kararlarını görmektediriz. Tabi burada Bilgi Edinme Hakkı Kanununda temel nokta hakkın, kural olarak herkes tarafından elde edilebileceği yönünde, burada 15. Maddeden 28. Maddeye kadar devam eden 14 Maddede belirtilen istisnalar var. Belki bu istisnalar aslında bilgi hakkının yönünü ortaya koymakta. Zaten Kurul da bu istisnalar kapsamında ki hususlarla ilgili olarak daha çok hukuki tartışma yöntemiyle Kurul kararını oluşturmakta. Bu bağlamda yargı denetimi dışında kalan işlemlerden başlayarak bazı Kurul kararlarına temas etmek istiyorum. Belki bu anlamda da bu sempozyuma katkısı olabilir. Bir kere 15. Maddede yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden kişinin

çal^éma hayat^n^ ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanların bu Kanun kapsamına dahil olduğu ifade edilmekte. Bu da söz konusu çalışma hayatı ve mesleki onur şeklinde iki kavramla karşılaşmaktayız.

Bu bağlamda bu madde ve müteakip maddelerde bu tür kavramlar biraz soyut, belki uygulamayla objektif anlam kavuşacak olan hususlar. Bundan çıkan sonuç, çalışma hayatını etkilemeyen ve yargı denetimi dışında olan idari işlemlerin Kanun kapsamında olmadığı yönündeki bir kabulse ancak daraltıcı bir yorumla buna ulaşılabilir olduğuudur. Bu bağlamda söz konusu maddeyle ilgili olarak Sayın Metin GÜNDAY'ın yargı denetimine kapalı işlemlere ilişkin bilgi ve belgelere erişilmesi, hukuk devleti ideali bakımından yerindeyse isabetli bir düzenlemedir şeklindeki ifadesinde de bu hakkın ne kadar önemli olduğunu da görmekteyiz. Ancak burada yargı yoluna başvuramayan kişilerin hiç olmazsa konu hakkında bilgi edinme hakkına sahip olmalarının hukuk devletinin gelişmesi yönünden olumlu bir adım olacağını da belirtmek istiyorum. Tabi 16. Maddede devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeler Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamı dışında tutulmuş, bu bağlamda da özellikle kamuda gizlilik dereceli bazı evrakların durumu gündeme gelmekte, buradaki devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler gizlilik niteliği taşıyan evraklar mıdır, yoksa devletin güvenliğini tehlikeye düşüreceği, diğer devletlerle ilişkileri bozacağı varsayılan belgeler midir. Bu bağlamda doktrinde farklı görüşler bulunmakta ancak Kurulun bu hususla ilgili olarak bütün gizlilik

dereceli bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamının dışında tutulduğu anlamının çıkarılamayacağı şeklindeki kararıyla durumun böyle olmadığını da görmekteyiz. Buradaki kasıt bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bırakılacak bilgi ve belgelerin sadece devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin olması gerektiği yönünde.

Yine Kurulun bir başka kararında ne kadar mayın imha edildiği, mayınların imhasına ilişkin bir program bulunup bulunmadığın yönelik bir talepte söz konusu talebin devlet sırrına ilişkin olması nedeniyle bilgi edinme hakkının kapsamı dışında bulunduğu şeklinde. Yine 17. Maddede ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi ve belgeler maddesiyle ilgili olarak da biliyorsunuz maddede açıklanması ya da zamanından önce açıklanması halinde ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek ve haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi ve belgeler de Kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Bu bağlamda tabi haksız rekabet, ekonomik çıkar ve içerisinden geçmiş olduğumuz ekonomik daralmayı yaşadığımız şu günlerde bu durum daha da ön plana çıkıyor. Belki bu bağlamda da Kurul bu tür taleplerle karşı karşıya gelebilecek, paranın devalüe edilip edilmediği, enflasyon durumu, belki döviz tevdiat hesapları, bu bağlamda aslında yakın zamanda Kurulun önüne gelebilecek olan sorular. Bu bağlamda da Kurul kararlarına baktığımda haksız rekabet ve kazanca ilişkin Kurulun yaklaşımını ortaya koyacak karara rastlamış değilim. Ancak bazı örnek vakalar var, belki bize yol gösterecek olabilir.

Örneğin, altın madeni işletmesinin neden olduğu çevre kirliliği ile ilgili söz konusu kirliliğin çevre hakkına vurgu yapılması münasebetiyle ekonomik menfaatlere zarar verecek bilgiler kapsamında değerlendirilemeyeceği şeklinde bir Kurul kararına rastlamaktayız. Yine istihbarata ilişkin bilgi ve belgelerle ilgili 18. Madde, yine maddede bir istisnaya yer verilmiş. Bu bilgi ve belgelerden kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyici nitelikte olanların erişime açılması gerekmektedir. Yine özellikle kamu kurum kuruluşlarına girişte Uyaptan adli sicil sabıka kaydı isteniliyor, ayrıca emniyet güvenlik soruşturması yapıyor. Bu bağlamda söz konusu güvenlik soruşturmasının bilgi edinme hakkı bağlamında talep edilip edilemeyeceği ve hatta ilgili kamu kurum kuruluşu tarafından sorulup sorulamayacağı gündeme geliyor. Bu bağlamda da Kurulun aslında daha yol gösterici ve hukuk devleti idealini ortaya koyması bağlamında güzel kararları da bulunmakta. Burada Kurulun bir kararında başvuranın çalışma hayatı ve mesleki onuruyla üst kademe yöneticiliğe atanmasını engelleyecek şekilde bakanlık kayıtlarına ve sicil dosyasına intikal etmiş ve istihbarat birimlerince düzenlenmiş belgenin ilgilinin erişimine açılmasıyla alakalı 2004 tarihli bir kararına rastladım. Yine, önemli olduğu için söylemekte fayda görüyorum, ilgilisi hakkında bir işlem tesis edilmemiş olsa dahi bir bilgi veya belgenin bir işleme dayanak teşkil etmek üzere dosyasına işlenmesi erişime açılması için yeterlidir.

Yine kamu kurum kuruluşlarında personel dosyası tutuluyor, tüm kayıtlar ilgiliyle alakalı tutulan fiş ya da farklı surette bulundurulmuş kayıtlar Kurulun bu bağlamdaki kararlarında da görüleceği üzere artık ilgilinin erişimine açılacak noktada. Burada tabi söz konusu bilgi belgenin ilgili kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek niteliğe sahip olması gerekiyor. Doğal olarak da üçüncü kişilere karşı gizli bir belge olması gerekiyor.

Yine Kanunun 19. Maddesinde idari soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler maddesinde de burada açıklanması ya da zamanından önce açıklanması halinde bu bilgi ve belgelerin Kanun kapsamı dışında olduğuna ilişkin bir durum var. Genelde idari soruşturmalarda, teftiş soruşturmalarında soruşturma devam ederken ilgilinin bu bilgiye belgeye erişimi idareler tarafından her zaman mesafeli bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu bilgi ve belgelere erişim kısıtlanmıştır. Bu bağlamda Kurulun farklı bir kararı var, 2005 tarihli. Kurul ancak tamamlanmamış idari soruşturmalar varsa söz konusu talebin kararlaştırılmayacağı, ancak tamamlanmış soruşturmalarla ilgili olarak ilgilinin soruşturma evrakına ulaşabileceğini kararlaştırmış ve bu bağlamda da bir yaklaşım görmekteyiz. Yine burada tabi soruşturma dosyasında bulunan kânaama cezasına ilişkin bilgi ve belgelerin çıkartılacak ve soruşturma ile ilgili olarak ifadelerine başvurulmuş kişilere ait kimlik belgeleri ile bunların kimliğinin ortaya çıkmasına neden olabilecek bilgiler çerçeveden sonra erişime açılabilmesine ilişkin bir Kurul kararı var, 2005 tarihli.

Yine başvuranın müfettiş tarafından alınan ifadesinin tam onaylı metni, muhakkik raporu, teftiş kurulu raporu, müfettiş tarafından hazırlanan soruşturma raporu ve ekleri gibi belgelerin de erişime açılması hususu da bulunmakta. Yine 20. Maddede adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi ve belgelerle ilgili olarak da kural olarak açıklanması ve zamanından önce açıklanması halinde Kanunda sayılan 4 tane istisna var, bu istisnaların bulunmaması halinde söz konusu bilgi ve belgelerin paylaşılabileceği öngörülüyor. Buradaki istisnalarda eğer söz konusu bilgi ve belgelerin açıklanması, suç işlenmesine yol açacaksa suçların önlenmesi ya da soruşturması bakımından soruşturma makamlarını zaafiyete, sıkıntıya uğratacaksa, özellikle delillerin karartılması ya da şüphelinin kaçma durumu söz konusuysa. Diğer taraftan adil yargılamayı etkilemeye sebebiyet verecekse, yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecekse bu durumlarda söz konusu talep kabul edilemiyor. 21. Madde  zel hayatın gizliliği ile ilgili bilgi ve belgeler hususunda, burada tabi bir haksız müdahale kavramını görüyoruz, Kanunun 21. Maddesinin, 1. Fıkrasında. Açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri başta olmak üzere, özel ve aile hayatı, şeref ve haysiyeti, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi ve belgeler. Buradan tabi belki Kurulun haksız müdahale kavramına biraz daha somut bir anlam vermesi beklenir. Haksız müdahale nerede başlar,

haksız müdahale kavramının sınırı nedir, ne haksız müdahale teşkil etmez bu anlamda Kurulun yol gösterici bir karar alması beklenir.

Burada tabi özel yaşamın gizliliği kavramının kapsamını da konuşmak gerekiyor, bu da mal varlığı, mali durum, banka hesapları, vergi yükümlülüğü, sağlık durumu, kişinin dini, felsefi inançları, vs. bilgiler bunların her biri özel hayatın gizliliği kapsamında korunan hususlar. Yine başa dönersek haksız müdahale oluşturma ifadesiyle ilgili burada şöyle bir sorun var. Bir kere belirlemenin kamu görevlileri tarafından yapılacak olması durumu gündeme geliyor. Bu bağlamda haksız müdahale oluşturma kavramına bürokrat mı anlam verecek ya da Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu mu verecek. Bu bağlamda Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun bu alandaki haksız müdahale kavramını sadece maddi hususlar bakımından değil belki de manevi değer bakımından da biraz daha genişletici bir yoruma tabi tutması hukuk devleti idealinin gerçekleşmesi bakımından fayda sağlayacaktır. Yine ticari sırla alakalı Kanunun 23. Maddesinde ticari sır özel kişilerin ya da ticaret şirketlerinin servet, gelir, şirketin üretim, ticaret iş ilişkileri, yönetim, güvenlik gibi pek çok durumu aslında ortaya koymakta. Kural olarak biliyorsunuz Ticaret Kanununda da ticari sırla alakalı hükümlere yer veriliyor. Bu bağlamda ticari işletmelere ilişkin ticari, ekonomik, sınai nitelikteki bilgilerin gizli tutulması asıldır, zira bu bilgilerin açıklanması halinde üçüncü kişiler söz konusu bilgilere erişim suretiyle yine

ekonomik bağlamda zarar görebilir. Burada 23. Madde ticari sır kavramıyla alakalı bir istisnaya yer vermekte. Burada Kurul kararlarında aslında mesela TEİAŞ ve TEDAŞ'ın özellikle bu TEDAŞ'ın tesis bakım, onarım ihalelerine ilişkin söz konusu ihaleye iştirak etmek isteyen yüklenicilerin talep ettiği bilgi ve belgeleri söz konusu şirket bir özel şirket olmadığı, bir kamu şirketi olduğu ve dolayısıyla kamu şirketlerinin bu tür bilgi taleplerini yerine getirme yükümlüğüne sahip olduğu gerekçesiyle ticari sır kapsamında görmemiştir. Hakeza TEİAŞ (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.) elektrik iletim faaliyeti ile ilgili olarak da mevcut bir talebi söz konusu şirketin bir kamu şirketi bulunduğu, görevini eşitsizlik ve tarafsızlık ilkesi çerçevesinde yerine getirmekle yükümlü bulunduğu, şirketin faaliyeti bir kamu hizmeti faaliyeti olduğu ve dolayısıyla bu bağlamda da ticari sırdan söz edilemeyeceği gerekçesiyle reddetmiştir.

Hemen toparlıyorum.

Burada 14 tane madde var. Aslında Kurulun önünde bu 14 maddeye daha fazla bir özgürlük açısından, insan hakları açısından bir mana yüklemesi beklenir. Toparlayacak olursak; birincisi kesinlikle Kurulun fonksiyonel olarak daha fazla işlevsel bir yapıya kavuşturulması, bunun için kısmi zamanlı Kurul üyeliklerinden ziyade tam zamanlı çalışacak bir Kurul üyeliğinin ihdas edilmesi, Kurumun organizasyonel yapısının güçlendirilmesi, belki bir bağlı kuruluş, kamu tüzel kişiliği ya da bir üst kurul şeklinde yeniden ihdas edilmesi, son olarak da 14 madde, yani istisna sayılan 14

madde ile ilgili olarak sadece maddi taleplerin değil yine Kurulun yapacak olduğu değerlendirmeler neticesinde manevi değeri de koruyan bir yaklaşımla söz konusu taleplere olumlu bakmasının hukuk devleti idealini gerçekleştireceğini değerlendiriyorum.

Teşekkür ediyorum.

ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARINDA BİLGİ EDİNME HAKKI

Dr. İsmail YAZICIOĞLU*

GİRİŞ

Yönetimde açıklık ve şeffaflığın sağlanmasının bir gereği olan bilgi edinme hakkı¹⁸², bireylere kamu kurum ve kuruluşlarının işlemleriyle ilgili olarak bilgiye erişme imkânı sağlamaktadır¹⁸³. Ülkemizde bilgi edinme hakkı, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile yasal bir zemine; 2010 yılında Anayasanın dilekçe hakkını düzenleyen 74. maddesinde yapılan değişiklikle ise anayasal güvenceye kavuşmuştur.

Bilgi edinme hakkı, niteliği gereği ifade hürriyeti, özel hayata saygı hakkı, dilekçe hakkı, hak arama hürriyeti, kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı gibi

* **Dr. Öğretim Üyesi**, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı.

e-posta: ismail.yazicioglu@asbu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0937-4941

¹⁸² Eken, M. (1995). “Bilgi Edinme Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 17, s.61-63.

¹⁸³ Akılhoğlu, T. (1991). “Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 46, S. 3, s.9; Kaya, C. (2005). İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Ankara: Seçkin Yayınları, s.31; İyimaya, A. (2003). “Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, s.41; 25 Soruda Bilgi Edinme Hakkı (2021), Ankara: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Yayınları, 2. Baskı, s.8-9.

pek çok temel hak ve hürriyetle ilişkilidir. Bu nedenle yargı kararlarında bilgi edinme hakkının genellikle münferit bir hak olarak ele alınmayıp, çeşitli temel hak ve hürriyetlerle bağlantılı bir biçimde değerlendirildiği görülmektedir. Bu durumun yansımalarını özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında koruma sağlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkı ile ilgili kararlarında görmek mümkündür. Bireysel başvuru yolunun hukukumuza girmesi ve uygulanmaya başlamasıyla Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkı ile ilgili yaklaşımı ayrıca önem kazanmıştır. Zira Anayasanın 148. maddesinde yapılan değişiklikle tanınan bireysel başvuru yolunun koruma alanını, yalnızca Anayasada düzenlenen temel hak ve hürriyetler oluşturmamakta; bireysel başvuruya konu temel hak ve hürriyetlerin aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında olması gerekmektedir. Bu durum ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bilgi edinme hakkı konusundaki görüşünün, Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkı ile ilgili bireysel başvuru kararlarına ne ölçüde yansdığıнын belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında bilgi edinme hakkını nasıl ele aldığı üzerinde durulmakla birlikte, konuyla ilgili norm denetimi sonucunda verilmiş kararlara da değinilmektedir. Nihayetinde Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkı ile ilgili bireysel başvuru kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları açısından değerlendirilmekte, böylelikle Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkıyla ilgili yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

I. BİLGİ EDİNME HAKKI İLE İLGİLİ ANAYASA MAHKEMESİNİN NORM DENETİMİ KARARLARI

Anayasa Mahkemesinin norm denetimi sonucunda vermiş olduğu kararlar incelendiğinde bilgi edinme hakkıyla ilgili ifadeler içeren bazı kararlara rastlansa da¹⁸⁴ bilgi edinme hakkının Mahkeme tarafından E.2013/114 ve K.2014/184 sayılı karar ile ayrıntılı olarak ele alındığı görülmektedir. Söz konusu kararın konusunu, aralarında 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı

¹⁸⁴ Bilgi edinme hakkı, henüz mevzuatımızda yer almadığı dönemde, ilköğretimin sekiz yıl kesintisiz eğitimden oluşmasını düzenleyen 16.08.1997 tarihli 4306 sayılı Kanunun iptali amacıyla açılan davanın dilekçesinde belirtilmektedir. Dava dilekçesinde Anayasanın 42. maddesindeki öğrenim sözcüğünün kişilerin bilgi edinme hakkını ortaya koyduğu ifade edilmektedir. Bkz. AYM, E.1997/62, K.1998/52, 16.09.1998. Anayasa Mahkemesi, kararında bununla ilgili bir değerlendirme yapmamış olsa da dava dilekçesinde bilgi edinme hakkının, bir bilgi veya belgeye erişim anlamında kullanılmadığını daha çok bilgi alma anlamı taşıdığını belirtmek gerekir. Benzer şekilde Anayasa Mahkemesinin E.2005/98 ve K.2006/3 sayılı kararında karşı oy yazısı bulunan Osman Alifeyyaz PAKSÜT'ün, bilgi edinme hakkını, bilgi alma hakkı anlamına gelecek şekilde Anayasanın 26. maddesinde düzenlenen düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ifade hürriyetini düzenleyen 10. maddesi kapsamında değerlendirdiği görülmektedir. Bkz. AYM, E.2005/98, K.2006/3, 05.01.2006.

Kanununun da bulunduğu Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değışiklik Yapılmasına Dair Kanunun¹⁸⁵ bazı hükümlerinin iptali istemi oluşturmaktadır.

Bu bağlamda söz konusu Kanunla, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 2. maddesine eklenen ve Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından uygulanan sınavlara ait soru ve cevapların Bilgi Edinme Hakkı Kanununun kapsamı dışında olacağını düzenleyen hükmün iptali talep edilmiştir. Anayasa Mahkemesi kararında öncelikle Anayasanın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyetinin, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlayan etkili bir güvence sunduğunu belirtmiş, Anayasanın 74. maddesinde yer alan bilgi edinme hakkının hukukun üstünlüğünün sağlanabilmesi açısından önemli bir işlev gördüğünü ve demokratik hukuk devletinde vazgeçilmez bir hak olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme, bilgi edinme hakkının sınırlanmasının Anayasanın 13. maddesinde belirtilen ve aralarında ölçülülük ilkesinin de bulunduğu güvencelere uygun olarak gerçekleştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir¹⁸⁶.

Mahkeme, ÖSYM'nin yapmış olduğu sınavlara ilişkin soru ve cevaplar hakkında bilgi edinme hakkını ortadan kaldıran ve böylelikle bilgi edinme hakkını sınırlayan kanun hükmünün Anayasaya uygunluğunu

¹⁸⁵ Kanun No: 6495, Kabul Tarihi: 12.07.2013, RG, 02.08.2013, Sayı 28726.

¹⁸⁶ AYM, E.2013/114, K.2014/184, 04.12.2014, §35, 37.

denetlerken, kamu yararı üzerinden makul bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu noktada Mahkeme, aynı konulara ilişkin yeni ve farklı sorular oluşturmamanın zor olması ve soru havuzu oluşturulamaması gibi gerekçelerle böyle bir düzenlemenin yapılmasında kamu yararı bulunduğunu tespit etmiştir. Diğer yandan ise kararda, kişilerin yapılan sınavlarla ilgili soru ve cevaplara erişebilmesinin, özellikle soru ve cevapların doğru olarak değerlendirilip değerlendirilmediğinin öğrenilmesi ve yanlış bir değerlendirmeye karşı hak arama özgürlüğünün kullanılabilmesi açısından kamu yararı taşıdığı vurgulanmıştır¹⁸⁷.

Mahkeme yapmış olduğu değerlendirme sonucunda, soruların ölçücü olmasının daha hafif yöntemlerle sağlanabileceğini, bu yöntemler düşünülmeden doğrudan bilgi edinme hakkının sınırlanması yoluna gidilmesinin demokratik bir hukuk devletinde alınması gerekli zorunlu tedbirler kapsamında olmadığını ifade etmiştir. Bu bakımdan iptali istenen kanun hükmü ile ulaşılmak istenen kamu yararı amacıyla bilgi edinme hakkı ve hak arama hürriyetine getirilen sınırlama arasında makul bir denge kurulamadığı, söz konusu düzenlemenin zorunlu bir toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmadığı ve bilgi edinme hakkı ile hak arama hürriyetinin ölçüsüzce sınırlandığı sonucuna varılarak ilgili kanun hükmünün iptaline karar verilmiştir¹⁸⁸.

¹⁸⁷ AYM, E.2013/114, K.2014/184, 04.12.2014, §38, 39.

¹⁸⁸ AYM, E.2013/114, K.2014/184, 04.12.2014, §40, 41, 42.

Bundan başka, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun bazı hükümlerinin iptali istemiyle açılan davada da Anayasa Mahkemesinin bilgi edinme hakkı bakımından değerlendirmeler ve anayasaya uygunluk denetimi yaptığı görölmektedir. 2937 sayılı Kanunun “*Cezai Hükümler*” başlıklı 27. maddesinin 1. fıkrasında yapılan değişiklik ile aynı maddeye eklenen 3. fıkra, iptali istenen hükümler arasındadır. 2937 sayılı Kanunun 27. maddesinin 1. fıkrasında yapılan değişiklik Millî İstihbarat Teşkilatının görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri, yetkisiz olarak alan, temin eden kişilerin de hapis cezası ile cezalandırılabilieceğine ilişkin; eklenen 3. fıkroda Millî İstihbarat Teşkilatının görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeler ile Millî İstihbarat Teşkilatı mensuplarının veya ailelerinin kimliklerine ilişkin bilgi ve belgelerin her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayımlanması, yayılması veya açıklanması halinde bunları yapanların hapis cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Açılan davada söz konusu düzenlemelerin, kişilerin haberleşme, ifade ve basın hürriyetleri ile bilgi edinme haklarını zedelediği ileri sürölmüştür¹⁸⁹.

Anayasa Mahkemesi kararında öncelikle Anayasanın 26. maddesinde düzenlenen ifade hürriyeti ile 28. maddesinde düzenlenen basın hürriyetinin

¹⁸⁹ AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, §152.

mutlak bir hak olmadığını, bu hürriyetlerin kullanılmasının millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabileceğini (m.26/2, m.28/4) ifade etmiştir. Aynı şekilde Anayasanın 28. maddesinin 5. fıkrasında yer alan devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı yazanların veya bastıranların veya aynı amaçla basanların, başkasına verenlerin, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu tutulabileceğine ilişkin hüküm de Mahkeme tarafından vurgulanmıştır¹⁹⁰. Mahkeme bilgi edinme hakkının sınırlama nedenlerinin ise Anayasanın 74. maddesinde yapılan gönderme ile ilgili kanunda düzenlendiğini hatırlatmıştır¹⁹¹.

Bu açıklamalardan sonra Mahkeme, 2937 sayılı Kanunun 27. maddesinin 1. ve 3. fıkralarındaki değişikliklerin ifade ve basın hürriyetleri ile bilgi

¹⁹⁰ AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, §156.

¹⁹¹ AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, §156, 157.

edinme hakkına yönelik bir sınırlama getirdiğini belirtmiş, bu sınırlamanın Anayasanın 13. maddesindeki güvencelere uygun olup olmadığını sorgulamıştır. Bu noktada iptali istenen kanun hükümlerinde söz konusu temel hak ve hürriyetlerle ilgili getirilen sınırlamanın sadece Millî İstihbarat Teşkilatının görev ve faaliyetleri kapsamında elde ettiği ve doğası itibarıyla gizli olan bilgi ve belgeler ile Millî İstihbarat Teşkilatı mensuplarının veya ailelerinin kimliklerine yönelik olmasının sınırlama aracı ile sınırlama amacı arasında orantılılığı sağladığı Mahkeme tarafından belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, iptali istenen kanun hükümlerinde getirilen sınırlama bakımından bahsi geçen haklar ile millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu güvenliğinin ve kişilerin özel hayatına ilişkin bilgilerin korunması arasında makul bir denge kurulmuştur¹⁹². Dolayısıyla Mahkeme, bilgi edinme hakkı ve anılan diğer haklara yönelik ilgili kanun hükmü ile getirilen sınırlamanın Anayasadaki güvencelere aykırı olmadığını belirterek iptal taleplerini reddetmiştir¹⁹³.

II. BİLGİ EDİNME HAKKI İLE İLGİLİ ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARI

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru sonucunda vermiş olduğu kararların şu üç konuda bilgi edinme hakkını ilgilendirdiği ifade edilebilir: Çevresel konularda

¹⁹² AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, §159, 160.

¹⁹³ AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, §164, 167.

bilgilendirilme hakkı, bilgi alma talepleri ve kişisel bilgiler.

Anayasa Mahkemesinin *çevresel konularda bilgilendirilme hakkı* ile ilgili değerlendirmeler yaptığı bireysel başvuruların; konutuna çok yakın mesafede kurulan baz istasyonu nedeniyle sağlığın olumsuz etkilenmesi¹⁹⁴, taşınmazının yakınına inşa edilen yüksek gerilim hatlarının sağlık açısından risk oluşturması¹⁹⁵, çevre sağlığı ve canlı yaşamı için risk oluşturmaya rağmen altın madeni işletilmesine izin verilmesi¹⁹⁶ gibi iddialar içeren konular hakkında olduğu görülmektedir. Söz konusu bireysel başvuruların ortak noktasını, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasanın 17. maddesinde düzenlenen maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı kapsamında incelenmiş olmaları oluşturmaktadır¹⁹⁷.

Anayasa Mahkemesi bu başvurulara ilişkin

¹⁹⁴ Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016, §1; Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık, B. No: 2013/6587, 24/3/2016, §1.

¹⁹⁵ Mehmet Kurt [GK], B. No: 2013/2552, 25/2/2016, §33; Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016, §1.

¹⁹⁶ Arif Ali Cangı ve diğerleri, B. No: 2014/1767, 6/12/2017, §1, 32; Ertuğrul Barka ve diğerleri, B. No: 2014/2818, 24/1/2018, §1, 31.

¹⁹⁷ Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016, §26; Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık, B. No: 2013/6587, 24/3/2016, §31; Mehmet Kurt [GK], B. No: 2013/2552, 25/2/2016, §34; Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016, §47; Arif Ali Cangı ve diğerleri, B. No: 2014/1767, 6/12/2017, §40; Ertuğrul Barka ve diğerleri, B. No: 2014/2818, 24/1/2018, §41.

kararlarında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin çevresel meselelere ilişkin başvurulara yaklaşımını hatırlatmış¹⁹⁸ ve bu başvuruların esas açısından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin özel hayatın ve aile hayatının korunması başlıklı 8. maddesi kapsamında ele alındığının; usul açısından ise çevresel bilgi edinme hakkı, çevresel karar alma süreçlerine katılım hakkı ve çevresel konularda yargısal yollara başvurma hakkı şeklindeki güvencelerin değerlendirildiğinin altını çizmiştir¹⁹⁹. Mahkeme ayrıca çevresel riskler konusunda ilgili idarelerin kamuyu bilgilendirme anlamında pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu, çevresel bilgi edinme hakkı bakımından yalnızca kamusal makamların sahip olduğu bilgilerin değil, ilgili faaliyeti yürüten özel kişilerin sahip olduğu bilgilerin de erişime açılması gerektiğini, usule dair haklar kapsamında ifade etmiştir²⁰⁰.

¹⁹⁸ Taşkın ve diğerleri/Türkiye, B. No: 46117/99, 10/11/2004, §§ 115 vd.

¹⁹⁹ Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016, §58; Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık, B. No: 2013/6587, 24/3/2016, §62; Mehmet Kurt [GK], B. No: 2013/2552, 25/2/2016, §63; Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016, §78; Arif Ali Cangı ve diğerleri, B. No: 2014/1767, 6/12/2017, §28; Ertuğrul Barka ve diğerleri, B. No: 2014/2818, 24/1/2018, §27.

²⁰⁰ Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016, §60; Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık, B. No: 2013/6587, 24/3/2016, §64; Mehmet Kurt [GK], B. No: 2013/2552, 25/2/2016, §65; Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016, §80; Arif Ali Cangı ve diğerleri, B. No: 2014/1767, 6/12/2017, §43; Ertuğrul Barka ve diğerleri, B. No: 2014/2818, 24/1/2018, §47.

Bilgi alma taleplerine ilişkin bireysel başvuruların ise cezaevinde daha önce izin verilen ve kullanılan uzun dalgalı radyoya el konulması²⁰¹, posta yoluyla gönderilmiş olan derginin ceza infaz kurumu tarafından tutuklu olan başvurucuya teslim edilmemesi²⁰² gibi konular hakkında yapıldığı görülmektedir. Söz konusu başvurular, esasen bir bilgi veya belgeye erişim anlamındaki bilgi edinme hakkından ziyade haber ve bilgi alma hakkının ihlali iddiasını içermektedir. Anayasa Mahkemesi bu tür başvuruları Anayasanın 26. maddesinde düzenlenen ifade hürriyeti bakımından değerlendirmekte, bunu yaparken müdahalenin mevcut olup olmadığını ve sonrasında müdahalenin haklı sebeplere dayanıp dayanmadığını belirleyerek ifade hürriyetinin ihlaline veya ihlal edilmediğine karar vermektedir²⁰³.

Kişisel bilgiler konusunda bilgi edinme hakkını ilgilendiren bireysel başvurular incelendiğinde ise öncelikle *Arif Ali Cangı Başvurusu* üzerinde durmak gerekmektedir. Başvuru konusu olaya göre, başvurucu Bergama Altın Madeninin de içinde bulunduğu alana ilişkin imar planının iptali istemiyle açılan davada davacı sıfatıyla taraftır. Bölgede altın çıkarma faaliyetinde bulunan ve anılan davaya müdahil olan Şirketin (Koza Altın İşletmeleri Anonim Şirketi) avukatı yargısal süreçte kullanılmak üzere İçişleri Bakanlığına bilgi edinme

²⁰¹ Mehmet Reşit Arslan (4), B. No: 2013/2909, 9/3/2016, §1.

²⁰² Hayrettin Öztekin, B. No: 2013/4535, 9/3/2016, §1.

²⁰³ Mehmet Reşit Arslan (4), B. No: 2013/2909, 9/3/2016, §24, 38; Hayrettin Öztekin, B. No: 2013/4535, 9/3/2016, §42, 52.

başvurusunda bulunmuştur. Başvuru, Alman Vakıfları olarak bilinen kuruluşlar ile bazı kişilerin Bergama Altın Madeni aleyhinde faaliyette bulunup bulunmadığı, faaliyette bulunuyorlar ise bu kuruluşlar ile ilgili kişiler hakkındaki bilgi ve belgelerin verilmesi talebine ilişkindir²⁰⁴. İçişleri Bakanlığı bu talebe karşılık verdiği yanıtta, Arif Ali Cangı'nın da aralarında bulunduğu bir grup kişinin, Bergama Altın Madeninde altının çıkarılmasını engellemeye yönelik eylemleri organize eden ve maddi açıdan destekleyen kişi ile irtibat halinde olduğunu, bu kişiye ait otele kaldığını belirtmiştir. Diğer yandan Bakanlık, altının çıkarılmasını engellemeye yönelik eylemleri organize eden kişinin, Alman Yeşiller Partisinin kurucuları arasında olduğunu, onunla irtibat halinde olduğu belirtilen bazı kişilerin haklarında çeşitli suçlardan işlem yapılarak adli makamlara gönderildiğini ifade etmiştir²⁰⁵.

Buna karşılık başvuru da İçişleri Bakanlığına bilgi edinme hakkı kapsamında başvurarak Alman Vakıfları olarak bilinen vakıfların faaliyetleri, bu vakıflarla bağlantısı tespit edilen kişiler arasında yer alıp almadığı, kendisiyle ilgili yürütülen incelemeye ilişkin bilgi talebinde bulunmuştur. Bakanlık cevabında, Alman Vakıfları olarak adlandırılan bir vakfa İçişleri Bakanlığı kayıtlarında rastlanmadığını ve başvuru hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bir incelemenin

²⁰⁴ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §9.

²⁰⁵ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §11.

bulunmadığını belirtmiştir²⁰⁶.

Bunun üzerine başvuru, kendisi hakkında gerçeği yansıtmayan bilgi ve tespitlerde bulunulması, yazının üçüncü kişilere verilmesi nedeniyle kişilik haklarının zedelenmesi iddialarıyla önce İçişleri Bakanlığına manevi tazminat ödenmesi talebiyle başvurmuş, talebinin reddedilmesi sonucunda Bakanlığa karşı tam yargı davası açmıştır. Başvuru yargı sürecinde de bir netice alamayınca Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur²⁰⁷.

Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadını da hatırlatarak yapmış olduğu değerlendirmede, kişisel nitelikteki birtakım verilerin idare tarafından üçüncü kişilere aktarıldığı iddiasının başvurunun özünü oluşturduğunu tespit etmiş ve başvuruyu Anayasa'nın 20. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen özel hayata saygı hakkı kapsamında kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı yönünden incelemiştir²⁰⁸.

Anayasa Mahkemesi kararında, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 21. maddesine göre, özel hayatın gizliliği kapsamında açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgelerin, bilgi edinme

²⁰⁶ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §14.

²⁰⁷ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §15-20.

²⁰⁸ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §60.

hakkı kapsamı dışında olduğunu hatırlatmış, aynı hükme göre kamu yararının gerektirdiği hallerde önceden haber verilerek kişinin yazılı rızasının alınmasının bu düzenlemeye istisna oluşturduğunu belirtmiştir²⁰⁹.

Başvurucunun kaldığı otele, sosyal çevresi ve yargılama sürecine ilişkin kişisel veri niteliğindeki bilgilerin özel hayatın gizliliği kapsamında kaldığını vurgulayan Yüksek Mahkeme, idare ve yargı makamlarının da başvurucuya ait bu bilgilerin açıklanmasında kamu yararı olduğunu ortaya koymadıklarını ve başvurucunun da kişisel verilerinin açıklanması yönünde açık rızasının olmadığını belirterek başvurucunun kişisel verilerinin üçüncü bir kişiyle paylaşılmasının kanuni dayanağının bulunmadığını ifade etmiştir²¹⁰.

Diğer yandan Mahkeme, başvurucuya ait kişisel verilerin toplanmasının ve açık rızası olmamasına rağmen üçüncü bir kişiyle paylaşılmasının meşru bir amacının bulunmadığını, zorunlu bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelmediğini ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığını tespit ederek başvurucunun Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata saygı hakkı kapsamındaki kişisel verilerin korunmasını isteme hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir²¹¹.

²⁰⁹ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §77.

²¹⁰ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §78.

²¹¹ Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020, §93, 94.

Kişisel bilgiler konusunda bilgi edinme hakkını ilgilendiren diğer bir başvuru olan *Nurcan Belin Başvurusu* da Anayasa Mahkemesi tarafından özel hayata saygı kapsamında değerlendirilmiştir. Başvuru konusu olayda Milli Savunma Bakanlığı'nda memur olarak çalışan başvurucu, kendisine ait sicil raporlarının tarafına verilmesi için Bakanlığa başvuru yapmış, başvurusunun reddedilmesi üzerine Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itirazda bulunmuştur. Kurul itirazı kabul ederek, başvurucunun sicil raporlarının "gizli" ve "kişiyeye özel" yazı ile başvurucunun erişimine sunulmasına karar vermiştir. Bunun üzerine Bakanlık, başvurucunun görev yaptığı ilgili birime başvurucuya yazı ile cevap verilmesini bildirmiştir. Fakat başvurucuya ait sicil raporlarının bulunduğu yazı "kişiyeye özel" tasnifi yapılmadan ve kapalı zarf içinde olmadan başvurucuya tebliğ edilmiştir²¹². Başvurucu, kendisine ait gizli kalması gereken bilgilerin yetkisiz kişilerce görülmesi nedeniyle kişilik haklarının saldırıya uğradığını belirterek dava yoluna gitmiş, ancak buradan da netice alamayınca Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur²¹³.

Anayasa Mahkemesi yapmış olduğu değerlendirmede, kişilerin mesleki hayatının özel hayatıyla iç içe olduğunu ve mesleki hayat çerçevesinde yürütülen faaliyetlerin özel hayat dışında tutulamayacağını hatırlatmış ve başvurucunun mesleki faaliyetlerinin değerlendirildiği sicil raporlarının kişisel veri niteliğinde

²¹² Nurcan Belin, B. No: 2014/14187, 10/1/2018, §8-11, 13.

²¹³ Nurcan Belin, B. No: 2014/14187, 10/1/2018, §12-17.

olduğunu belirtmiştir²¹⁴. Mahkeme, mesleki faaliyetlerine ilişkin önemli bilgileri içeren sicil raporlarının başvurucuya kişiye özel olarak gönderilmediği ve kapalı bir zarf içinde tebliğ edilmediğini, böylelikle de başkalarınca öğrenilebilmesinin mümkün kılındığını tespit ederek, devletin özel hayata saygı hakkı kapsamında kişisel verilerin korunmasına ilişkin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmedikçe ve başvurucunun Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir²¹⁵.

III. SONUÇ YERİNE: ANAYASA MAHKEMESİNİN BİLGİ EDİNME HAKKI İLE İLGİLİ BİREYSEL BAŞVURU KARARLARININ AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHATLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bilgi edinme hakkı ile ilgili içtihatları incelendiğinde²¹⁶, kişisel olmayan bir bilgi talebinin engellenmesine yönelik başvuruların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesindeki ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Bu başvuruların haber

²¹⁴ Nurcan Belin, B. No: 2014/14187, 10/1/2018, §39-41.

²¹⁵ Nurcan Belin, B. No: 2014/14187, 10/1/2018, §53-55.

²¹⁶ Cerrahoğlu, A. (2020). “Cangı/Türkiye Kararı Üzerinden Bilgi Edinme Hakkına Dair İnceleme”, İstanbul Barosu Dergisi, C.94, S.5, s.228 vd.

ve bilgi alma talebiyle ilgili olduğu ifade edilebilir²¹⁷. Anayasa Mahkemesinin de haber ve bilgi alma hakkının ihlali iddiasına içeren başvuruları Anayasanın 26. maddesinde düzenlenen ifade hürriyeti bakımından değerlendirdiği görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kişisel bilgi talepleriyle ilgili başvuruları ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesi kapsamında görmemekte, Sözleşmenin özel hayatın ve aile hayatının korunması başlıklı 8. maddesi kapsamında değerlendirmektedir²¹⁸. Anayasa Mahkemesi de kişisel bilgi taleplerinden kaynaklanan ihlal iddialarını Anayasa'nın 20. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkı bakımından incelemektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, çevresel konularda bilgilendirilme hakkının ihlaline ilişkin başvuruları ise kişisel bilgi talebi içermemesine rağmen

²¹⁷ Soykan, C. (2007). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.56, S.2, s.68, 70.

²¹⁸ Gündüz, F. E./ Yazıcıoğlu İ. (2021). “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı, C.38, S.1, s.175-176; Bychawska-Siniarska, D. (2018). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması; Uygulamacılar İçin El Kitabı, Köksal, T. D. (Çev.), Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, s. 15; Soykan, C. (2007), s. 68 vd. Ayrıca bkz. Leander/İsveç, B. No: 9248/81, 26/3/1987; Gaskin/Birleşik Krallık, B. No: 10454/83, 7/7/1989; M.G./ Birleşik Krallık, B. No: 39393/98, 24/9/2002; McGinley ve Egan/Birleşik Krallık, B. No: 21825/93 ve 23414/94, 9/6/1998; Rotaru/Romanya, B. No: 28341/95, 4/5/2000; Roche/Birleşik Krallık, B. No: 32555/96, 19/10/2005.

Sözleşmenin 8. maddesi kapsamında ele almaktadır²¹⁹. Anayasa Mahkemesinin bu konudaki bireysel başvuru kararlarına bakıldığında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Sözleşmenin 8. maddesi kapsamındaki görüşü hatırlatılmaktadır. Ancak başvuruya konu olaylarda, aynı zamanda sağlık açısından risk taşıyan durumlar varsa başvuruların Anayasanın 17. maddesinde düzenlenen maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı kapsamında incelendiği görülmektedir.

Bu açıklamalar doğrultusunda Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında bilgi edinme hakkı ile ilgili yaklaşımının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yaklaşımıyla genel itibariyle uyumlu olduğu söylenebilir. Diğer yandan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin son zamanlarda Sözleşmenin 10. maddesini bilgi edinme hakkı bakımından daha geniş bir biçimde yorumladığı ve bu madde kapsamında belgelere erişim içeren bilgi edinme taleplerini değerlendirdiği görülmektedir²²⁰. Anayasa

²¹⁹ Soykan, C. (2007), s.71. Ayrıca bkz. Guerra ve diğerleri/ İtalya, B. No: 14967/89, 19.2.1998.

²²⁰ Soykan, C. (2007), s.72-73; Cerrahoğlu, A. (2020), s.228 vd; Dimmich, A. (2008). “The Right of the Public to be Properly Informed under Article 10 of the European Convention on Human Rights”, University of Warmia and Mazury in Olsztyn Law Review, Vol. 1, s. 108; Gündüz, F. E./ Yazıcıoğlu İ. (2021), s.175-176. Ayrıca bkz. Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti, B. No: 19101/03, 10/7/2006; Magyar Helsinki Bizottság/ Macaristan, B. No: 18030/11, 08/11/2016; Cangı/Türkiye, B. No: 24973/15,

Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında da bu yaklaşımı yansıtan ifadeler göze çarpmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi birçok kararında Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün, bilgi edinme ve verme özgürlüğünü de içerdiğini belirtmektedir²²¹.

KAYNAKÇA

AKILLIOĞLU, Tekin (1991). “Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 46, S. 3, ss. 1-12.

BYCHAWSKA-SIVIARSKA, Dominica (2018). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması; Uygulamacılar İçin El Kitabı, Tuğçe Duygu Köksal (Çev.), Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi.

CERRAHOĞLU, Alp (2020). “Cangı/Türkiye Kararı Üzerinden Bilgi Edinme Hakkına Dair İnceleme”, İstanbul Barosu Dergisi, C.94, S.5, ss.224-233.

29/1/2019; Társaság a Szabadságjogokért/Macaristan, B. No: 37374/05, 14/4/2009.

²²¹ Ahmet Oğuz Çinko ve Erkan Çelik [GK], B. No: 2013/6237, 2/7/2015, §28; Kadir Sağdıç [GK], B. No: 2013/6617, 8/4/2015, §28; Abdulkerim Anaçoğlu ve diğerleri, B. No: 2014/15469, 17/7/2018, §33; Kıvanç Ersoy ve diğerleri, B. No: 2016/7095, 12/1/2021, §64.

EKEN, Musa (1995). “Bilgi Edinme Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 17., ss. 61-75.

GÜNDÜZ, F. Ebru/ YAZICIOĞLU İsmail (2021). “Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması”, Anayasa Yargısı, C.38, S.1, ss.171-204.

İYİMAYA, Ahmet (2003). “Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, ss. 41-47.

KAYA, Cemil (2005). İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Ankara: Seçkin Yayınları.

SOYKAN, Cavidan (2007). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 56. S. 2, ss. 63-74.

25 Soruda Bilgi Edinme Hakkı (2021), Ankara: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Yayınları, 2. Baskı.

Anayasa Mahkemesi Kararları

E.1997/62, K.1998/52, 16.09.1998

E.2005/98, K.2006/3, 05.01.2006

E.2013/114, K.2014/184, 04.12.2014

E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015

Abdulkerim Anaçoğlu ve diğerleri, B. No: 2014/15469, 17/7/2018

Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016

Ahmet Oğuz Çinko ve Erkan Çelik [GK], B. No: 2013/6237, 2/7/2015

Arif Ali Cangı [GK], B. No: 2016/4060, 17/9/2020

Arif Ali Cangı ve diğerleri, B. No: 2014/1767, 6/12/2017

Ertuğrul Barka ve diğerleri, B. No: 2014/2818, 24/1/2018

Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016

Hayrettin Öztekin, B. No: 2013/4535, 9/3/2016

Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karluk, B. No: 2013/6587, 24/3/2016

Kadir Sağdıç [GK], B. No: 2013/6617, 8/4/2015

Kıvanç Ersoy ve diğerleri, B. No: 2016/7095, 12/1/2021

Mehmet Kurt [GK], B. No: 2013/2552, 25/2/2016

Mehmet Reşit Arslan (4), B. No: 2013/2909, 9/3/2016

Nurcan Belin, B. No: 2014/14187, 10/1/2018

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Cangı/Türkiye, B. No: 24973/15, 29/1/2019

Gaskin/Birleşik Krallık, B. No: 10454/83, 7/7/1989

Guerra ve diğerleri/ İtalya, B. No: 14967/89, 19.2.1998

Leander/İsveç, B. No: 9248/81, 26/3/1987

Magyar Helsinki Bizottság/ Macaristan, B. No: 18030/11, 08/11/2016

McGinley ve Egan/Birleşik Krallık, B. No: 21825/93 ve 23414/94, 9/6/1998

M.G./ Birleşik Krallık, B. No: 39393/98, 24/9/2002

Roche/Birleşik Krallık, B. No: 32555/96, 19/10/2005

Rotaru/Romanya, B. No: 28341/95, 4/5/2000

Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti, B. No: 19101/03, 10/7/2006

Társaság a Szabadságjogokért/Macaristan, B. No: 37374/05, 14/4/2009

Taşkın ve diğerleri/Türkiye, B. No: 46117/99, 10/11/2004

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA BİLGİ EDİNME HAKKI

İrem ALPÖZEN*

Tarihi iki yüz yıl öncesine dayanan bilgi edinme hakkı, vatandaşların ve bir ülkede ikamet etmekte olan kişilerin, talep ettikleri bilgi ve belgelere kural olarak herhangi bir sınırlama olmaksızın ulaşabilmeleri olarak tanımlanabilir²²². Bilgi edinme hakkı, “bireylerin hiçbir devlet müdahalesi olmaksızın kendi seçimi doğrultusunda veya basın ve diğer haberleşme imkanları ile her türlü bilgiyi elde edebilmesi; hiçbir devlet müdahalesi olmaksızın tüm özel kaynaklardaki bilgilere ulaşabilmesi ve devletin elinde tuttuğu kamuyu ilgilendiren her türlü veriye erişebilmesi” anlamına gelmektedir. Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü içerisinde anlam kazanmaktadır²²³. Ancak bilgi edinme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde ifade özgürlüğü kapsamında henüz tanınmamaktadır.

Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü kapsamında gündeme gelen hak ve özgürlüklerden birisidir. Bireyler, belli konularda düşünce ve kanaate sahip

* Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

²²² Ackerman, John M., “Sandoval-Ballesteros, Irma E., The Global Explosion of Freedom of Information Laws, *Administrative Law Review*, C. 58, S. 1, 2006, s. 93.

²²³ Cavidan Soykan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı, AÜHFD, C. 56, S. 2, 2007, s. 63

olabilmek ve bunları ifade edebilmek için, bu konulardaki bilgi ve belgelere özgürce ulaşabilmelidirler²²⁴. Bu durum bilgi edinme hakkının ifade özgürlüğü ile ayrılamaz ilişkisini ortaya koymaktadır.

Bilgi edinme hakkı doktrinde genel olarak yalnızca ifade özgürlüğü ile ilişkilendirilmiştir. Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğünün bir parçası ya da tamamlayıcısı olarak nitelendirilmektedir. Bunun sebebinin ise genelde ifade özgürlüğüne dair gerek ulusal metinlerin, anayasaların, gerekse de uluslararası metinlerin bilgi edinme hakkını içerecek şekilde düzenlenmiş olması olduğu ileri sürülmektedir²²⁵.

İfade özgürlüğü ile bilgi edinme hakkı arasındaki ilişki çeşitli uluslararası sözleşmelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi dikkat çekicidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

²²⁴ Stuart, HAMILTON-Niels Ole, PORS, “Freedom of Access to Information and Freedom of Expression: The Internet as a Tool for Global Social Inclusion”, <http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/0150240804.html> (Erişim tarihi 05.05.2009)

²²⁵ Soykan, s. 65.

“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir”.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi bilgiye erişim hakkını güvence altına almamaktadır²²⁶. Bu madde incelendiğinde, ifade özgürlüğünün bir unsurunun da haber veya fikirlerin serbestçe edinilmesi olduğu görülmektedir. Yani kişilerin ifade özgürlüğü kapsamında bilgi alabilmeleri için, bilgi edinme hakkı söz konusu olmaktadır. Bu maddeden anlaşılan, genel olarak erişilebilir nitelikteki bilgilere ulaşmada, devletin herhangi bir müdahalede bulunmaması, devlet eliyle

²²⁶ Ulaş Karan, İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2, 2018, s.70.

engellenmemesidir²²⁷. Yani devlete erişilebilir bilgilere kişilerin ulaşmasına müdahale etmeme anlamında negatif bir ödev yüklenmiştir. Bu noktada ulaşılabilir nitelikte olmayan bilgilerin devlet tarafından açıklanması anlamı çıkmamalıdır²²⁸. Bu madde bilgi edinme hakkından ziyade bilgi alma hakkını tanımlamaktadır. Zira bilgi alma hakkı veya özgürlüğünün gerçekleşmesi için devletin bireylerin bu hakkını kullanması için herhangi bir edimde bulunması gerekmemektedir.

AİHS kapsamında ifade özgürlüğü içinden bilgi edinme hakkı yerine bilgi alma hakkının çıkarılması, sözleşme metnindeki bir eksiklikten kaynaklanmaktadır. Maddeye bakıldığında bireyin ifade özgürlüğünü kullanabilmesi için hiçbir şey yapmaması yeterlidir. Halbuki BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğüne ilişkin hükmü, bireye daha aktif bir rol yüklemekte böylelikle de devleti bu hakkın kullanımı ve gerçekleşmesi açısından pozitif anlamda sorumlu kılmaktadır²²⁹.

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi ifade özgürlüğü düzenlenmektedir. Söz konusu madde şu şekildedir;

“Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her

²²⁷ Karan, s.70; Soykan, s.66.

²²⁸ Soykan, s. 66.

²²⁹ Soykan, s. 67.

çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletmeye özgürlüğünü de içerir.

Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır”.

AİHS md.10 ile BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi md.19 karşılaştırıldığında, AİHS’te bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma ve her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma haklarından bahsedilmemektedir.

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi md.19 hükmüne bakıldığında, AİHS aksine “aramak” ifadesi mevcuttur. Bu düzenlemeyle bu hüküm, devlete sadece negatif bir ödev yükleyen AİHS md.10’dan farklı olarak, hali hazırda mevcut olan bilgiye erişim dışında, bireyler tarafından talep üzerine istenebilecek bilgilere erişim konusunda devlete pozitif bir ödev

yüklemektedir²³⁰. Devlete negatif ödev yükleyen bilgi alma hakkının yanı sıra, pozitif bir yükümlülük getiren bilgi edinme hakkını da kapsar²³¹.

Bilgi edinme hakkı, Birleşmiş Milletler metinlerinde “aramak” ifadesinin yer almasından ötürü ifade özgürlüğünden bağımsız bir hak olarak Birleşmiş Milletler sistemi içinde tanınmıştır. Her ne kadar konuya ilişkin Sözleşme’nin denetim organı olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi önüne BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 19. maddesinden gelen bir vaka mevcut değilse de, Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü’nün madde yorumunda hazırladığı raporlar bu konuda ışık tutmaktadır. Özel Raportör’e göre bilgi edinme hakkının iki boyutu vardır ve bu hakkın koruma alanı bu iki ayrı boyuttan kaynaklanmaktadır. Bu boyuttan biri devlete erişim hakkına, diğer boyut ise devletten ayrı bir özgürlük alanına işaret eder. İlki bireyin devletle ilgili meselelere katılımına işaret ederken, diğeri ise bireyin özel alanına değinmektedir ve her türlü hukuka aykırı dışsal müdahaleye karşı korunmayı gerektirir²³².

Özel Raportör raporlarında özellikle kamu organlarının bilgi verme yükümlülüğüne değinmektedir. Bu noktada bilgiden kast edilen, ne şekilde tutulursa tutulsun devletin elindeki her türlü kayıttır. Bu hak kapsamında kamu organları kamu yararı taşıyan

²³⁰ Soykan, s. 67.

²³¹ Soykan, s. 67.

²³² Soykan, s.67-68.

konulardaki belgeleri geniş ölçüde kamunun kullanımına açmalıdır. Ayrıca kamu organlarının ne şekilde işlendiğine ilişkin fonksiyonel bilgilerle kamuyu etkilemesi muhtemel politika ya da kararlar da kamunun bilgisine sunulmalıdır.²³³.

Bilgi alma ve bilgi edinme hakkı arasındaki fark AİHS md. 10 ve 8 üzerinden belirginleşmektedir. AİHM, Bilgi edinme hakkına ilişkin davalara sözleşmenin 10. maddesinin devlete pozitif bir ödev yüklememesi sebebiyle, özel hayatın gizliliği ve korunmasını düzenleyen 8. madde kapsamında bakmayı tercih etmiştir. Bilgi alma hakkına ilişkin davalara ise md.10 üzerinden bakılmaktadır.²³⁴. Ancak ileride bilgi edinme hakkı konusunda devletlerin pozitif yükümlülüğünün gündeme geleceği beklenmektedir. Nitekim AİHM son yıllarda verdiği kararlarda bu yönde eğilim sergilemektedir. Özellikle medya organlarının ve sivil toplum örgütlerinin bilgi edinme hakkını md. 10 kapsamında tanımış durumdadır.

AİHM önüne bilgi edinme hakkının ihlal edildiği iddiasıyla gelen ilk dava Leander davasıdır. Askeri bir deniz üssünde yer alan bir müzede güvenlik sebebiyle işe alınmayan Leander'in, kendisinin sakıncalı bulunmasına sebep olan kaydı öğrenmek için ileri sürdüğü talebi reddedilmiştir. Bunun üzerine Leander, bilgi edinme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Avrupa

²³³ Soykan, s. 68.

²³⁴ s. 68.

İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna gitmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, hem AİHS md. 8 özel hayatın gizliliği hem md. 10 ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirdiği bu davada ihlal kararı vermemiştir. AİHM, hükümetin AİHS md.10 kapsamında vatandaşlara kişisel durumları hakkında bilgi içeren belgelere erişim sağlamakla yükümlü olmadığını belirtmiş, dolayısıyla Leander'in md. 10 kapsamında korunan bilgi edinme hakkına herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığına hükmetmiştir²³⁵.

Bilgi edinme hakkı kapsamında devlet tarafından haklarında tutulan kişisel kayıtlara erişim amacıyla açılan davaların ikincisi *Gaskin* davası olmuştur. Annesinin ölümünden sonra Liverpool Şehir Konseyi tarafından bakıldığı süre zarfında hakkında tutulmuş olan kayıtlara erişmek isteyen davacının bu talebi reddedilmiş, bunun üzerine davacı AİHM'e bireysel başvuru yoluna gitmiştir. AİHM başvurucunun talebinin reddini AİHS md. 10 kapsamında ihlal olarak değerlendirmemiştir. AİHM, Leander kararına atıf yaparak, devletin AİHS md. 10 bağlamında bilgi verme yönünde pozitif bir ödevi olmadığını vurgulamış, başvuruya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özel ve aile hayatının korunmasını düzenleyen 8. maddesi kapsamında bakmayı uygun görmüş ve ihlal kararı vermiştir²³⁶.

²³⁵ *Gaskin v. United Kingdom*, 10454/83.

²³⁶ Soykan, s. 69.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Gaskin* davasından *Alliaoni* davasına kadar, kişisel verilere ilişkin olarak gelen diğer benzer davalarda da bu bakış açısını sürdürmüştür. Mahkeme, bu tip davalarda bilginin elde edilip saklanması ile açıklanması arasındaki dengenin adil olarak sağlanması gerekliliğine atıf yapmakta; eğer bilginin saklanması kamusal yarar, öğrenilmesinden doğacak kişisel yarara ağır basmıyorsa, bu durumda bilgi talebinin reddini 8. maddenin ihlali olarak yorumlamaktadır²³⁷.

Alliaoni davası AİHS md.10 kapsamında bilgi edinme hakkının ihlali olarak değerlendirilmesi açısından önemlidir. Başvuru konusu olayda Bergama’da yer alan 2000 yıllık *Alliaoni* antik kentinin İzmir Kültürel ve Doğal mirasların Korunmasından Sorumlu Bölge Kurulunun kararıyla Yortanlı Barajı suları altında bırakılmasına karar verilmiştir. Başvuran Arif Ali Cangı, hem bir vatandaş hem de bir sivil toplum örgütü üyesi olarak antik bir site alanının korunması için verdiği mücadele ve kamu bilincinin artırılması amacıyla talep ettiği resmi toplantı tutanaklarının kendisine sunulmamasından ötürü, bilgiye erişme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM’e başvuruda bulunmuştur. AİHM, Cangı’nın talep ettiği toplantı tutanaklarının kendisine sunulmamasını AİHS md. 10 kapsamında bilgiye erişim hakkının ihlali olarak nitelendirmiş ve 7500 euro manevi, 2 bin Euro maddi tazminata hükmetmiştir²³⁸.

²³⁷ Soykan, s. 69.

²³⁸ Case of Cangı v. Turkey, Başvuru No. 24973/15, 29.01.2019.

KAYNAKÇA

Ackerman, John M., “Sandoval-Ballesteros, Irma E., The Global Explosion of Freedom of Information Laws”, *Administrative Law Review*, C. 58, S. 1, 2006.

Case of Cangı v. Turkey, Başvuru No. 24973/15, 29.01.2019.

Gaskin v. United Kingdom, Başvuru No. 10454/83.

Soykan, Cavidan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı, AÜHFD, C. 56, S. 2, 2007.

Stuart, HAMILTON-Niels Ole, PORS, “Freedom of Access to Information and Freedom of Expression: The Internet as a Tool for Global Social Inclusion”, <http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/0150240804.html> (Erişim tarihi 05.05.2009)

Karan, Ulaş, İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2, 2018.

KAPANIŞ KONUŞMASI

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU*

Çok değerli konuklar,

Sizleri şahsım ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulumuz adına yeniden selamlıyorum.

Sayın Konuklarımız,

Bilgi Edinme Hakkı Ulusal Sempozyumu nedeniyle Adalet Bakanımız Sayın Abdülhamid GÜL’e, katkısı olan herkese ve sizlere selam, saygı ve muhabbetlerimi sunuyorum.

Ayrıca tüm kıymetli konuşmacılarımıza ve değerli konuklarımıza değerli katılımlarından mutluluk duyduğumuzu belirtmek isterim.

Malumları olduğu üzere ülkemizin son dönemde yaşadığı demokratik reform süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturan Bilgi edinme hakkı, demokratik yönetim ve şeffaflık ilkelerinin kamu yönetimin de gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesinde mihenk taşı durumundadır.

Çağımızda bilgi edinme hakkı, hem temel hakların hem de toplumsal hakların kullanılması bağlamında vazgeçilmez olarak kabul edilmektedir. Demokratik ülkelerin birçoğunda bilgi ve belgeye erişim hakkı, kişisel gelişimin ve toplumsal hakların kullanılmasının

* Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Başkanı

temel öncülü olması nedeniyle anayasal hak olarak tanımlanmıştır.

Ülkemizde, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmesiyle yasal zemine kavuşan bilgi edinme hakkı, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan değişiklik ile T.C. Anayasasının 74 üncü maddesine eklenmiş ve böylece, anayasal bir hak olarak düzenlenerek anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Demokrasinin ve Anayasamızın en temel prensiplerinden biri olan bilgi edinme hakkı, kamu yönetiminde açıklığın ve şeffaflığın sağlanması bakımından önemli bir olgudur.

On sekiz yıl önce çıkarılan Bilgi Edinme Hakkı Kanununun temel amaçlarından biri, kamu yönetiminde şeffaflığı artırmak ve demokrasimizi daha da geliştirebilmektir.

21. yüzyıl siyasal hayatının en önemli öğelerinden biri olan bilgi edinme hakkı, demokratik bir devlet yönetimi için vazgeçilmez haklardan biridir. Zira şeffaf, hesap verebilir ve açık bir yönetim anlayışına sahip olmak, hukuk ilkelerine bağlı demokratik bir devlet için olmazsa olmaz bir şarttır. Bu ilkelere göre, devletin tesis edeceği işlemlerde, sınırları içerisinde olmak kaydı ile bireylere talep ettiği bilgi ve belgelerin verilmesi sağlanmakta, bu vesile ile idarenin gizlilik esasının getirdiği rahatlıktan çıkıp, hukukun üstünlüğünü tahakkuk ettirme anlamında daha titiz davranması

teminat altına alınmaktadır. İşte bu anlayışa sahip bir devlet yönetiminde vatandaşların devlet faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmesinin sağlanması ile açıklık sağlanmış olacak ve gizlilik istisna haline gelecektir.

Bu bağlamda, idarenin tek yanlı iradesi ile idari kararlar alarak hukuk düzeninde meydana getireceği değişiklikler hakkında bireylerin, usulüne uygun olarak, her türlü bilgi ve belgeden yararlanabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarına müracaat etmesi ve bu çerçevede en kısa sürede bilgi ve belgeye ulaşması şeklinde tanımlayabileceğimiz bilgi edinme hakkının hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesinde son derece mühim bir yol oynadığı açıktır. Zira şeffaf ve demokratik esaslara göre faaliyetlerini yürüten idarenin, faaliyetlerini gizlilik esasına göre yerine getiren idareye nazaran hukuka uygun hareket edeceği, hukukun üstünlüğüne göre faaliyetlerde bulunacağı tereddüde mahal vermeyecek bir husustur. Öte yandan, bilgi edinme hakkı, idarenin hesap verilebilirliğini arttırmak suretiyle, hukukun üstünlüğü ve bunun aracılığı ile hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.

Şeffaf yönetimin en mühim öğelerinden birini teşkil eden bilgi edinme hakkı, bir takım amaçlara hizmet etmektedir. Bunları genel hatları ile izah edersek, idare ile bireyler arasında ilişkilerin iyileştirilmesi yani iyi yönetimin gerçekleştirilmesi, bireylerin yönetime katılmasının etkinleştirilmesi, bireylerin idari makamları denetlemesinin sağlanması ve en nihayetinde

demokratik yönetimin hakiki manada gerçekleştirilmesidir. Zira 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunun genel gerekçesinde yer alan “Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın Devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın Devleti denetimi kolaylaşmakta hem de Devletin demokratik karakteri güçlenmektedir.” şeklindeki ibareler de buna delalet etmektedir.

Tüm bu hususlar gözetildiğinde, hukuk devleti, şeffaf yönetim ve demokratik katılım ilkelerinin hayata geçirilmesinde önemli rol oynayan bilgi edinme hakkının tam anlamıyla uygulanmasında gerek Kurulumuza gerekse tüm kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme birimlerine önemli görevler düşmektedir. Bilgiyi saklayan gizli devlet anlayışından vatandaş odaklı, şeffaf ve katılımcı bir devlet anlayışına geçişte herkesin bu hakkın kullanımı noktasında üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmesi önemlidir.

Söz konusu Kanunla, kurum ve kuruluşların yapmış olduğu eylem ve almış olduğu kararlarda açıklık ve şeffaflık ilkesi amaç edinilmiş, Kanun çerçevesinde ve belirlenen sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla kamu kurum ve kuruluşlarının ellerinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşılabilmesine imkân tanınmıştır.

Bilgi edinmenin birinci amacı; bu hakkın kullanımıyla idarenin hesap verebilirliğini artırmak suretiyle vatandaşlar tarafından kamunun denetlenmesine imkân sağlamaktır. Bu amaca yaklaşıldığı ölçüde devletin demokratik karakteri gelişecek ve birey; yeri geldiğinde kendisine hesap veren, yaptığı haksız işlem neticesinde bunun sorumluluğunu yerine getirmeye hazır bir idari teşkilatla karşılaşacaktır. Bu da, özelde birey genelde ise toplumun devlete olan aidiyet bağlarını karşılıklı olacak şekilde güçlendirecektir.

Demokrasiyi amaç edinen bir yönetim, ancak ve ancak halkın yönetime katılması ile mümkün olmakta, bu katılımın bir anlam ifade edebilmesi için ise kamu karşısında vatandaşların bilgi edinme haklarının güvence altına alınması gerekmektedir. Bir ülkenin demokratik karakteri vatandaşlarına bilgi edinme hakkını ne ölçüde tanıdığı ile doğrudan ilişkilidir.

Diğer yandan devlet ile bireyler arasındaki iletişim kanallarının bilgi edinme hakkı vasıtasıyla açık tutulması, devletle bireyler arasındaki mesafenin azalmasını ve güven duygusunun güçlenmesini sağlayarak bireylerin devlet yönetimine yabancılaşmasına engel olur.

Alınan kararları denetleme ve karar alma mekanizmasında etkin rol oynama imkânına sahip bireylerin nazarında, idarenin iş ve eylemleri meşruiyet kazanır.

Yine hak arama, adil yargılanma ve savunma hakkı gibi hakların, bilgi edinme hakkı ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Kurulumuz bu hakkın kullanılmasında, bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda sayılan sebeplere dayanılarak verilen itirazları incelemekte ve kurum ve kuruluşları için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin ilke kararları vermektedir.

Kurulumuzun teşkilindeki temel amaç, bilgi edinme hakkının kullanılması için etkin bir denetim mekanizması oluşturarak idari yargının yükünü azaltmak ve bilgi edinme hakkının kullanılmasında kurum ve kuruluşlar için yol gösterici nitelikte kararlar almaktır.

Diğer taraftan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile evrensel örneklere uygun şekilde, bilgi edinme hakkına bazı sınırlamalar/istisnalar da getirilmiştir.

Kamu yararı, kamu düzeninin ve özel hayatın korunması fikri, bu sınırlamanın altında yatan temel nedendir. Bu çerçevede, Kurulumuz bilgi edinme hakkının kullanımı ile kanunda düzenlenen istisnaların koruduğu kamu yararı, kişisel veriler ve üçüncü kişilerin hakları arasındaki gerekli dengenin oluşturulmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Öte yandan, çağımızın evrensel örneklerine uygun olarak yabancı uyruklu kişilerin yaptıkları bilgi edinme başvuruları da Dışişleri Bakanlığı ile koordineli bir

biçimde karşılıklılık ilkesi uyarınca karşılanmaktadır. Halihazırda 74 ülkenin vatandaşları ülkemizde bilgi edinme başvurusunda bulunabilmektedir.

20 yıla yaklaşan deneyimi ile bilgi edinme birimlerimiz ve BEDK, alanında önemli bir birikim oluşturmuştur. Kurulumuz bir taraftan itiraz başvurularını titizlikle inceleyip karara bağlarken, diğer taraftan bilgi edinme hakkının bireyler ve kamu kurumları tarafından doğru bir şekilde anlaşılıp kullanılması ve uygulanması konusunda gerek internet sitemizde gerekse sosyal medya hesabımızda bilgilendirme çalışmalarına önem vermiştir.

Bu çerçevede, vatandaşlarımızın bilgiye ulaşmalarını en uygun şekilde sağlamak için sürekli gelişim ve vatandaş odaklı yaklaşım içerisinde bilgi edinme hakkının kullanımında vatandaşlarımızı bilgilendirmek maksadıyla web sitemizi de vatandaşlarımızın erişimine açmış bulunmaktayız. İnternet sitemizde yer alan iletişim kanallarını zaman içerisinde geliştirerek vatandaşlarımızın Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna erişimini kolaylaştırmayı hedeflemekteyiz.

Kurulumuz, Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 30 uncu maddesi uyarınca Kurulumuza gönderilen, bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin verileri içeren raporlara binaen yıllık genel bir rapor hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne göndermekte ve bu genel rapor Türkiye

Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca TBMM internet sayfasında yayımlanarak kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde kullanabilmesi adına nihai idari itiraz mercii olarak yürütme içerisinde yer almakta birlikte de yukarıda bahsettiğimiz şekilde yasama organı ile bağlantısı bulunmaktadır.

Kurulumuz olarak, bilgi edinme hakkının etkin kullanımının ülkemizde demokratik hukuk devletinin güçlendirilmesinin öneminin bilincinde olduğundan kuşku duymadığımız kamu kurum ve kuruluşlarımızın, bilgi edinme hakkının kullanılması konusunda bugüne kadar göstermiş olduğu hassasiyete teşekkür ederiz.

Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından kamuoyuna açıklanan Yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nda Bilgi Edinme Hakkına verilen önem zikredilmiştir. Cumhurbaşkanımız tarafından 02/03/2021 tarihinde açıklanan İnsan Hakları Eylem Planında, Kurulumuzun etkinliğinin artırılacağı ve güçlendirileceği ayrıca ifade edilmiştir. 02/03/2021 Salı günü İnsan Hakları Eylem Planı konusunda Külliye'de basına açık olarak yaptıkları "İnsan Hakları Eylem Planı Tanıtım Toplantısı Konuşma" kitapçığının 14. sayfasında "Bilgi Edinme Hakkı'nı anayasal güvenceye kavuşturmak dahil bu çerçevede güçlü bir yasal ve kurumsal altyapıyı oluşturduk." denilmektedir.

Ayrıca Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve

basına da dağıtılan İnsan Hakları Eylem Planı (Özgür Birey, Güçlü Toplum, Daha Demokratik Bir Türkiye) isimli kitapçığın 24. Sayfasında, "Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun etkinliği artırılacaktır." denilmektedir.

Bu yönde biz de çalışmalarımızı sürdürmekteyiz, bu bağlamda, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu üyeliklerine 12/11/2019 tarih ve 30946 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 11/11/2019 tarihli ve 2019/389 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile dokuz üye seçilmiştir. Söz konusu mevcut kurul üyelerimizin seçimi sonrasında görevi devraldıktan sonra faaliyetlerimize kısa değinecek olursak Başbakanlık döneminden kalan 1407 başvuru 2020 yılı içerisinde karara bağlanmıştır. Keza aynı şekilde 2020 yılı içinde 1140 başvuru; 2021 yılı içerisinde 1284 başvuru hakkında karar verilmiştir. Yeni seçilen Kurulumuz göreve başlamasından bu yana toplam 3831 başvuruyu karara bağlamıştır.

Yine görev süremiz boyunca Kurulumuza elektronik ortamda başvuru alınabilmesi için gerekli teknik altyapı çalışmaları devam etmektedir. 05/05/2021 karar tarihli ve 2021/1 karar sayılı ilke kararı ile yukarıda bahse konu elektronik ortamda başvuruların alınmasına yönelik çalışmalar tamamlanıncaya kadar CİMER aracılığıyla yapılan başvuruların da itiraz başvurusu olarak değerlendirmeye alınmasına karar verilmiştir.

Keza yine vatandaşlarımızın aydınlatılması

maksadıyla örnek başvurular hakkında alınan emsal kararlarımız internet sitemizde düzenli olarak yayımlanmaya başlamıştır.

Burada sözlerimi sonlandırırken, sempozyumumuzun faydalı geçtiğini düşünüyorum, tüm katılımcılara yeniden teşekkürlerimi sunuyorum.

